

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

уџбеник

7 189.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

1896.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

181

И. Бр.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

ГОДИНА ХVII

СВ. 1.—12. ЗА 1896. ГОДИНУ

ИЗДАЛА

УПРАВА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ

УРЕЂИВАЧИ:

Ст. Предић
Тих. Ђорђевић
Ј. Миодраговић.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1896.

САДРЖАЈ

ПРОСВЕТНОГ ГЛАСНИКА ЗА 1896. ГОДИНУ.

(ПРИРЕДИО И ШТАМПАЊЕ НАДГЛЕДАО *Мил. М. Ковачевић*).

І. СЛУЖБЕНИ ДЕО

а. Укази Његовог Величанства Краља:

1. **Министарство просвете и црквених послова** (унапређења, постављења, премештаји); стр. 4., 66., 137., 469
2. **Главни Просветни Савет** (постављење председника; постављења, разрешења и уважавање оставке редовних чланова); стр. 5., 137., 534., 535.
3. **Велика Школа**: Закон о изменама и допунама у закону о устројству Велике Школе, стр. 533.; (постављење професора, унапређење секретара) стр. 66., 534.
4. **Српска Краљевска Академија Наука** (постављење председника); стр. 4.
5. **Државна Штампарија** (постављења, унапређења); стр. 66., 469.
6. **Народни Музеј** (постављење помоћника чувара Народног Музеја); стр. 137.
7. **Стручне школе**: Богословија, Учит. Школа, Више Женске Школе: закон о Богословији, 1.; закон о изменама и допунама у закону о уређењу Учит. Школе, 65.; (постављења, премештаји, пензионовања и разрешења наставника); стр. 137., 213., 469., 535.
8. **Средње школе**: гимназије и реалке (постављења, премештаји, разрешења и пензионовања професора и директора); стр. 5., 66., 137., 270., 325., 401., 469., 470., 535., 597.; укидање нижих гимназија (алексиначке, лозничке, горњо милановачке и свиђачке); стр. 325.
9. **Одликовања**: стр. 5., 65., 401., 470.
10. **Црквене власти**: Духовни суд епархије нишке (премештаји, унапређења), стр. 5., 66., 137.; Духовни Суд епархије тимочке (уважање оставке, постављење), стр. 5., 137., 213. — Духовни суд епархије београдске (премештаји, унапређења), стр. 66., 137. — Духовни суд епархије жичке (унапређења), стр. 137.

б. Претписи Министра просвете и цркв. послова:

1. **Главни Просветни Савет** (постављења и разрешења ванредних чланова), стр. 5.
2. **Велика Школа** (постављења хонорарних наставника); стр. 401.
3. **Стручне школе**: Богословија, Учитељска Школа и Више Женске Школе (постављења, премештаји, разрешења и пензионовања наставника); стр. 5., 66., 213., 325., 326., 470., 535., 597., 598.
4. **Средње школе**: гимназије и реалке (постављења, унапређења, премештаји, разрешења и пензионовања наставника); стр. 5., 66., 138., 213., 269., 325., 326., 401., 470., 535., 536., 597., 598.
5. **Државна Штампарија** (постављења, унапређења), стр. 138., 325., 597.
6. **Народно Новориште** (постављења, унапређења); стр. 269., 401., 597.

7. **Основне школе:** постављена управитеља: стр. 5., 6., 7., 8., 9.; постављена учитеља-ица: стр. 9., 66., 67., 138., 213., 269., 326., 406., 470., 471., 536., 537., 538., 598., 599.; премештаји учитеља-ица: стр. 9., 10., 67., 138., 214., 269., 402., 403., 404., 405., 406., 471., 472., 473., 474., 475., 476., 477., 538., 539., 540., 541., 599., 600.; разрешења: стр. 10., 67., 138., 214., 269., 326., 406., 407., 477., 478., 542., 600.; пензионовања: стр. 10., 138., 269., 406., 477., 542.

в. Расписи и одлуке Министра просвете и цркв. послова:

1. Управитељима (и учитељима неподељених) осн. школа, о спољном облику месечних извештаја, стр. 10., 11., 12.
2. Директорима гимнасија о учењу живих туђих језика, стр. 12.
3. Правила о полагању учитељског испита из црквеног певања за средње школе; стр. 12., 13., 14.
4. Старешинама свију школа, о начину наплате испитних такса; стр. 68.
5. О примању акција Српског Бродарског Друштва у кауцију; стр. 68.
6. О начину издавања плате наставничком особљу у осн. школама; стр. 138.
7. О квалификацији приправница, које се јављају за полагање испита из ручног женског рада у београдској Вишој Жен. Школи; стр. 214
8. Школски надзор у 1895.—96. години: а) у средњим школама стр. 269., 270.; б) у основним школама; стр. 270., 271., 272.; в) ушутство надзорницама; стр. 272., 373. и 274.
9. О начину вршења поновних испита зрелости у гимназијама; стр. 274.
10. О поклањању књига о годишњим испитима у осн. школама; стр. 274.
11. О уверењу за изузимање са стране поручених научних средстава, за које се не плаћа царина; стр. 275., 276., 277.
12. О употреби телеграма у званичној преписци; стр. 326.
13. О молбама за премештај учитеља основних школа; стр. 326.
14. О давању одустава наставницима осн. школа; стр. 327.
15. О срачунавању годишњих оцена са испитним оценама оним ученицима, који у току године напустили школу на дођу на испите; стр. 407.
16. О пријави и упису ученика; стр. 407., 408.
17. О упису женске деце у више гимназије; стр. 408.
18. О издатцима државним; стр. 408., 409.
19. О учењу француског језика; стр. 478.
20. О поклањању књига сиромашним ученицима гимнасија; стр. 478.
21. О примању ученика на пријамни испит; стр. 478.
22. О исписивању страних имена латиницом у странијој преписци; стр. 601.
23. О набавци слике Нег. Велич. Краља; стр. 601.
24. О трошењу државних књижа; стр. 601.

У м р л и:

1. Професор Велике Школе, стр. 68.
2. Чиновник Држ. Штампарије, стр. 14., 139.
3. Наставници средњих школа, стр. 68., 215., 409.
4. Наставници-ице осн. школа, стр. 14., 68., 139., 215., 328., 409., 478., 542.

II. РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

а) **Записници редовних и ванредних саветских састанака:** 674-ог (10. новембра 1895. године), стр. 14.; — 648-ог (13. децембра 1895. године), стр. 16.; — 649-ог (3. јануара 1896. године), стр. 68.; — 650-ог (24. јануара 1896. године), стр. 78.; — 651-ог (7. фебруара 1896. године), стр. 139.; 652-ог (21. фебруара 1896. год.), стр. 140.; — 653-ог (28. фебруара), стр. 141.; — 654-ог (15. марта), стр. 143.; — 655-ог (3. априла), стр. 215.; — 656-ог (10. априла), стр. 278.; — 657-ог (17. априла), стр. 281.; — 658-ог (30. априла), стр. 328.; — 659-ог (10. маја), стр. 330.; — 660-ог (18. маја), стр. 331.; — 661-ог (22. маја), стр. 409.; — 662-ог (5. јуна), стр. 411.; — 663-ог (15. јуна), стр. 479.; — 664-ог (28. јуна), стр. 492.; — 665-ог (11. септембра), стр. 542.; 666-ог (25. септембра), стр. 553.; — 667-ог (9. октобра), стр. 602.; — 668-ог (16. октобра), стр. 603.; 669-ог (23. октобра), стр. 614.; и 670-ог (3. новембра), стр. 621.

б) Одлуке Главнога Просветнога Савета:

1. **Квалификовање за наставничку службу (у средњим школама):** Антонија Фабриса, стр. 15.; Аћима Стевовића, стр. 16.; Доброслава Марковића, стр. 17.; д-ра Карла Вадера, стр. 68.; Властимира Златановића, стр. 68., 78.; Владимира Д. Стојановића, стр. 78.; Војислава Лукића, стр. 140.; д-ра Михаила Јовановића, стр. 144., 280.; Миладина Шеварића, стр. 278., 328.; Александра Лазаревића, стр. 410., 492., 493.; Јелисавете Субашићеве 410., 492.; Светислава Раденковића, Љубомира Јовановића, Божидара Ђорђевића, Косаре Новичићеве, Олге Гавриловићеве, Николе Јанчића, Данила Кагића, Милана

Гајића, Јована Канрге, Петра Велимировића и Јеремије Живановића, стр. 542.—543.; Михаила Стојанчевића и Милоја Ракића, стр. 553.; Божицара Лазаревића, стр. 553.; Јована Николића, стр. 602.; Ниче Поповићеве стр. 602., 603.; Симе Поповића, 603.; Милвоја Добросављевића и Живојина О. Дачића, стр. 614.; Милоја Стојиљковића, стр. 614.; Милана Костића, стр. 621.

2. *Признавање година учитељске службе*: Марији Фрушићки, стр. 15., 71.; Персиди Н. Ценића, стр. 15. 71.; Милану Марковићу, стр. 15., 71.; Софији Јовановићки, стр. 15., 71.; Павлу Константиновићу, стр. 15., 71.; Дамњану Тодоровићу, стр. 15., 71.; Јовану М. Ковачевићу, стр. 16., 605., 624.; Марији Подградској, 16.; Јулци Миладиновићки, стр. 17., 71.; Јелени Чолак-Антићки, стр. 17., 71.; Лепосави Лаучевићки, стр. 17., 71.; Јелисавети Филиповићки, стр. 17., 71.; Јелени Спасојевићки, стр. 69., 141.; Спасоју Врћићу, стр. 71.; Катарини Вучковићки, стр. 71.; Лепосави Крегићки, стр. 71.; Софији Ђ. Петровића, стр. 79.; Александру Стојковићу, стр. 139., 141.; Љубомиру Шавићу, стр. 143., 286.; Софији Бранковићевеј, стр. 144., 280., 333., 543., 624.; Милеви Матићки, стр. 215.; Цвети Маринковићки, стр. 330.; Аксентију Милутиновићу, стр. 330.; Петру Ј. Црнчевићу, стр. 479.; Моши Ј. Пинту, стр. 602., 624.; Катарини Никетићевеј, стр. 603., 624.; Јелисавети Филиповићки, стр. 603.; Настасији Петровићки, стр. 614.; Регини Јелишевој, стр. 543., 624.

3. *Поново враћање у учитељску службу* (пређ. настав. осн. школа): Војина Ђешевеића, стр. 624.

4. *О списима поднетим Савету на оцену*: — „Зоологија за ученике средњих школа“ од Љуб. Давидовића, стр. 14.; — „Нова писма из Петрограда“ од Радована Коштућића, стр. 15.; *Француска Граматика за ниже разреде средњих школа* од Павла Поповића, стр. 15.; *Српски Вез*“ од Владислава Тителбаха, стр. 17.; *Земљопис за III разред осн. школа*“ од Аранђела Дмитровића, стр. 13.; *Српско-француски речник*“ од Јаћима Стевовића, стр. 69.; *Већа црквена историја*“ (прештампавање), стр. 69.; *Гимназија у XX веку*“ од Косте Ивковића, стр. 69.; *Немачка Читанка*“ и *Латинска Читанка*“ од Владимира Малине, стр. 69.; *Француски Буквар*“, по Плечу, превод Јов. Несторовића, страна 139. *Књижевни радови, књига 4.*“ од Н. Дучића, стр. 140.; *Познавање цркве или обредословље*“ од Хаџи Теофила Стојановића, стр. 140.; *Земљопис за IV разред осн. школа*“ од Пет. Никетића, стр. 140.; *Органска Хемија*“ од Драгутина Антића, стр. 141.; *Бранкове песме*“, понуда Професорског Друштва, стр. 141.; *Невен*“, понуда Арсенија Пајевића, стр. 144.; *Сивеи*“ Стевана Болманца, стр. 144.; *Земљопис за III разред осн. школа*“, од Петра Никетића стр. 144.; *Хришћански Катихизис православне цркве за IV разред гимназије и реалке*“ од Јеврема А. Илића, стр. 215.; *Ашинске црне*“ од Анд. Гавриловића, стр. 278.; *Дар доброј деци*“, понуда Михаила Костића, књижара, стр. 278.; *Бог никоме дужан не остаје*“, идустроване приче, од Пантелије Слав. Срећковића, стр. 279.; *Синтаксички задаци, II део*“ од д-ра Јов. Туромана (прештампавање), стр. 279.; *Латинско-српски Речник*“ од Јована Ђорђевића (прештампавање) стр. 279.; *Приповетке*“ Ниче Басаровића, понуда Николе Т. Кашиковића, стр. 279.; *Латински Граматика, II део*“ и *Речник за Корнелија Непота*“ (хонорар) од д-ра Јов. Туромана, стр. 279.; *Немачка Граматика*“ од Ст. Предића, стр. 280.; *Човекије тело, грађа његова и органи*“, понуда књижара Владимира Валожкића, стр. 329.; *Хемија за средње школе*“, понуда Симе Лозанића, Министра на расположењу, стр. 329.; *Шумски Загачици*“, понуда Учит. Удружења, стр. 329.; *Школица*“, понуда Мих. Костића, књижара стр. 329.; *Познавање и нега цвећа*“ од д-ра Ђорђа Радића, стр. 329.; *Анова француска граматика*“ (прештампавање и хонорар) од Ст. Предића и Мих. Шљивића, стр. 329.; *Народно здравље*“, понуда д-ра Милана Јовановића-Ватута, стр. 330.; *Немачка Читанка за средње школе у Србији*“ (рпк.) од Љуб. Протића и Милана Мајзнера, стр. 331.; *Споменица*“ Вој. Ј. Илића, понуда одбора, стр. 409.; *Мали васпитач*“, понуда Мих. Костића, књижара, стр. 401.; *Грађа за флору гљива у Краљевини Србији*“, од Милвоја Симића, понуда Професорског Друштва, стр. 479.; *Физика*“ од Васмута, превод Влад. Зделара, стр. 479.; *Набавка прикладних говеда*“ од П. Тодоровића, стр. 543.; *Карта Краљевине Србије*“ од Светозара Вучовића, стр. 553.; *На Мирисном Златобору*“ од Срет. А. Поповића, стр. 553.

5. *О другим предметима, упућеним Савету*: Молбе за благодјејанце фонда пок. владике Вићентија, стр. 14., 18., 79., 140., 142., 143., 215., 279., 331.; правила за дав. благод.: 410., 481., 542., 553.; писмо директора II и III београдске гимназије за објашњење о предавању математике у средњим школама, по новом програму, стр. 14. и 15.; уважавање хонорарних година предавачке службе Драгољубу Поповићу, стр. 17.; понуда мађарског књижевног друштва да изда „Србију у слици и речи“, стр. 18.; уважавање хонорарних година предавачке службе Божицару Јовановићу, стр. 70. и 139.; изјава П. Ђорђевића, стр. 69.; акт директора I београдске гимназије, да се смањи број часова у V разреду гимназије, стр. 70.; хонорисање дела д-ра Јована Туромана, стр. 79.; изјава Милоја Влајића, стр. 86.; акта кривнице Јов. Пауновића, учитеља, стр. 141.; редовни члан Савета (нов), стр. 215.; писмо мин. просвете којим позива Савет да што пре кандидује у довољном броју лица, који ће се моћи употребити за надзорнике стручних, средњих и основних школа, стр. 280.; кандидати саветски, стр. 280., писмо Мин. просвете којим позива Савет да му кандидује још лица за изасланике, међу које да се уврсте и лица из просв. струке која су у пензији, стр. 281.; кандидати саветски, стр. 281.—282.; изасланици на испитима зрелости, стручним, средњим и осн. школама, стр. 269. до 272.; унутрњо надзорница осн. школа, 272—274.; писмо мин. просвете којим позива Савет да му прецизно и потпуно изради законски предлог о гимназијама, стр. 328.; писмо Глав. Просв. Савета Мин. просвете, да узме у заштиту Савет од изопачавања саветског рада преко јавности, поводом белешке „дали оставке“ штампане у Учит. Веснику и белешке „опет међу ревизорима“, штампане у „Трг. Гласнику“, стр. 329., 330., 409.; писмо Мин. просвете да му Савет кандидује још које лице које би се могло употребити за изасланика при учит. испитима у Вишој Жен. Школи и да Савет кандидује за надзорнике и све директоре оних гимназија у којима нема испита зрелости, стр. 330.; акти југодинске и неготинске гимназије којим питају: по којим уџбеницима треба предавати математiku у нижим разредима средњих школа, стр. 331.; молба Српског Пољопривредног Друштва да се откупе нека његова издања, стр. 339.; писмо Мин. просвете којим сироводи Савету акте кривнице Војина Ђешевеића, стр. 479., изјава Дим. Нешића, стр. 493.; писмо Мин. просвете којим сироводи Савету акте кривнице Јосифа Анђелића, стр. 543.; акт ректора Богословије, којим пита: да ли ученику који сврши школу, али не узме сведобу, може судити професорски Савет

дотичне школе за кривицу, коју ученик учини пошто сврши школу, стр. 543.; молба јеврејске општине ешкинаског обреда, да јеврејска деца Мојсијеве вере ешкинаског обреда могу обавезно учити Мојсијеву веру у оне часове, када наша деца уче Науку Хришћанску стр. 543.; писмо Мин. просвете, којим пита Савет за мишљење: могу ли се примати на пријамни испит они ученици осн. школа, који се нису добро владали за време школског одмора, а раније су узели школске сведоџбе, стр. 553.; писмо Министра просвете којим позива Савет да реши, да ли је приватним испитом ученика, који су пали на пријамном испиту осуђен пропис § 16. зак. о устројству гимнасија, стр. 602.; писмо Мин. просвете, којим тражи од Савета мишљење: да ли ученик, који је напунио 16 година у I разреду гимнасије има права и да исти понови или не, стр. 602.; управитељица Више Женске Школе предлаже: да она лица, која нису свршила Вишу Жен. Школу могу приватно полагасти испит из женског рада, стр. 603.; предлог закона о гимнасијама, стр. 604—613.; писмо Љубе Јовановића (у име своје и Љ. Ковачевића), којим је изјавио Савету, да ће они као писци „Историје српског народа за средње школе, књига II, део I“ чинити извесне допуне и преправке, стр. 614.

в.) Реферати, писма и извештаји о списима и другим предметима упућеним Савету на оцену:

1. *Мих. Јовића*: о његову „Буквару“, стр. 15., 18. и 328.
2. *Живка Поповића*: о књизи „Француска граматика за ниже разреде средњих школа“ од Пав. Поповића, стр. 15.
3. *Д-ра Јов. Цвијића*: о прештампивању Карте Европе, стр. 16.
4. *Миленка Вукићевића*: о „Општој Историји за више разреде средњих школа“ од Ст. Ловчевића, стр. 71—76.
5. *Момчила Ивањића*: о „Црквеном Обредословљу“ од архимандрита Фирмилијана, стр. 76—78.; (усмени реферат) о књизи: „Ашијске приче“ од Андр. Гавриловића, стр. 330.
6. *Милована Р. Маринковића*: о молби Божидача Јовановића, свештеника — професора, о уважању неких година хонорарне предавачке службе, стр. 79., 143.; (усмени реферат): о употреби „Немачке Граматике“ за школски уџбеник, од Ст. Предића, стр. 280.; о практичним пољопривредним поукама: I „Употреба прашача и огртача“, II „Гајење биљака за исхрану стоке“ — од Душана Спасића; III „О берби грожда и прављењу вина“ од Бл. Тодоровића; IV „Поуке из пољске привреде“; — и о „Градинарству од д-ра Борфа Радића, стр. 479—481.
7. *Јована Миодраговића и Свет. Максимовића*: о „Методници школске дисциплине“ од Јос. Стојановића, стр. 79—86.
8. *Жив. Јуришића и Ст. Т. Јакшића* о делу: „Систематски уређене и описане Маховине, које су до сада у Србији најчешће“, стр. 142.
9. *Драгутина Т. Мијушковића, Михаила Станојевића и Јована Максимовића* (усмени реферати): о кривици Јована Пауновића, учитеља, стр. 143., 411.
10. *Богдана Поповића и Јована Несторовића*: о „Српско-француском Речнику“ од Јањима Стевовића стр. 144—147.
11. *Д-ра Милана Јовановића-Батуга*: о квалификацији д-ра Михаила Јовановића, пређ. предавача, стр. 279. и 280.
12. *Стевана Т. Јакшића* (усмени реферат): о књизи „Шумски Заточници“, за коју је Учитељско Удружење молало да се препоручи књижицама осн. школа, стр. 331.
13. *Свет. Никетића и Симе Томића*: о „Хришћанском Катихизису“ од Јевр. А. Илића, стр. 332—335.
14. *Мих. М. Станојевића*: о „Сивима“ Стевана Волманца, свештеника, стр. 335—337.; — и о књизи: „Дар доброј деци“, стр. 338., 399.
15. *Срегена М. Лукића, Димитрија Пугнковића и д-ра Борфа С. Борђевића*: о „Буквару“ Ст. Чутурила, и „Буквару с Читанциом“ Мих. Јовића, стр. 411—437.
16. *Борфа С. Борђевића*: о „Малом Васиљачу“ од Луке Зрнића, стр. 481.
17. *Хенриха Лилера и Љуб. Протића*: о „Немачкој Читанци за ниже разреде средњих школа“ од Вл. Малине, стр. 481.—489.; и о „Немачкој Читанци“ од Ст. Предића, стр. 489.—492.
18. *Јована Миодраговића*: о „Школици“, стр. 492.
19. *Ст. Т. Јакшића*: о молби Круне Аћимовиће, стр. 492.; — о квалификацији Јелисавете Субашићеве, стр. 492.
20. *Мих. Валтровића и Стев. М. Трифуновића*: о квалификацији Александра Лазаревића, стр. 492., 493.
21. *Д-ра Марка Лека*: о „Хемији за средње школе“ од С. М. Лозанића стр. 543.—548.
- 22. *Д-ра Богдана Гавриловића и Петра А. Тиле*: о употреби Мочникове Аритметике, стр. 549.
23. *Владислава Вуличевића*: о поправкама у Француском Буквару, по Плецу, од Јов. Несторовића, стр. 549.—552.
24. *Ст. Чутурила*: о делу „Рад у I разреду“ од Јов. Миодраговића, стр. 552.
25. *Свет. Атанаковића и Јеленка Михаиловића*: и усмени реферат *Мих. Михаиловића*, о „Физици“ од Васмута, превод Влад. Зделара, стр. 553.—559.
26. *Дим. Довијанића*: о квалификацији Миладина Шеварића, стр. 604.
27. *Свет. Симића и Влад. Вуличевића*: о „Француској Граматници за ниже разреде средњих школа“ од Пав. Поповића, стр. 614.—617.
28. *Сире Калика*: о „Синтагмичким задатцима, II део“ од д-ра Јов. Туромана, стр. 618.—620.
29. *Луке Зиме и Мите Живковића*: о „Латинској Читанци“ од Влад. Малине, стр. 620.
30. *Саве Антоновића и Дим. Пугнковића*: о „Карти Краљевине Србије, по новој административној подели, за осн. школе“, од Свет. Вуловића, стр. 621.—624.
31. *Љуб. Јовановића*: о питању својине Латинско-српског речника, од Јов. Борђевића, стр. 624.
32. *Дим. Јовановића и д-ра Борфа С. Борђевића*: о кривицама Јосифа Анђелића, Војина Ђешевића и Радиивоја Ристића, стр. 603. и 624.
33. *Д-ра Борфа Борђевића* (усмени реферат): о „Руској Читанци за ниже разреде средњих школа“ од Н. Глушчевиће, стр. 603.

III. ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

1. Прослава двадесетпетогодишњице Учиг. Школе у Београду, од М. Ковачевића, стр. 19., 20. и 21.
2. Бројно стање основних школа, учитеља и учитељица, с означењем њихових плата, на дан 1. јануара 1896. год., стр. 22.
3. Извештај о стању фонда за потпомагање сиромашних ученица крагујевачке Више Жен. Школе за 1895. годину, и нова школска зграда Више Жен. Школе у Крагујевцу, стр. 23.
4. Извештај о стању „Добротворног фонда шабачке гимназије“ за 1894.—95. год., стр. 23. и 24.
5. Извод из извештаја управитеља основних школа: а) за месец јануар 1896. године, стр. 148.—204.; б) за месец фебруар, стр. 218.—225.; и в) за месец март, стр. 282.—296.
6. Правила друштва за подизање храма Св. Сави, стр. 216.—217.
7. Професорски испити у години 1895., стр. 226.—227.
8. Извештај о стању фонда сиромашних ученика шабачких осн. школа за 1895. годину, стр. 227.
9. Статистика испита зрелости у гимназијама и реалкама, саставио Зар. Р. Поповић; а) за 1888.—89. школ. год., стр. 228.—238.; б) за 1889.—90. школ. годину, стр. 296.—310.; в) за 1890.—91. годину, стр. 340.—351.; г) за 1891.—92. школ. год., стр. 438.—455. д) за 1892.—93.; школ. годину, стр. 494.—510.; њ) за 1893.—94. школ. годину, стр. 558.—570.
10. Извештаји изасланика министарских: извештај г. Ђ. Пчића, директора зајечарске гимназије, о испитима на учитељском курсу за ручни рад у Зајечару, стр. 625.—629.
11. Извештаји Управе фондова о стању фонда учитељског и свештеничког, стр. 630.—633.

IV. НАУКА И НАСТАВА

(научне и педагошке расправе и чланци).

1. Јосиф Добровски, од Андр. Гавриловића, стр. 24.—27. и 99.—105.
2. Реформе језиковне наставе, од Пав. Ј. Мајзнера, стр. 27.—34. и 105.—112.
3. Абел-ова теорема и њен значај у математици, прист.: предавање д-ра Ђ. Петковића, хон. професора Велике Школе, стр. 34.—41.; 582.—588., 634.—653.
4. Новина у теорији вишења, од Г. Хирга. Превео Љ. М. Протић, стр. 41.—44.
5. О важности тектонских сиоменика за историјско изучавање, говорио о Св. Сави г. Мих. Валтровић, професор Вел. Школе, стр. 86.—99.
6. Прилог историји развијања српских јуначких песама, написао д-р А. Серензен, преводи Јован Радонић (наставак), страна 112.—115.; 251.—254.
7. О постанку минерала у природи и њиховој вештачкој репродукцији, од Ник. М. Ракића, професора, (темат за проф. испит), стр. 204.—207., 239.—244., 310.—313., 352.—358., 456.—459.
8. Вербализам, по Г. Фогту, од Љуб. М. Протића, стр. 244.—246.
9. Да ли је потребно ученике наших средњих школа изводити у екскурзије? од Жив. Ј. Јуришића, стр. 246.—251.
10. Развијање српске граматике у овоме веку, написао Дим. Ј. Милојевић, стр. 313.—316.; 358.—366.; 459.—464.; 510.—513.; 579.—582.
11. Значај очигледности у настави, превод Мил. М. Ковачевића, стр. 366.—370.
12. Писмена и живци (хигијенска скица), превод Пав. В. Вујића, стр. 370.—374.
13. Развијање памћења, превод Мил. Ковачевића, стр. 514.—521.

V. КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

а) Књижевне оцене:

1. Земљопис за средње школе, од Вл. Карића, оцена Јована Антића, стр. 44.—51.
2. Познавање и нега цвећа. Израдио д-р Ђорђе Радић. Оцена Жив. Ј. Јуришића, стр. 116.—119.
3. Лепа књижевност у „Делу“ за 1895. годину, реферат Мил. Н. Пејиновића, стр. 255.—261.
4. Путописи Љуб. П. Ненадовића, белешке Мил. Н. Пејиновића, стр. 374.—384.
5. Минералогија, Петрографија, Геологија и Основи Хемије за средње школе, израдио Стев. Милованов. Оцена Мил. Томића, стр. 385.—388.
6. Из Мосгара. Цртице Свет. Боровића. Реферат Мил. Н. Пејиновића, стр. 464.—467.
7. Назарени. (Роман. Написао Јаша Томић), реферат Мил. Н. Пејиновића, стр. 521.—528.
8. Пољска приорада, од П. Тодоровића, примедба на реферат Свет. Гавриловића; стр. 119.—122.

б) Библиографски списак Уредништву послатих књига и листова: стр. 52., 53., 467., 468., 589., 590.

в) Нове књиге и листови:

1. Књиге Матице Хрватске за 1895. год., стр. 51.
2. Слава. Књижица за народ и омладину. Уредник Мил. Вашић. Издази у Нишу; стр. 590. и 591.

VI. ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

а) Крупније ствари:

1. *Збирка народних приповедака из Поцерине*. Прибележио Анд. Глигоријевић, стр. 53.—60.; 123.—131.; 208.—211.; 262.—264.; 653.—658.
2. *Чешка етнографска изложба 1895. године*, реферат Мих. Петровића, професора, стр. 131.—134.; 264.—267.; 393.—400.; 591—596.

б) Гласови о школама:

1. *Научни курсови у Јени у 1896. години*, стр. 317.
2. *Општи распис за све женске школе, сем основних, у Немачкој*, стр. 317. и 318.

в) Разни записи:

1. *Највећа до сада пађена морска дубина; графичке тонске висине човечијег гласа; клишеји од гипса; антрацит у Румунији; копање морске пене*, превод С. П., стр. 60. 61. и 62.
2. *Основи хигијене за ученике; малокрвност у школске деце*, од д-ра В. А. Поповића, стр. 62. и 63.
3. *Даљина некретница*, од Д. В. Б., стр. 63.
4. *Професор Рентген и нови X-зраци*, превод П. В. В., стр. 134.—136.
5. *Опијум у Индији; највећа до сада мерена морска дубина*, превод С. П., стр. 211. и 212.
6. *Прилог за познавање Јапана*, од Л. Л., стр. 267.—268.
7. *Елдорадо у Африци — Трансвал*, превео П. В. В., стр. 318—321.
8. *Српска књиж. задруга у 1895. години*, реферат Јов. Д. Јов., стр. 321—324.
9. *Три свечана скупа Српске Краљевске Академије Наука и Споменик Ђуру Јакшићу*, реферат Јов. Д. Јовановића, стр. 388—393.
10. *Једна свечаност у болници за умно оболеле*, од Јов. Д. Јов., стр. 528., 529. и 530.
11. *О постанку доломита; о срањењу окрека; селекционти и селекцији; загревање претилина у влакнастим и шуљкавим предметима*, — превод П. М. Илића, стр. 530, 531. и 532.
12. *Тежина децјега мозга*, стр. 532.
13. *Нова светлост. — Теслин проналазак*, превод Пав. В. Вујића, стр. 658—659.

г) Просветни добротвори:

Имена школских и других просветних добротвора, стр. 63., 64., 212., 324., 659.

д) Од уредништва:

- а) *Исправке штампарских погрешака*, стр. 136, 660.
- б) *Изјава уредништва*, стр. 596., 660.

ђ) Писма упућена уредништву: 136., 660.

ПРИЛОЗИ ПРОСВЕТНОМ ГЛАСНИКУ

1. *Преглед садржаја Просветног Гласника од I—XV године*, израдио Јов. Д. Јов., стр. I—XII и 1.—191. (јануар. — фебруар. свеска).
2. *Прослава двадесетогодишњице Учитељске Школе у Србији*, од Јов. Миодраговића, стр. 1.—24. (мартовска свеска).
- 25.—41. (априлска свеска).
3. *Статистички подаци за Велику Школу у школској 1893.—1894. год.*, од Влад. Т. Спасојевића, стр. 1.—16. (мајска свеска); за 1894.—1895. год., стр. 1.—16. (јунска свеска).
4. *Српске народне мелодије*, скупио и хармонизирао за мешовити хор Влад. Р. Ђорђевић, стр. 1.—17. (септ. свеска).
5. *Статистика наставе за 1891.—92. школ. годину*, од Зар. Р. Поповића, стр. 1.—16. (окт. свеска), 17.—32. (нов. свеска); 33.—49. (дек. свеска).

ИСПРАВАК

У статистички испита зрелости за 1893.—94. школ. годину у 11. (новембар.) свесци за 1896. годину треба изоставити на стр. 563. у II ступцу
 2. и 6. врету озго,
 на стр. 566. у II ступцу
 2. и 6. врету озго.

U. 25450

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 1. и 2.

XVII.

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ЗАКОН О БОГОСЛОВИЈИ

Народна је Скупштина решила и Његово Величанство Краљ Александар I потврдио је:

ЗАКОН О БОГОСЛОВИЈИ

Члан 1.

Српска Краљевска Богословија стручна је духовна школа, у којој се ученици васпитавају и спремају у духу Православља за свештенички чин.

Члан 2.

Богословија се издржава државним средствима.

Члан 3.

Богословија стоји под управом Архијерејског Сабора, а под врховним старањем и надзором министра просвете и црквених послова.

Кад Сабор није на окупу, онда га замењује Митрополит Краљевине Србије.

Члан 4.

Богословија има девет разреда. Сваки разред учи се годину дана.

У нижим разредима претеже опште образовање — гимназијско, а у вишим разредима — богословско.

Члан 5.

У Богословији предају се ови предмети:

1. Свето Писмо са Херменевтиком;
2. Догматично Богословље с полемичним;
3. Морално Богословље;
4. Пастирско Богословље;
5. Канонско право;
6. Литургија с црквеном археологијом;
7. Омилитика;
8. Патристика;
9. Историја хришћанске цркве;

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1896. г.

10. Историја српске цркве;
 11. Библијска историја старог и новог завета;
 12. Катихизис;
 13. Српски језик (граматика, литерарни облици, књижевност);
 14. Црквено-словенски језик на основици старословенског језика;
 15. Руски језик;
 16. Грчки језик;
 17. Латински језик;
 18. Немачки језик;
 19. Историја српска и општа;
 20. Философија и Педагогика;
 21. Природне науке;
 22. Математика;
 23. Земљопис;
 24. Познавање основног земаљског закона и односа између цркве и државе, закона о црквеним властима и оних законских прописа, који су са овим законом у вези, или се тичу права и дужности свештенства;
 25. Хигијена с домаћим лекаством;
 26. Пољска привреда с применом и ручни рад;
 27. Црквено и нотно певање;
 28. Црквено правило с пасхалијом;
 29. Цртање и лепо писање;
 30. Гимнастика.
- Министар просвете и црквених послова може у договору са Архијерејским Сабором наредити изучавање и других наука и вештина.

Члан 6.

Наставни план и програме предавања прописује министар просвете и црквених послова у споразуму с Архијерејским Сабором, а по саслушању професорског савета.

Члан 7.

Богословске предмете предају наставници свештеног реда, који су с одличним успехом свршили православу Богословију и после тога православу богословски факултет или духовну академију.

Остале предмете могу предавати и саветовни наставници, али и они морају имати стручну спрему, која се за те предмете по закону тражи.

Сви наставници морају бити православне вере. Наставници Богословије деле се на професоре, предаваче и учитеље, а професори могу бити само они, који су положили професорски испит.

Професори се постављају Краљевим указом по предлогу министра просвете и црквених послова, а предавачи и учитељи претписом истога министра; ну за наставнике свештеног реда потребан је претходан споразум с Архиепископским Сабором.

Члан 8.

Наставници Богословије имају исту плату и сва права, која имају наставници гимназија.

Ректор има, поред професорске плате, бесплатан стан, огрев и осветљење у заводу и додатак као директор гимназије.

Члан 9.

Ректор управља непосредно Богословијом.

Ректора бира Архиепископски Сабор а поставља га Краљ указом на предлог министра просвете и црквених послова.

За ректора може бити постављен само професор свештеног реда, који је више од пет година служио као професор Богословије, или свештено лице, које се одликовало стручним радом на богословској књижевности.

Члан 10.

Главне су дужности ректора ове:

1. да, поред предавања својих предмета, управља Богословијом по одредбама овога закона;
2. да сазива и руководи састанке професорског Савета;
3. да надзирава предавања наставника и рад свега особља у заводу;
4. да одржава потребни поредак у заводу;
5. да pazi на владање ученика, наставника и административнога особља;
6. да одређује заменике болесним и одсутним наставницима;
7. да се стара о уписивању и исписивању ученика;
8. да води преписку с властима и да чува архиву завода;
9. да уз припомоћ надзорника економије контролише и одобрава све набавке и издатке, за које и одговара као наредбодавац;

10. да извештава Архиепископски Сабор и министра просвете и црквених послова о напредовању завода.

Члан 11.

Ректор има право:

- а., да прекине предавања за један дан;
- б., да наставницима даје одсуство за три дана, а ученицима до петнаест дана;
- в., да наставнике, који се огреше о закон или о наредбу претпостављене власти, казни опоменом, укором и губитком плате до петнаест дана. Противу осуде има наставник права жалити се министру просвете и црквених послова у року од три дана.

Члан 12.

Савет Богословије састављају: ректор и професори Богословије. Остали наставници долазе на састанке и имају саветовни глас, кад се саветовање тиче њихових предмета или предлога. Исто тако и васпитач и економ, кад се већање тиче њиховог делокруга.

Савет се састаје на позив ректоров, или кад то затраже три професора.

У савету се решава већином гласова.

Савет ради ове послове:

1. распоређује предмете на наставнике, према њиховој стручности;
2. прегледа и утврђује програме предавања појединих наставника;
3. саставља распоред предавања на часове;
4. стара се о сагласном раду наставника и о напретку завода у наставном и моралном погледу;
5. решава о примању ученика у Богословију;
6. бира пословођу савета и књижничара;
7. бира у почетку школске године из реда наставника кандидате за васпитача, разредне старешине и надзорнике економије;
8. бира заслужне ученике, који ће се у заводу издржавати о државном трошку;
9. саставља распоред, по коме се држе испити;
10. решава о набављању књига и других научних средстава;
11. одређује награде добрим ученицима;
12. даје ученицима најстаријег разреда оцене из владања, које се бележе у сведочанство о стручном богословском испиту;
13. чини предлоге за поправку и унапређење завода у наставном и моралном погледу Архиепископском Сабору и министру просвете и црквених послова;
14. саставља на крају школске године главни годишњи извештај, подноси га Архиепископском Сабору и министру просвете и црквених послова.

Одлуке под 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9 подносе се преко Архијерејског Сабора министру на одобрење.

Члан 13.

Главне су дужности наставника:

а.) да предају своје предмете по утврђеним програмима, а у духу православне вере;

б.) да тачно и у одређено време долазе на предавања, на састанке професорског савета и у цркву;

в.) да судедују при васпитању питомца, којима на сваком месту морају служити за углед својим материјалним радом и побожним животом;

г.) да чувају поверене им научне збирке и средства, за које су одговорни;

д.) да у случају болести или друге какве сметње на време извештавају ректора о изостанку од дужности;

ђ.) да тачно извршују наредбе претпостављене власти, које се односе на рад и поредак у заводу.

Члан 14.

Васпитач руководи васпитањем ученика и у свако доба врши непосредан надзор над њима.

Он врши своје послове према правилима, која прописује министар просвете и црквених послова у споразуму с Архијерејским Сабором.

Васпитач се храни и станује бесплатно заједно са својим питомцима.

Васпитач може бити само нежењен наставник Богословије. Поставља га министар просвете и црквених послова на предлог професорског савета.

Члан 15.

Дужности разредних старешина и надзорника економије одредиће се ближе нарочитим правилима.

Члан 16.

Пословођа води записнике на састанцима професорског савета и помаже ректору у канцеларијским пословима.

Члан 17.

Њижничар рукује школском књижицом, за коју и одговара.

Члан 18.

Санитетске и лекарске послове у заводу врши школски лекар, који може бити и наставник хигијене и домаћег лекарства.

Поставља га министар просвете и црквених послова.

Члан 19.

Све економске и благајничке послове у заводу врши економ, а под надзором ректора и надзорника економије.

Економиа поставља Краљ указом на предлог министра просвете и црквених послова.

Звање економиа дели се на три класе, са годишњом систематском платом и то:

I. кл. 2500, II. кл. 2000 и III. 1500 дин. Рок службе у свакој класи одређује се пет година.

Поред плате има и издржавање у заводу, ако је нежењен.

Његове су дужности ове:

а.) да извршује све набавке за завод, а по прописима закона који за то постоје;

б.) да уз припомоћ васпитача и разредних старешина чува све ствари које припадају школи и интернату;

в.) да настојава над чистоћом у кујни и у свима локалима завода;

г.) да у договору са ректором и васпитачем прима и отпушта све служитеље у заводу;

д.) да прима новце, да води рачуна о свима примањима и издацима у заводу, и да за то одговара Главној Контроли, као рачунополагач.

Члан 20.

У први разред Богословије примају се они ученици православне вере, који су свршили четири разреда основне школе; који у време уписа нису прешли дванаест година старости и који положе пријамни испит према правилима, која ће прописати министар просвете и црквених послова у договору са Архијерејским Сабором.

Ученици са телесним манама и недостацима не могу бити примљени у Богословију, а тако исто ни они, који немају развијена слуха и гласа за певање.

Све ће ученике пре примања прегледати лекар Богословије.

Члан 21.

Сви ученици Богословије без разлике обавезни су да живе у општежићу (интернату). Правила о општежићу прописује министар просвете и црквених послова у договору с Архијерејским Сабором. Одело за све ученике прописује Архијерејски Сабор.

Сиромашни а ваљани ученици могу се издржавати о државном трошку. Остали ученици плаћају за своје издржавање, и то увек за три месеца унапред. Цену за ово издржавање одређује мини-

стар просвете и црквених послова по договору са Архијерејским Сабором.

Ученик, који понавља разред, не може бити државни питомац.

Члан 22.

Школска година почиње 1. септембра, а свршује се о Петрову дне.

Ученици се уписују у школу првих десет дана месеца септембра. Ко се због важних и оправданих узрока не пријави до тога времена, може бити примљен и доцније, али само до краја месеца септембра.

Време за упис ученика објављује се у почетку месеца августа преко службеног листа. У исто време објављује се и то, колико ће се нових ученика примити у први разред Богословије, што одређује министар просвете и црквених послова у договору с Архијерејским Сабором.

Члан 23.

Испитивање ученика, оцењивање њиховог успеха и владања и превођење у старије разреде бива онако као у гимназији.

У деветом разреду неће бити годишњег испита, него ће кандидати, који сврше тај разред с добрим успехом, полагати стручни богословски испит.

Правила о том испиту прописује министар просвете и црквених послова у договору с Архијерејским Сабором.

Члан 24.

Пријамни, поповни и накнадни испити морају се свршити до 15. септембра, а за тим настају редовна предавања.

Велики школски одмор траје од 1. јула до 31. августа, а одмор о Божићу и Васкрсу траје по осам дана.

Сем овога одмор се даје недељом и празником.

Члан 25.

Ученици Богословије могу бити кажњени опоменом, укором, затвором од 1 до 15 дана и отпуштањем из Богословије и изгнањем из свију школа.

Прве две казне изричу, сем ректора, и остали наставници и васпитач.

Казну затвора до три дана изриче васпитач, до седам дана изриче ректор, а до 15 дана изриче професорски савет.

Казну отпуштања из Богословије и казну изгнања из свију школа изриче само професорски савет, али одлука о овој казни шаље се преко Архијерејског Сабора на одобрење министру просвете и црквених послова.

Члан 26.

Школски закон за ученике прописује министар просвете и црквених послова у споразуму са Архијерејским Сабором.

Члан 27.

Министар просвете и црквених послова овлашћује се, да у споразуму с Архијерејским Сабором пропише правила, како ће се овај закон поступно уводити у живот.

Члан 28.

Овај закон важи од дана кад га Краљ потпише, а ступиће у живот, кад се буде установила нова Богословија по његовим одредбама, и тада ће престати важити закон о устројству Богословије од 27. септембра 1863. године и измене и допуне закона о устројству Богословије од 31. октобра 1886. год.

Прелазно наређење.

У садашњу Богословију неће се више примати нови ученици, а они, који се у њој затеку, свршиће је по законима од 27. септембра 1863. и 31. октобра 1886. године.

Препоручујемо Нашем министру просвете и црквених послова да овај закон обнародује и о извршењу се његовом стара; властима пак заповедамо да по њему поступају, а свима и свакоме да му се покорвају.

11. јануара 1896. год.
у Београду

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Указом Њег. Велич. Краља, од 1. јан. о. год., постављен је за начелника друге класе *Живојин П. Симић*, начелник III класе у истом министарству.

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

Указом Његовог Величанства Краља, од 1. јануара ов. год., постављен је за председника Академије, на три године, *Милан Ђ. Милићевић*, библиотекар Нар. Библиотеке.

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

Указом Њег. Велич. Краља од 24. новембра 1895. год. постављени су за редовне чланове Савета: *Стеван Јакшић*, професор Велике Школе, и *Момчило Иванић*, професор I беогр. гимназије, на место д-ра Јована Цвијића, проф. Велике Школе, који је поднео оставку на то место, и *Стев. Давидовића*, који је престао бити члан Савета.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом Њег. Величанства Краља, постављени су за професоре:

у I београд. гимназији: *Лука Лазаровић*, проф. гимн. у пенсији, 1. јан. о. г.;

у II београдској гимназији: *Светозар Никетић*, професор Богословије у пенсији, 1. јан. о. г.;

у крагујевачкој гимназији: *Ђорђе Анђелковић*, директор и професор у пенсији, 13. јан. о. г.

Указом Њег. Велич. Краља, од 23. дек. пр. г., уважена је оставка *Михиљу Гавриловићу*, професору I беогр. гимназије.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ НИШКЕ

Указом Њег. Велич. Краља, од 1. дек. пр. г., постављен је, по потреби службе, за писара треће класе *Јевтимије Поповић*, писар исте класе у Дух. Суду епархије тимочке.

ДУХОВНИ СУД ЕПАРХИЈЕ ТИМОЧКЕ

Указом Њег. Велич. Краља, од 31. дек. пр. г., уважена је оставка свештенику *Милуну Стојадновићу*, члану Дух. Суда епархије тимочке.

ОДЛИКОВАЊА

Указом Њег. Велич. Краља, од 20. дек. 1895. год., одликовани су:

Орденом Св. Саве II редом: *Александар Семенић Вишињак*ов, управник „Банке узајам. тргов. кредита“ у Москви;

Орденом Св. Саве IV редом: *Иван Ивановић Силуанов*, предузимач, и г-ђа *Марија Теодоровићка Тихомирова*, из Москве.

Указом Њег. Велич. Краља, од 1. јан. о. год., одликован је Орденом Таковског Крста IV редом *Жигмунд Шницер*, банкар у Бечу.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

Претписом Министровим од 15. дек. пр. год. постављени су за ванредне чланове Савета: *Милован Р. Маринковић*, проф. II беогр. гимназије, и *Др Ђорђе Ђорђевић*, проф. III беогр. гимназије.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом Министровим од 1. јан. о. г. постављени су за предаваче:

у врањској гимназији: *Јаћим Стевовић*, сврш. слушацац философ. факултета Вел. Школе;

у шабачкој гимназији: *Добросав Марковић*, сврш. студент Москов. Духовне Академије;

у књажев. н. гимназији: *Андрија Хрњићек*, сврш. слуш. филос. факултета В. Школе.

Премештај

Претписом Министровим од 3. јан. о. г. премештен је:

у зајечарску гимназију: *Урош Ковачевић*, предавач књажев. н. гимн., по потреби службе.

Разрешења

Претписом Министровим разрешени су:

у II беогр. гимназији: *Светозар Никетић*, проф. у пенсији, од дужности хонор. вероучитеља, 31. дек. пр. год.;

у врањској гимназији: предавач *Душан Мушички*, 31. дек. пр. год., по молби;

у крушевачкој гимназији: предавач *Никола Вулић*, 29. дек. пр. год., по молби;

у шабачкој гимназији: свештеник *Петар Суботић*, хонор. вероучитељ, 1. јан. о. г.;

у крагујев. В. Ж. Школи: *Јелена Балашићкова*, помоћница, 17. јан. о. г.; по молби

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Постављења управитеља.

Претписом Министровим постављени су:

у Београду: за управитеља осн. шк. на Зап. Врачару *Димитрије Путниковић*, учит. исте школе, 1. дек. пр. год.; — за управ. осн. шк. на Дунавском Крају *Коста Андријашевић*, учит. исте школе, 1. дек. пр. год.;

у Нишу: за управитеља осн. шк. *Алекса Величковић*, учит. 2. од. V р. осн. шк. у истом месту, 22. нов. пр. год.;

у ваљевском округу: за привр. упр. осн. шк. у Пироману *Милутин Туфегвић*, учит. исте школе, 1. новем. пр. год.; — за привр. упр. основ. шк. у Докмиру *Лука Марјановић*, учит. исте школе, 4. дек. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Новацима *Миливоје Митрић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Обреновцу *Стојан Јаковљевић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Радљеву *Светислав Ивковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Осечини *Божин Живковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Ваљеву *Михаило Јовичић*, учит. исте школе, 22. нов. пр. год.;

у врањском округу: за упр. осн. шк. у Врању *Јосиф Петровић*, учит. исте шк., 28. окт. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Лесковцу *Божидар Попоновић*, учит. исте школе, 22. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Вел. Трњану *Глигорије Миленковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Печењевцима *Вук Ивановић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Преображењу *Данило Донић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Влад. Хану *Крста Денић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Ратају *Кузман Баџовић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. основ. шк. у Сувојници *Милан Трипковић*, учит. исте шк., 22. нов. пр. год.;

у крагујевачком округу: за привр. упр. основ. шк. у Брзану *Живко Анђелковић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Сипићу *Вукашин Глишић*, учит. исте шк., 13. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Бадњевцу *Сретен Голубовић*, учит. исте школе, 13. нов. пр. год.; — за привр. управ. осн. шк. у Буковику *Петар Букић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. управ. осн. шк. у Гунцатима *Светислав Јовановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. управ. осн. шк. у Баточини *Бошко Јосић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за привр. управ. осн. шк. у Драчи *Радован Лазаровић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Жировници *Никола Милосављевић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Жабарима *Јован Михаиловић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Каменцу *Живота Милутиновић*, учит. исте шк., 13. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Јагњиду *Владимир Радовановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Гривцу *Радивоје Радосављевић*, учит. исте шк., 1. нов. пр.

год.; — за упр. осн. шк. у Чумићу *Илија Рајић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Клоци *Милија Ракић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. године; — за привр. упр. осн. шк. у Мираневцу *Драгољуб Тодоровић*, учит. исте шк., 13. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Жабарима *Михаило Ђорић*, учит. исте школе, 12. дек. пр. год.;

у крајинском округу: за упр. осн. шк. у Д. Милановцу *Душан Гајић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Брзој Паланци *Владислав Новаковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Јабуковцу *Милан Аранђеловић*, учит. исте школе, 7. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Салашу *Јован Цветковић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за привр. управ. осн. шк. у Подвршкој *Милдин Цвијовић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Дубочанима *Милан Радојевић*, учит. исте школе, 13. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Текији *Драгомир Петковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Поповици *Живко Николић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Рајцу *Светозар Милошевић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Црнајци *Мата Милошевић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Кобишници *Христифор Милић*, учит. исте шк., 7. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Прахову *Петар Марковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Сиколу *Атанасије Јовановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Рогљеву *Стојан Илић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Плавни *Петар Илић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. управ. осн. шк. у Лукама *Драгомир Ивковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Речкој *Јеврем Симоновић*, учит. исте шк., 5. дек. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Штубику *Мирко Ђоковић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Душановцу *Милосав Дедовић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Поповици *Стеван Дадић*, учит. исте шк., 7. дек. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Глоговици *Милоје Гајић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Клокочевцу *Милоје Војисављевић*, учит. исте школе, 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Годубињу *Драгућин Марковић*, учит. исте шк., 12. дек. пр. године.

у крушевачком округу: за упр. осн. шк. у Вел. Дренови *Лазар Павловић*, учит. исте шк., 13. дек. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Трстенику *Јован*

Велић, уч. исте шк., 7. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Прћиловици *Аранђел Дмитровић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Делиграду *Милан Исмаиловић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Врњцима *Милан Јовановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Тићевцу *Антоније Обреновић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Брањини *Сава Савић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Сталаћу *Сретен Смљковић*, учит. исте шк., 13. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Шиљеговцу *Спасоје Спасојевић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Каонику *Димитрије Тасић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Кудини *Петар Турчијћ*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Грејачу *Аћим Чавдаревић*, уч. исте шк., 13. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Паруновцу *Михаило Борић*, учит. исте шк. 20. дек. пр. г.;

у моравском округу: за привр. упр. осн. шк. у Глоговцу *Коста Маленовић*, уч. исте шк., 22. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Дубокој *Боривоје Борђевић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Ђуприји *Светозар Јановић*, уч. исте шк., 28. окт. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Јасници *Михаило Крстић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Јагодина *Димитрије Димитријевић*, уч. исте шк., 4. дек. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Параћину *Никола Велић*, учит. исте шк., 5. дек. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Јовцу *Марко Митић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Глојанима *Добросав Митровић*, уч. исте шк. 4. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Падежу *Витомир Нинић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Белој Води *Цветко Петровић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Војсци *Павле Пошовић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Багрдану *Станоје Савић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Рековцу *Милоје Спасић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Доњаци *Јован Срећковић*, уч. осн. шк., 1. нов. пр. г.;

у широтском округу: за привр. упр. осн. шк. у В. Боњинцу *Никола Мишић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Љубераћи *Петар Османовић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Крупњу *Тодор Пешић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Сукову *Тома Соколовић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Власотинцу *Петар Спирић*, уч. исте шк. 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Расници *Коста Јовановић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.;

у подринском округу: за привр. упр. осн. шк. у Љубовићи *Димитрије Глигорић*, учит. исте шк., 1.

нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Јаребицама *Драгомир Борђевић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Богатићу *Живко Живановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Јаребицама *Јеврем Магић*, уч. исте шк., 27. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Шапцу, на Камичку, *Срећко Јевтић*, уч. исте шк., 28. окт. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Дубљу *Петар В. Јовановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Штитару *Сава Јовановић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Костајнику *Војислав Качавенда*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Лешници *Јован Крстић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Црној Бари *Милош Марјановић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Свилеуви *Милан Михаиловић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Коцељеви *Милан Николић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. у Белој Цркви *Милосав Радшић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. у Недељницама *Владимир Симић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Глушцима *Борђе Симић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Бадовинцима *Милутин Сокић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. на Охриду *Михаило Сретеновић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Шапцу, на Камичку, *Андрија Станојевић*, уч. у истом месту, 28. окт. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Дреновцу *Војислав Станчић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Лозници *Петар Причевић*, уч. исте шк., 28. окт. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Клењу *Јован Филиповић*, уч. исте шк., 22. нов. пр. г.;

у подунавском округу: за упр. осн. шк. у Смедереву, у гор. школи, *Станиша Станишић*, уч. исте шк., 25. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Умчарима *Јосиф Анђелић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Рогачи *Милан Косановић*, учит. исте шк., 4. дек. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Барошевцу *Божидар Багавелић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Влашкој *Милан Протић*, учит. исте шк., 10. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Шопићу *Тодор Благојевић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у В. Моштаници *Милутин Боранићшевић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Вранићу *Радивоје Живановић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Влашкој *Тодор Костић*, учит. исте шк., 1. дек. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Лозовику *Борђе Живковић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Ракинцу *Лазар Илић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Венчанима *Јован Јанковић*, уч.

исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Степојевцу *Кузман Јовановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у В. Крени *Димитрије Марковић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Баричу *Танасије Марковић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Водњу *Петар Нешић*, уч. исте шк., 13. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Михаиловцу *Михаило Остојић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Бељену *Милутин Пантелић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Осипаоници *Милан Пугнковић*, уч. исте шк., 13. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Придворици *Адам Ристић*, уч. исте шк., 13. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Паланци *Васа Симић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Младеновцу (селу) *Михаило Симић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Милошевцу *Павле Сретеновић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Петци *Иво Стојишић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Губеревцу *Милун Радоњић*, уч. исте шк., 16. дек. пр. г.;

у пожаревачком округу: за привр. упр. осн. шк. у Кобиљу *Драгољуб Глишић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Смољинцу *Јеврем Бајић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Арнаут Поповцу *Петар Борђевић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Раповцу *Живан Живадиновић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Манастирци *Стеван Илић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Брдарцима *Велимир Кузмановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Божевцу *Новак Лекић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Породину *Павле Лукић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Жабарима *Стојан Миливојевић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у М. Црнућу *Милоје Милићевић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Батуши, *Петар Милковић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Дубравици *Димитрије Момчиловић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Кисиљеву *Стеван Мрдаковић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Клењу *Јован Пауновић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Рашанцу *Стојадин Петровић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Вел. Градишту *Димитрије Прогоић*, уч. исте шк., 28. окт. пр. г.; — за упр. осн. шк. у Петровцу *Ранко Ранић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Костоцу *Веселин Стамаговић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за упр. осн.

шк. у Шапину *Дамњан Тодоровић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Вл. Долу *Петар Тодоровић*, уч. исте шк., 1. нов. пр. г.; — за привр. упр. осн. шк. у Бабушници *Радивоје Милојковић*, уч. исте шк., 27. нов. пр. г.;

у рудничком округу: за привр. упр. осн. шк. у Моравцима *Марко Бацковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Мрчајевцима *Андрија Благојевић*, учит. исте шк., 1. новем. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Горачићу *Радомир Вујовић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Трнави *Стеван Вучковић*, учит. исте шк., 13. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Г. Милановцу *Јован Голубовић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; за привр. упр. осн. шк. у Жељевици *Богдан Миловановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Бољковцима *Милош Поповић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Јарменовцима *Недељко Савић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Чачку *Панта Симић*, учит. исте шк., 31. окт. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Атеници *Велимир Цветковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.;

у тимочком округу: за привр. упр. осн. шк. у Велевцу *Михаило Веселиновић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. Читлаку *Јанаћко Голубовић*, учит. исте шк.; у 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Лалинцима *Благоје Илић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Жунама *Јаков Лукић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Врбици *Војислав Михаиловић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Прокуњу *Димитрије Шумкарац*, учит. исте шк., 31. окт. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Читлаку *Драгутин Цонић*, учит. исте шк., 22. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Књажевцу *Љубомир Јојић*, учит. исте шк., 18. дек. пр. год.; —

у топличком округу: за упр. осн. шк. у Блажеву *Вучић Милуновић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Куршумлији *Ињат Маринковић*, учит. исте шк., 27. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Житном Потоку *Лазар Милковић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; —

у ужичком округу: за упр. осн. шк. у Рогачици *Миљко Богдановић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Ариљу *Дионисије Ковачевић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Мачкату *Матеја Љујић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Кремнима *Манојло Поповић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Г. Добрињи *Дмитар Јовичић*, учит. исте шк., 22. нов. пр. год.; — за упр. осн.

шк. у Г. Добрињу *Михаило Бугариновић*, учит. исте шк., 18. дек. пр. год.;

у приоречком округу: за привр. упр. осн. шк. у Леновцу *Владимир Миленковић*, учит. исте шк., 22. нов. пр. год.; — за управ. осн. шк. у Вражогрнцу *Живко Поповић*, учит. исте шк., 5. дек. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Зајечару *Милош Миленковић*, учит. исте шк., 18. дек. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Шарбановцу *Стеван Аћимовић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Вражогрнцу *Чедомиљ Братуљевић*, 13. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Леновцу *Драгутин Виторовић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Заграђу *Душан Клајић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Бору *Радиша Косић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Боговини *Љубомир Костић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Николичеву *Милоје Милошевић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Рготини *Димитрије Мишић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Д. Б. Реци *Живојин Младеновић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Лубници *Лазар Николић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Оштрељу *Цветко Петровић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за упр. осн. шк. у Подгорцу *Јован М. Поповић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. год.; — за привр. упр. осн. шк. у Кривом Виру *Милорад Ракић*, учит. исте шк., 1. нов. пр. године.

Постављења учитеља

Претписом Министровим постављени су:

у врањском округу: за учит. сва 4 разреда осн. школе у Јелашници *Савко Кучиарић*, пређ. учитељ, 1. дек. пр. год.;

у крагујевачком округу: за учит. I и II р. осн. мушке школе у Аранђеловцу *Илинка Јовановићка*, пређ. учитељица, 16. дек. пр. год.; — за привр. учит. III и IV разр. осн. школе у Жабарима *Михаило Ђорић*, сврш. богослов, 10. дек. пр. год.;

у крајинском округу: за учит. сва 4 разреда осн. шк. у Поповици *Стеван Дадич*, учит. у пензији, 1. дек. пр. год.;

у крушевачком округу: за учит. 1 од. I разр. осн. школе у Корману *Десанка Томићева*, сврш. ученица Више Жен. Школе, с испитом, 1. дек. пр. год.; — за учит. I и II р. осн. шк. у Паруновцу *Вишеслава Петронијевићева*, сврш. ученица Више Жен. Школе, с испитом, 1. дек. пр. год.; — за

учит. сва 4 разр. осн. шк. у Бовну *Љубомир Булаковић*, пређ. учитељ, 1. дек. пр. год.;

у моравском округу: за учит. I разр. осн. школе у Милутовцу *Даринка Марковићева*, сврш. ученица Више Жен. Школе, с испитом, 1. дек. пр. год.;

у шротском округу: за учит. сва 4 р. осн. шк. у Стамницењу *Илија Мрдаковић*, сврш. ученик Учит. Школе, с испитом, 1. дек. пр. год.;

у подринском округу: за привр. учит. сва 4 р. осн. шк. у Гор. Барањи *Милан К. Станимировић*, философ, 1. дек. пр. год.; — за учит. II разр. осн. школе у Дубљу *Даринка Јаковљевићева*, свршена ученица Више Жен. Шк., с испитом, 1. дек. пр. године;

у подунавском округу: за учит. III и IV р. осн. шк. у Влашкој *Милан Протић*, учитељ у пензији, 1. дек. пр. год.; — за учит. I р. осн. шк. у Губеревцу *Љубица Вулићева*, сврш. учен. В. Жен. Школе, с испитом, 1. дек. пр. год.;

у рудничком округу: за привр. учит. I р. осн. школе у Јарменовцима *Коста Протић*, сврш. богослов, 11. дек. пр. год.;

у тимочком округу: за учит. I и II р. осн. школе у Врмци *Ружица Гоцићева*, сврш. учен. В. Жен. Школе, с испитом, 11. дек. пр. год.; — за заст. учит. сва 4 р. осн. шк. у Мариновцу *Димитрије Ј. Поповић*, сврш. богослов, 1. дек. пр. год.;

у топличком округу: за привр. учит. сва 4 р. осн. шк. у Вел. Крчмиру *Душан Николић*, правник, 11. дек. пр. год.;

у приоречком округу: за учит. III и IV р. осн. шк. у Вражогрнцу *Живко Поповић*, учит. у пензији, 1. дек. пр. године.

Премештаји

Претписом Министровим премештени су:

у ваљевском округу: за учит. III и IV разр. осн. шк. у Пироману *Василије Урошевић*, уч. сва 4 разр. осн. шк. у Крепољнцу, 29. дек. пр. год., по молби;

у врањском округу: за уч. IV р. I од. осн. шк. у Лесковцу *Тодор Костић*, уч. III и IV разр. осн. шк. у Влашкој, 10. дек. пр. год., по молби; — за учит. II разр. 2. одељ. осн. ж. шк. у Врању *Персида Ивковићка*, учит. I и II разр. осн. м. шк. у Аранђеловцу, 13. дек. пр. год., по молби;

у крагујевачком округу: за учит. V разр. осн. м. шк. у Аранђеловцу, *Петар Ј. Поповић*, учит. III и IV разр. осн. шк. у Рогачи, 3. дек. пр. год., по молби; — за учит. I и II разр. осн. шк. у Миросевцу *Јован Михаиловић*, учит. III и IV разр. осн. шк. у Жабарима, 9. дек. пр. год., по молби;

— за учит. II разр. 2. одељ. осн. шк. у Лапову *Леошава Ристићка*, учит. осн. шк. у Вети, 13. дек. пр. год. по молби; — за учит. сва 4 разр. основ. шк. у Цветојевцу *Светозар Стојановић*, учит. сва 4 разр. осн. шк. у Јарушицама, 18. дек. пр. год., по молби;

у крајинском округу: за учит. осн. ж. шк. у Голубињу *Ружица Поповићка*, учит. II разр. осн. шк. у Рогачи, 3. дек. пр. год., по потреби; — за учит. II, III и IV разр. осн. м. шк. у Речкој *Јеврем Симоновић*, учит. I разр. осн. м. шк. у Душановцу 1. дек. пр. год., по молби; — за учит. осн. м. шк. у Корогдашу *Живко Николић*, учит. сва 4 разр. осн. м. шк. у Поповици, 4. дек. пр. год., по молби; — за приврем. учит. I разр. осн. шк. у Душановцу *Кузман Пивашевић*, привр. учит. II, III и IV разр. осн. м. шк. у Речкој, 1. дек. пр. год., по молби;

у крушевачком округу: за привр. уч. II, III и IV р. осн. шк. у Паруновцу *Михаило Ј. Ђорић*, привр. уч. III и IV р. осн. шк. у Жабарима, 19. дек. пр. г., по молби; — за привр. уч. III р. осн. шк. у Вел. Дренови *Михаило Цветковић*, привр. уч. сва 4 разр. осн. шк. у Кучајни, 13. дек. пр. год., по потреби;

у моравском округу: за уч. II р. осн. шк. у Јасици *Зорка Ракићева*, уч. I и II р. осн. шк. у Мирошевцу, 30. нов. пр. г., по молби; — за уч. I р. 2. одељ. осн. м. шк. у Ђуприји *Босилка Стојановићева*, уч. II р. 2. од. осн. шк. у Лапову, 13. дек. пр. г., по молби; — за уч. IV р. 1. од. осн. м. шк. у Параћину *Велько Мутаговић*, уч. III р. осн. шк. у Вел. Дренови 13. дек. пр. г., по молби;

у пиротском округу: за уч. III и IV р. осн. ж. шк. у Власотинцу *Стана Равићева*, уч. I р. осн. шк. у Милутовцу, 15. дек. пр. г., по молби; — за уч. осн. шк. у Вети *Милан Аџековић*, уч. III и IV р. осн. шк. у Паруновцу, 13. дек. пр. год., по потреби; — за уч. сва 4 р. осн. шк. у Црвеној Јабуци *Милосав В. Поповић*, уч. сва 4 р. осн. шк. у Завоју, 1. дек. пр. г., по молби; — за уч. сва 4 р. осн. шк. у Смрдану *Панга Илић*, уч. сва 4 р. осн. шк. у Станичењу, 1. дек. пр. г., по потреби; — за привр. учит. сва 4 р. осн. шк. у Завоју *Коста М. Пешић*, привр. уч. сва 4 р. у Црвеној Јабуци, 1. дек. пр. г., по молби;

у подринском округу: за уч. II р. осн. шк. у Богатињу *Јелисавета Цекићка*, учит. I и II р. осн. шк. у Дубљу, 8. дек. пр. г., по молби; — за учит. I р. осн. шк. у Дубљу *Персида Струњалићева*, уч. II р. осн. шк. у Богатињу, 8. дек. пр. г., по казни;

у подунавском округу: за уч. I р. осн. шк. у Младеновцу (седу) *Наталија Радовићева*, уч. I и II р. осн. шк. у Врмци, 9. дек. пр. г., по молби; —

за уч. осн. шк. у Вишњици *Јелена Мијовићка*, уч. I р. осн. шк. у Рогачи, 1. дек. пр. г., по потреби; — за привр. учит. III и IV р. осн. шк. у Рогачи *Милан Косановић*, привр. уч. сва 4 р. осн. шк. у Голубињу, 1. дек. пр. г., по молби; — за уч. I и II р. осн. шк. у Рогачи *Љубица Косановићка*, уч. осн. ж. шк. у Голубињу, 1. дек. пр. г., по молби; — за уч. осн. шк. у Дрлупи *Љубомир Николић*, уч. I р. осн. шк. у Рогачи, 4. дек. пр. г., по потреби;

у пожаревачком округу: за уч. осн. шк. у Витовници *Ружица Поповићка*, уч. осн. ж. шк. у Голубињу, 16. дек. пр. г., по потреби;

у црнобачком округу: за уч. сва 4 р. осн. шк. Лукову *Живан Поповић*, уч. III и IV р. осн. шк. у Бражогрицу, 28. дек. пр. г., по молби; — за уч. I р. осн. шк. у Вратарници *Гаврило Гавриловић*, уч. сва 4 р. осн. шк. у Дервену, 22. дек. пр. г., по молби; — за привр. учит. III и IV р. осн. шк. у Бражогрицу *Сава Николић*, привр. уч. сва 4 разр. осн. шк. у Лукову, 28. дек. пр. г., по молби.

Разрешења

Претписом Министровим разрешени су:

у крагујевачком округу: *Милутин Симић*, уч. осн. шк. у Цветојевцу, 15. дек. пр. г.; — *Драгутин Јовановић*, привр. учит. осн. шк. у Вукосавцима, 13. дек. пр. г.;

у крушевачком округу: *Даринка Павловићева*, уч. осн. шк. у Кобиљу, 24. дек. пр. г.;

у пожаревачком округу: *Видосава Лукићева*, уч. осн. шк. у Кобиљу, 19. дек. пр. г.;

у топличком округу: *Тодор Поповић*, привр. уч. у Вел. Крчмиру, 5. дек. пр. г.; — *Душан Николић*, привр. уч. у Вел. Крчмиру, 19. дек. пр. г.

Пензионовање

Претписом Министровим пензионисана је:

у крушевачком округу: *Софија Поповићка*, уч. осн. шк. у Александровцу, 12. дек. пр. г., по молби.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

РАСПИС

свима управитељима (и учитељима неподељених) основних школа, о спољ. облику месечних извештаја.

У чл. 60. закона о основним школама прописано је месечно подношење извештаја о основним школама. Ти се извештаји не подносе уредно. Под-

носе се врло разнолико, тако да многи у њих уносе непотребне ствари, а не казују оно што треба и како треба. С тога прописујем овај образац за подношење тих извештаја, по коме ће управитељи (и учитељи неподељених) основних школа од сада подносити извештаје. Образац ће бити оваки:

Школа _____
Бр. _____
Датум, година _____
место.

Извештај Г. Министру просвете и црквених послова за месец _____

I. Зграда, двориште, ограда (овде поменути и остало што је с тим у вези) у потпуном су реду, да се за сад ништа у том погледу нема тражити. — (Ако шта није у реду, то означити тачно и потпуно, казати и услед чега је тако, али кратко, објективно, без разглагодствија и оптужаба. Казати: је ли о томе јавно среској — или и окружној — власти; под којим је датумом и под којим је бројем то учинио).

II. Школа је снабдевена са свима потребама тако, да се ни у том погледу за сад нема шта тражити. — (А ако није тако, онда тачно и потпуно, али опет кратко и објективно казати, шта недостаје и услед чега. Је ли о том извештавао среску — и окружну — власт, кога дана и под којим бројем).

III. Седнице школског одбора држане су по пропису закона уредно. — (са свим кратко казати шта је на којој од тих седница решавано и како

је решено). Одлуке школског одбора извршене су све. (Ако нису, казати која није и услед чега није извршена; је ли о том јавно среској или окружној власти, кога дана и под којим бројем. — Ако пак ни седнице нису држане, казати због чега нису држане).

IV. Наставници и наставнице вршиле су тачно и уредно своје дужности, а тако ни у њиховим колегијалним односима нити иначе није било ничега неповољног. — (Ако ли је ко од наставника дангубио: казати колико, по чијем одобрењу, или без одобрења и из каквог узрока. Ако се међу њима у колегијалним односима или иначе шта неповољно догодило, казати кратко и објективно *шта је и услед чега је било*).

V. Здравље ученика — ученица — је повољно; посећују школу уредно; настава напредује успешно; програми се извршују поступно по пропису. — (Ако у чему није тако, онда то кратко али тачно казати и свему означити узрок и шта је предузимато. Свакад ставити дан и број акта).

VI. Ученици — ученице — су снабдевени свим писаћим материјалом. (Ако није тако, казати шта немају, због чега, шта је предузимато у том погледу).

VII. Набавка уџбеника стоји овако:

У I. разреду има ученика-ученица (казати број)

II.	"	"	"	"	"	"
III.	"	"	"	"	"	"
IV.	"	"	"	"	"	"
V.	"	"	"	"	"	"
VI.	"	"	"	"	"	"

По распису министровим од 12. септембра и 28. октобра 1895. год.

за I разред:

	издање државне штампарије	набављено	треба набавити
1. Буквар од Ст. Чутурица			
2. Наука Хришћанска од Ј. Илића	"	"	"
3. Рачуница од Ст. Д. Поповића	"	"	"
4. Читанка	"	"	"

за II разред:

	издање државне штампарије	набављено	треба набавити
1. Читанка			
2. Наука Хришћанска од Ј. Илића	"	"	"
3. Граматика од Жив. П. Симића	"	"	"
4. Рачуница од Ст. Д. Поповића	"	"	"
5. Земљопис (казати од кога је и чије је издање)	"	"	"

за III разред:

	издање државне штампарије	набављено	треба набавити
1. Христове приче и беседе од Ј. Илића, његово издање			
2. Читанка од М. Марковића и Вл. Недића издање држ. шам.			

	издање држ. штамп.	набављено	треба	набавити
3. Граматика од Жив. П. Симића	"	"	"	"
4. Рачуница од Ст. Д. Поповића	"	"	"	"
5. Земљопис (од кога је и чије издање)	"	"	"	"
6. Познавање природе (од кога је и чије издање)	"	"	"	"

за IV разред:

	набављено	треба	набавити
1. Приче из цркв. историје од Ј. Илића, његово издање	"	"	"
2. Читанка од П. Ђорђевића и У. Благојевића, издање држ. штамп.	"	"	"
3. Граматика Жив. П. Симића, изд. књиж. В. Валожина	"	"	"
4. Читанка словенска од Д. Јосића, изд. држ. штамп.	"	"	"
5. Рачуница од Ст. Д. Поповића	"	"	"
6. Историја српска од Јокс. Ст. Марковића, изд. држ. штамп.	"	"	"
7. Познавање природе (казати од кога је и чије издање)	"	"	"
8. Земљопис (казати од кога је и чије издање)	"	"	"

за V и VI разред

1. Читанка (казати од кога је и чије је издање)
2. Граматика од Жив. П. Симића, (старо) изд. држ. штамп. (казати овде и остале књиге које се у овим разредима употребљавају).

VIII. Школа је претплаћена на „Просветни Гласник“, „Учитељски Весник“, „Учитељ“, „Издања Књижевне Задруге“ (и ако има још на шта). Књиге које је Министарство просвете препоручило за књижице основних школа, набављене су за ову школу. — (Ако шта од овога није претплаћено или није набављено, казати шта није и зашто није).

Ови извештаји морају се подносити крајем свакога месеца (најбоље последњег дана у месецу), а најдаље до 5. идућег месеца. Ко од управитеља односно учитеља у одређеном року не поднесе потпун извештај по овом обрасцу, биће за то одговоран.

ПБр. 24136.

15. децембра 1895. г.
у Београду.

Министар
просвете и цркв. послова,
Љ. Ковачевић с. р.

РАСПИС

Директорима гимназија, о учењу туђих живих језика.

Поводом представке директора I београдске гимназије о тешкоћама, с којима је скопчано обавезно учење оба туђа жива језика, француског и немачког, у нашим гимназијама, како је наређено расписом Министра просвете од 9. септембра 1894. год., ПБр. 15201., (Просветни Збор. стр. 389.), на-

шао сам за потребно, по саслушању Главног Просветног Савета, одлучити:

Да за ову школску годину, док се не усвоји нови наставни план, ученици V разреда гимназија уче само по један од туђих живих језика, и то да сваки учи онај од тих језика, који је до сада дуже време учио; даље, да ниједан ученик не може учити оба језика, па ни факултативно.

Ову моју наредбу, којом се замењује напред означени распис, објавићете надлежним наставницима а тако исто и ученицима V разреда, и урадићете даље што треба за њено извршење.

ПБр. 751.

12. јануара 1896. године
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љуб. Ковачевић с. р.

По саслушању Главног Просветног Савета, а на основу 3. алинеје §-а 4-ог закона о устројству гимназија, Министар просвете и црквених послова прописује ова

ПРАВИЛА

о полагању учитељског испита из црквенога певања

за средње школе

Члан 1.

Учитељски испит из црквенога певања могу полагати она лица, која су најмање с добрим успехом свршила коју средњу или стручну школу у Србији или на страни.

Члан 2.

Кандидати који желе полагати тај испит, имају се тога ради писмено јавити министарству просвете и цркв. послова. Уз пријаву приложиће сведочанство о свом школовању, уверење о свом владању и занимању за време проведено ван школе, и кратак опис свога живота. Уз писмену пријаву за испит кандидати ће приложити и своје радове по струци црквеног певања, ако таквих буду имали.

Члан 3.

Министарство просвете и цркв. послова саставља испитни одбор од три стручна лица, којем се упућују пријаве кандидата заједно с прилозима. Овај одбор одлучује према добивеним документима о примању или непримању кандидата на испит и саставља распоред испита.

Члан 4.

Одборске одлуке председник испитне комисије спроводи министарству. Ако се кандидат не прими на испит, навешће се и разлочи зашто се не прима. Ако се кандидат прими на испит, Министру се шаље распоред испита, који се доставља кандидату ради знања и управљања.

Члан 5.

Из црквеног певања полажу се испити у свако доба, кад има кандидата. Само у време школскога одмора не држе се испити.

Члан 6.

Учитељски кандидати за црквено певање полагаће испит по овом програму:

I

Теоријски испит.

1. Познавање црквено-словенскога језика ради тумачења ученицима црквених песама.
2. Познавање општих црквених Богослужења, као што су: вечерње, повечерије велико и мало, полуноћница, јутрење, литургија Јована Златоуста, Василија Великог, и Григорија Двојеслова, часови и бденије. Овде се тражи од кандидата да познаје поједине делове ових служба, као што су: стиховње, полијелеј, сједални, славословије, и т. д. Исто тако кандидат треба да зна и време, кад се која црквена служба служи.
3. Познавање и тумачење Господњих, Богородичних и светитељских празника с одредбом времена, кад се који празник празнује.

4. Познавање свих црквених књига за Богослужење с означањем, кад је која потребна и како се ваља служити њима.

5. Познавање типика или црквенога правила за обичне, недељне и празничне дане преко целе године. Овде се разуме и изналажење „Апостола“, „егзапостилари“ и т. д.

6. Познавање основа музике:

Нотни систем; тонски систем; кључеви; знаци померања; о такту; лествице (скале); тонски родови и врсте; интервали; време (tempo), и украси.

II.

Практични испит.

1. Течно и правилно читање црквених књига.
2. „Читање“ Апостола.
3. Певање осмогласника са свима променама појединих гласова, као што су: „на Господи возвах“, тропарско, антифонско и т. д.
4. Одговарање на сва јектенија.
5. Певање херувике празничне, недељне 1. гласа, Корнелијеве и „подобне“ недељној.
6. Певање свих ирмоса.
7. Певање причасна 6. 7. и 8. гласа, тршћанског, „Скажи ми Господи“ „На Синајстјеј.“
8. Певање Божићних песама: „Слава во вишњих“ и „Дикунј днес“; светосавске: „Ускликнимо с љубављу.“
9. Певање „Ниње сили“, „Вечери Твојеја“, „Да молчит“ „вкусите и видите“; „Небо и земља“; велики „сједални“ о великим празницима; све катавасије; псалми „изобразателни“; „Благослови душе“ и „Хвали душе моја“; „Хвалите имја Господње“; „На рјехах вавилонских“; „непорочни“; „входноје“ за све празнике; „Тебе Бога хвалим“; „Глас Господен“ — велико; „Да воскреснет Бог“; све прокимне; „Царју небесни“; Песме при облачењу архијереја; велико „Свјати Боже“; „Достојно јест“ 4. 5. и 8. гласа и „произвољно“; „величанија“; „Воскресеније твоје“; „Преславнија днес“ и велико „Господи возвах“; „Јегда от древа“; и „статје“ велико-суботње; велико „Свјат“; избрани „псалми“; „Молитвами Богородице“ и „Спаси ни Сине Божји“; „Благослови душе“ са Славом и „Јединородни Сине.“
10. Слободно певање црквених песама из разних књига црквених.

Члан 7.

Одмах по свршеном испиту, испитни одбор даје општу оцену и признаје кандидату способност, или га оглашује за неспособна. О току испита во-

диће се тачан записник, који ће потписати цела комисија. Овај ће се записник кратким спроводним писмом доставити Министарству, заједно с пријавом и свима документима кандидатовим.

Члан 8.

Испитни је одбор овлашћен предложити, да се од полагања испита ослободе они кандидати, који својим сведочанствима или својим успешним радovima на пољу црквенога певања докажу да имају квалификацију за учитеље те вештине.

Члан 9.

Који кандидат на испиту не покаже довољан успех, моћи ће се после годину дана још једанпут јавити да понови испит. По трећи пут неће му се допустити да подаже испит.

Члан 10.

Ова правила ступају у живот од дана када их министар просвете и црквених послова потпише.

ПБр. 20514.

1. децембра 1895. године
у Београду.

*Министар
просв. и цркв. послова,
Љ. Ковачевић с. р.*

УМРЛИ СУ:

Љубица Миловановићева, учит. осн. шк. у Корману, 6. дек. пр. год.; — *Милутин Туфекчић*, учит. III и IV разр. осн. шк. у Пироману, 17. дек. пр. год.; — *Милан Милић*, учит. сва 4 р. осн. шк. у Г. Бадањи, 2. дек. пр. године.

Јован Живановић, помоћник рачуновође у Држ. Штампарији, 22. дек. пр. год.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА ГЛАВНОГА ПРОСВ. САВЕТА

САСТАНАК 647-ми

10. новембра 1895. год. у Београду.

Били су: *председник*, Свет. Н. Вуловић; *редовни чланови*: д-р Драг. Т. Мијусковић, д-р В. Гавриловић, Стев. Ловчевић, Јевр. А. Илић, Дим. Јосић, архимандрит Фирмилијан и Стеван Давидовић.

Пословођ, Мил. Марковић.

I.

Прочитан је и примљен записник 646. састанка.

II.

Прочитана су писма г. Министра просвете и цркв. послова од 31. октобра ове год., ПБр 14836., 18613., 13310., 13371., 11094., којима су спроведене Савету на оцену молбе: Петра Велимировића, филолога IV год., Мпрославе Димитријевићеве, редовне ученице Вел. Школе, Ђорђа Красојевића, ученика I разр. врањске гимнасије, Олге Ђорђевићеве, ученице I разр. пређ. шабачке Више Женске Школе, и Натадије Пешике, ученице III раз. врањске

гимнасије, који су молили за благодјејање из фонда пок. владике Вићентија.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да изволи све ове молбе проучити и о томе Савету реферовати.

III.

Г. Љубомир Давидовић, професор врањске гимнасије, накнадно је молио г. Министра просв. и цркв. послова да се прегледа његов рукопис „Зологија за ученике средњих школа“.

Ту је молбу спровео Савету г. Министар писмом својим од 1. септем. ове године, ПБр. 11214., и Савет је, према тој молби, одлучио: да се поред ранијег референта г. Ст. Т. Јакшића, умоли још и г. д-р Мил. Јовановић-Батут, да изволи овај рукопис прегледати и о томе Савету реферовати.

IV.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. новембра ове године, ПБр. 20523., којим је спроведен Савету на оцену акат II београдске гимнасије, која је тражила објашњења о предавању математике у средњим школама по новом програму.

Савет је одлучио: да се умоли г. Стеван Давидовић, професор Војне Академије, да изволи ову ствар проучити и о томе Савету реферовати.

V.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 31. прошлог месеца, ПБр. 20360., којим је спроведен Савету на оцену акат III београд. гимназије, која је тражила објашњење о предавању математике у средњим школама по новом програму.

Савет је одлучио: да се умоли г. Стеван Давидовић, професор Војне Академије, да изволи ову ствар проучити и о томе Савету реферовати.

VI.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. новембра ове године, ПБр. 20497., којим је спроведена Савету молба г. Мих. Јовића, учитеља, који је молио да се похита са прегледом његовог буквара за основне школе.

Савет је одлучио: да се ова молба г. Јовића прими знању.

VII.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 2. новембра ове године, ПБр. 20673., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Радована Кошутића, лектора Велике Школе, који је молио да се његово дело „Нова писма из Петрограда“ откупи за поклањање о испитима ученицима средњих школа и да се може набавити за књижице основних школа.

Савет је одлучио: да се ово дело може препоручити књижицама основних и средњих школа.

VIII.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 6. новембра ове године, ПБр. 19424., којим је Савету спроведена на оцену молба г-ђе Марије Фрушићке, учитељице, која је молила да јој се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

IX.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 9. новембра ове године, ПБр. 19296., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Персиде Н. Ценића, учитељице, која је молила да јој се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

X.

Пошто је г. Живко Поповић, професор, изјавио да се не може примити да прегледа рукопис „Француска граматика за ниже разреде средњих школа“ од г. Павла Поповића, професора — то је Савет одлучио: да се умоли г. Сима Томић, професор, да изволи ово дело што пре прегледати и о том Савету реферовати.

XI.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 28. прошлог месеца, ПБр. 13459. којим је Савету спроведена на оцену молба г. Милана П. Марковића, учитеља, који је молио да му се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, да изволи ову ствар проучити и о томе Савету реферовати.

XII.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 28. прош. месеца, ПБр. 11021., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Софије Јовановићке, учитељице, која је молила да јој се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

XIII.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 28. прош. месеца, ПБр. 9587., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Павла Константиновића, учитеља, који је молио да му се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

XIV.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 28. пр. месеца, ПБр. 17670., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Дамњана С. Тодоровића, учитеља, који је молио да му се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

XV.

Саслушан је реферат г. д-ра Б. Гавриловића, редовног члана Савета, о квалификацији г. Антона Фабриса, који је тражио место за предавача средњих школа.

Према реферату Савет је одлучио: да г. Антоније Фабрис има прописне квалификације за предавача средњих школа за групу наука историјско-филолошких.

XVI.

Саслушан је усмени реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, по молби г. Јована М. Ковачевића, привременог учитеља, који је молио да му се уваже неке године учитељ. службе.

Према реферату Савет је одлучио: да му се ова молба не може уважити.

XVII.

Саслушан је усмени реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, по молби г-ђице Марије Подградскове, учитељице, која је молила да јој се уваже неке године учитељ. службе.

Према реферату Савет је одлучио: да се ова молба г-ђице Подградскове не може уважити.

XVIII.

Прочитан је реферат г. д-ра Јов. Цвијића, професора Вел. Школе, о прештампавању Карте Европе у размери 1:4,000,000.

Реферат гласи:

Главном Просветном Савету.

Добио сам два писма Главног Просветног Савета, од којих се по једноме тражи од мене мњење о прештампавању карте Европе, размера 1:4000000, а по другоме ми се шаље на реферовање *Атлас* за IV р. осн. школе од А. Стаматовића.

На та цењена писма Главног Просветног Савета част ми је ово одговорити:

I. Дајући мњење о сличном, општијем питању поднели смо Савету, г. К. Ф. Ковачевић, професор, и ја, опширнији извештај о томе, које су карте, ручне и дуварске, и какав је атлас потребан за наше средње школе; том приликом смо нарочито обратили пажњу на картографска издања Државне Штампарије, па, разуме се, и на карту, о којој се сада питам. Тај је извештај читан у седници Главног Пр. Савета и штампан у *Просветном Гласнику* св. за јул-август 1894. год.

Обраћајући Савету пажњу на тај извештај, још ћу ово додати: ако је *иомену* карту *неопходно* потребно што пре прештампати, онда ваља на њој учинити измене у политичкој подели (у колко се изменила) и назвањима, за тим унети нове, од тог доба подигнуте комуникације и потребне географске сигнатуре, којих на њој нема.

2. Заузет пречим пословима не могу разгледати атлас Г. А. Стаматовића, нити о њему Савету реферисати. Овом приликом умољавам Главни Просветни Савет да ме поштеди од реферата, а да ме никако не одређује за референта књижица и карата намењених основној школи.

31. октобра 1895.

Београд.

Захваљујем на
поверењу

д-р Јов. Цвијић с. р.

Савет је одлучио: да се у свему усвоји нови део овога реферата г. д-ра Цвијића; што се другога дела реферата тиче, о томе ће се донети одлука кад г. Јосић, као други референт, буде поднео свој извештај о поменутом делу.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 648-ми.

13. децембра 1895. год., у Београду.

Били су: *председник*, Свет. Н. Вуловић; *редовни чланови*: д-р Драг. Мијушковић, Ст. Ловчевић, Јевр. А. Илић, Димитрије Јосић, архимандрит Фирмилијан, Момчило Иванић и Дим. С. Јовановић; *ванредни чланови*: Богољуб Тирић, Јован Миодраговић, Љубомир Миљковић, д-р Демостен Николајевић, Мијаило Станојевић и Јован Максимовић.

Пословођ, Мил. Марковић.

I.

Прочитан је и примљен записник 647-ог састанка.

II.

Савет је на овом састанку одлучио: да се од сада за неодређено време позивају у саветске седнице и ванредни чланови с правом гласа за решавање.

III.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17. новембра ов. год., ПБр. 21903., којим се пита Савет за мишљење о квалификацији г. Аћима Стевовића, свршеног студента философије на нашој Вел. Школи, који је тражио место за предавача у средњим школама.

Савет је одлучио: да г. Аћим Стевовић има прописне квалификације за предавача у средњим школама из групе наука природних и математичких, пошто је уредно свршио природно-математички одсек на нашој Вел. Школи.

IV.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 19. новем. о. г., ПБр. 21968., којим се пита Савет за мишљење о квалификацији г. Добросав Марковића, свршеног студента Духовне Академије, који је тражио место за предавача богословља у средњим школама или за предавача богословских предмета у Богословији.

Савет је одлучио: да г. Добросав Марковић има прописне квалификације за предавача богословља у средњим школама и богословских предмета у Богословији.

V.

На место г. Симе Томића, професора, који је раније био одређен од стране Савета да прегледа „Француску Граматику“ од г. Павла Поповића, професора II београдске гимназије, па се није могао овога посла примити, Савет је одлучио:

да се умоли г. Пера П. Ђорђевић, државни саветник у пензији, да изволи ово дело прегледати и о томе Савету реферовати.

VI.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 11. новембра о. г., ПБр. 64., којим је спроведена Савету на оцену молба Драгољуба П. Поповића, суплента I беогр. гимназије, који је молио да му се неке године хонорарне предавачке службе уваже у године сталне предавачке службе.

Пошто је г. Поповић, пре постављења за хонорарног предавача, имао квалификације за сталног предавача — то је Савет једногласно одлучио:

да би г. Поповићу требало уважити у године сталне предавачке службе све време што је провео као хонорарни предавач.

VII.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 28. новембра о. год., ПБр. 22567., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Јулке Миладиновићке, учитељице, која је молила да јој се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

VIII.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 27. новембра о. г., ПБр. 22477., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Спа-

просветни гласник 1896. г.

соја Бркића, учитеља, који је молио да му се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

IX.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 24. новембра о. г., ПБр. 22347., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Јелене Чолак-Антићке, учитељице, која је молила да јој се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о томе савету реферовати.

X.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 11. новембра о. г., ПБр. 20355., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Лепосаве Лапчевићке, учитељице, која је молила да јој се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

XI.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 10. новембра о. г., ПБр. 15903., којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Јелисавете Филиповићке, учитељице у пензији, која је молила да јој се уваже неке године учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити и о томе Савету реферовати.

XII.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 8. децембра о. год., ПБр. 18826., којим се пита Савет за мишљење о хонорару за „Српски вез“ од г. Вл. Тителбаха, професора.

Савет, узевши ову ствар у свестрани претрес, одлучио је: да би се г. Вл. Тителбаху, професору, могло дати у име хонорара за прву свеску „Српског веза“ највише 1500 динара, ако се ово дело оштампа у 8000 примерака као државна својина.

XIII.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 8. децембра о. год., ПБр. 15998., којим се пита Савет за мишљење: да ли би се могла задовољити понуда мађарског књижевног друштва,

које је тражило да изда „Србију у слици и речи“ на мађарском, српском, немачком и француском језику и албум слика из појединих крајева Краљевине Србије, што би се све имало спремити за пештанску изложбу.

По свестраном претресу овога питања Савет је једногласно одлучио: да се ова молба поменутог мађарског друштва ни под каквим условима не може препоручити г. Министру.

XIV.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 5. децембра о. г., ПБр. 23165., којим је спроведена Савету на оцену понуда г. Аранђела Дмитровића, учитеља, који је понудио за школски уџбеник свој „Земљопис за III разр. осн. школа.“

Савет је одлучио: да се умоли г. Дим. Јосић, редовни члан Савета, да изволи ову књигу и понуду проучити и о томе Савету реферовати.

XV.

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 7. децембра о. г., ПБр. 22896., којим је спроведена Савету на надлежност молба г. Мих. Јовића, учитеља, који је молио да се његов „Буквар“ одузме од садашњих референата и преда другима.

Пошто је г. Јосић, као референат овога дела, објаснио Савету питање о оцени овога „Буквара“, то је Савет и овом приликом одлучио: да се преко ове молбе пређе на дневни ред.

XVI.

Саслушан је усмен реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, о молби Наталије Пешике, ученице III разреда гимназије, која је молила да јој се повиси благодетејање, које прима из фонда пок. владике Вићентија.

Према реферату Савет је одлучио: да би се Наталији Пешики могло повисити благодетејање из фонда пок. владике Вићентија на четрдесет (40) динара месечно.

XVII.

Саслушан је усмен реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, о молби Милоша Красовића, који је молио да се његов син Ђорђе, ученик I разреда гимназије, прими за благодетејанца фонда пок. владике Вићентија.

Пошто овај кандидат испуњава све услове прописане правилима за примање благодетејања из по-

менути задужбине, то је Савет, на основу овога а према реферату г. Илића, одлучио: да се може Ђорђу Красовићу издавати по четрдесет (40) динара на име благодетејања из поменутог фонда.

XVIII.

Саслушан је реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, о молби г-ђице Мирославе Димитријевићке, редовне ученице Велике Школе, која је молила за благодетејање из фонда пок. владике Вићентија.

Пошто ова кандидаткиња није поднела све потребне документе, прописане правилима о добивању благодетејања из поменутог фонда — то је Савет одлучио: да се о овој молби не може решавати без потребних докумената.

XIX.

Саслушан је усмени реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, о молби г. Петра Велимировића, филолога IV године, који је молио за благодетејање из фонда пок. владике Вићентија.

Пошто г. Велимировић није поднео све потребне документе, прописане правилима поменутог фонда — то је Савет одлучио: да се о овој молби не може решавати без потребних докумената.

XX.

Саслушан је усмен реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, о молби Петра Ј. Ђорђевића, пређашњег бакалина из Шапца, који је молио да се његовој кћери Олги, ученици II разреда гимназије, издаје благодетејање из фонда пок. владике Вићентија.

Пошто за поменути кандидаткињу нису поднети сви потребни документи прописани правилима за примање благодетејања из фонда пок. владике Вићентија — то је Савет, према реферату г. референта, одлучио: да се о овој молби не може решавати без потребних докумената.

XXI.

Пошто је, поред досадашњег броја благодетејања фонда пок. владике Вићентија, преостало још једно празно место за благодетејанца истог фонда са благодетејањем од четрдесет (40) динара месечно, — то је Главни Просветни Савет одлучио: да се умоли г. Министар просвете и црквених послова да изволи расписати стечај и за ово празно место, како би се и оно попунило.

С овим је свршен овај састанак.

ШКОЛСКИ ЛЕТОПИС

ПРОСЛАВА
 ДВАДЕСЕТПЕТОГОДИШЊИЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ
 У БЕОГРАДУ.

На дан Св. Саве, ове године, навршило се равно двадесет и пет година од онога дана, када је први пут отворена Учитељска Школа у првој престоници Србије, у срцу Шумадије, — у граду Крагујевцу. И тај дан прославила је Учитељска Школа на врло свечан начин. Прослава је, по раније утврђеном програму, овако извршена:

Сви наставници са ученицима ове школе, тачно у 8 сахата пре подне, отишли су у градску цркву Ружицу на свету литургију. После св. литургије било је свечано благодарење уз суделовање виших црквених достојанственика. Затим су се наставници са ученицима вратили у Учитељску Школу, где је певачки хор ученика ове школе отпевао светосавску химну, и извршено је водоосвећење. По том је отворена изложба физичких и хемијских апарата, препарата, слика и других учила, које су гости са највећим интересовањем разгледали. Дворница ове школе била је врло укусно украшена зеленилом, тробојкама и сликама знатних људи.

На овом делу прославе било је врло много гостију.

Ну, главни део прославе отпочео је у 3 сахата после подне. Још око два сахата, масе света обојега пола жураку се овој школи, бојећи се да не би на свечаности закаснили. Ходници и дворница беху пуне света. Још пре 3 сахата, поред осталих гостију, дошли су: Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит Михаил; г. г. Министри просвете и финансија, ђенерал Лешјанин, ректор Велике Школе, преосвећени епископ Дмитрије, више министара у пенсији и на расположењу, више чланова Држ. Савета и многи други најодличнији представници престоничке интелигенције. Тачно у 3 сахата приспело је и Његово Величанство Краљ, са својом свитом. Његово Величанство Краља дочекали су сви наставници ове школе у свечаном руку са декорацијама и, кроз шпалир од ученика, допртали Га до дворнице. Громки узвици: Живео! Живео! потресаху сводове сале. Хор певачки отпевао је Краљеву Химну.

Сад је настало сечење колача и, кад је тај чин извршен, узело је реч Његово Високопрео-

свештенство и од стране цркве честитало школи прославу. Нарочито пагдашујемо ове речи Његовог Високопреосвештенства: „Школа и црква треба да иду напоредо, и да по примеру Светитељеву пораде сложено на заједничком задатку — на просвећену нашега народа. Свети Сава отворио је школу у цркви, а из цркве развио школу.“ Поздрав Његовог Високопреосвештенства све је присутне пријатно дирнуо. После овог поздрава певачки хор отпевао је химну Св. Саве: Ускликнимо с љубављу.

Затим је држао говор г. Јевр. А. Илић, управитељ ове школе. Govор, којим је г. управитељ поздравио Његово Величанство Краља, доносимо овде у целини.

„Ваше Величанство! Ваше Високопреосвештенство! Многопоштовани гости! Кад је Србија јуначки стресла са себе тешки јарам туђински, и кад јој је са небесне висине грануло сунце слободе, те загрејало и оснажило у грудима српским љубав ка просвети и културном напретку, настао је био у њој период мирног рада око уређења државног и установљавања школа, у духу савремене науке и потреба земаљских. У низу многих светлих задатака, један је био посвећен народном образовању.

Да би се овај племенити задатак успешно извршио, да би се раширила писменост у народу, да би се осветлео сваки кутућ наше домовине зраком умне светлости, да би се унело у масу народну оно основно знање, које је потребно за буђење свести и стварање карактера — установљена је ова школа и стављено јој је у дужност, да спрема стручне раднике за рад на народном образовању. Први закон о њој донеда је прва законодавна Народна Скупштина, и на основу тога закона отворена је ова прва наша Учитељска Школа на данашњи дан, на дан српске школске славе, на дан Св. Саве године 1871., у првој престоници Србије, у срцу Шумадије, у граду Крагујевцу.

Од тога времена до данас навршило се равно двадесет и пет година, и за све то време ова је школа вршила одређени јој задатак по примеру сличних модерних школа у другим просвећеним државама. Из ње је изишао велики број стручно спремних наставника, који су унели педагошка начела у основну наставу и ставили нашу основну школу на ступањ, који се може видети само у најпросвећенијим државама.

То је без ласкања успех, који подиже углед и нашој школи и нашем народу, те се с правом може рећи, да је данашња прослава двадесетогодишњице Учитељске Школе — прослава културног напретка народног, прослава просветне тековине, која наш народ ставља у ред просвећених народа и која служи на част Србији тим више, што ју је XIX век затекао сужну, спутану ропским ланцима, а ево је, где још у истом веку као слободна земља, као Краљевина, слави културне успехе свога просветног рада.

Учитељска је Школа данас охрабрена, да са већим прегнућем продужи даљи свој рад, јер у двадесетогодишњој прослави њеној учествују сви просвећени синови целог српског народа. Томе је доказ како овај богати збор најодличнијих гостију, тако и велики број пријатеља са стране, који духовно учествују у данашњој прослави и који дадоше израза својим осећајима преко писмених и телеграфских честитака.

Радујући се оваком одзиву, Учитељска Школа изјављује своју најтоплију благодарност свима својим пријатељима, а из симпатија њихових пренемају за нове напоре и веће успехе.

Учитељска Школа охрабрена је данас за даљи рад највише тим, што на челу милих гостију својих — поред достојног наследника Св. Саве и у целом православном свету најважнијег Архиепископа, Високопросвећеног Господина Митрополита Михаила и поред овако одличних представника наше интелигенције — у средини својој види врховног заштитника српске школе и просвете, види Божјег миропознаника, види свог милог Господара и Краља, Који ју је благоволео високом посетом Својом одликовати. — Ја сам од усхићења немогућан, да дадем потпуног израза радосним и захвалним осећањима својим, својих колега и својих ученика. Све што у овом тренутку радосно и благодарно срце може изразити, то је — из дубине српске душе чист, искрен, топао усклик: „Живео Краљ Александар I!“

* * *

После овог говора, говорио је г. Јован Миодраговић, професор ове школе. Говор г. Миодраговићев био је кратак, али исцрпан; у њему су у најкраћим потезима обухваћене све мене, кроз које је ова школа прошла — од њеног постанка до данас, и резултати, које је она дала. На овом месту да напоменемо и то, да је г. Миодраговић по решењу проф. савета Учитељске Школе написао и књигу: „Учитељска Школа у Београду за првих

двадесет и пет година свога живота,**) у којој је, на основу званичних података, унет сав материјал, који се односи на историју ове школе. После говора г. Миодраговићевог извршено је послужење, а певачки хор ученика ове школе отпевао је неколико лепих патриотских песама тако лепо и складно, да су врло пријатне утиске на присутне учиниле. Око 4 сахата, Његово Величанство Краљ са највећим интересовањем разгледао је изложбу учила, и толико је био задовољан, да је то Своје задовољство више пута изјавио г. управитељу ове школе. После 4 сахата Његово Величанство Краљ, са Својом свитом, вратио се у Двор, испраћен од свију наставника уз громко клицање гостију: Живео! Живео!

По програму, у 5 сахата после подне било је *књижевно вече*. Поред лепих песама и декламација, прекрасан *тријалог* највише се допао гостима. Књижевна вечера приредили су ученици Учит. Школе у Учитељској Школи. Света је било тако много, да се није могло где стати. Кад се и овај део прославе свршио, гости су се почели разилазити, а на лицу свакога од њих могло се видети, да је јако задовољан.

Истог дана, у 8 сахата у вече, у гостионици код „Руског Цара“ била је заједничка вечера. На овој вечери било је 69 лица. Поред наставника ове школе и готово свију учитеља београдских основних школа, који су већином ученици ове школе, били су и г. г. министри Љ. Ковачевић и Ст. Д. Поповић и г. Светозар Милосављевић, члан Државног Савета у пензији, некадашњи управитељи ове школе. Тога вечера пало је много лепих здравица. Прву здравицу напио је г. управитељ Учитељске Школе — Његовом Величанству Краљу; другу здравицу напио је г. Јован Миодраговић, проф. Уч. Школе — г. Министру просвете; трећу здравицу напио је г. Хенрих Лидер, изасланик Професорског Друштва, својим друговима — наставницима Учит. Школе, а четврту здравицу напио је г. Љуб. Ђирић, проф. Учит. Школе — гостима. Поред ових, било је још и више лепих здравица, које су се једна за другом низале. Веселе је трајале до после пола ноћи у највећем весељу и љубави. Вредно је напоменути: да је са овога банкета одаслата честитка г. Сими Живковићу, најстаријем живом б. управитељу ове школе; ту честитку потписали су сви који су тога вечера на банкету били,

Сутра дан, 15. јануара, у 11 сахата пре подне, био је у Саборној Цркви помен пок. Димитрију Матићу, бив. министру просвете и црквених по-

*) Овај ће се рад печатати као прилог „Пр. Гласнику“, а узга свеске за март и април ове године. — *Уреди.*

слова, чијим је заузимањем отворена Учит. Школа и тиме остварена његова „драга жеља“; пок. Петру Карићу, који је као први управитељ отворио Учит. Школу, и свима умрдим наставницима и ученицима њеним. Овом тужном помену присуствовали су сви наставници ове школе са својим ученицима. На овом помену чинодејствовао је Његово Високопреосвештенство господин Митрополит Михаил, архимандрит Фирмилијан, прота Новица, више свештеника и два ђакона.

Овим чином завршена је ова прослава двадесетпетогодишњице отварања Учитељске Школе у Краљевини Србији.

Да и то напоменемо, да је било врло много честитака и из Србије и из других крајева српских. Ми ћемо, не испишујући садржину њихову, изнети имена лица и места која су прославу честитала. А.) *Из Србије.* а) **телеграмом:** *Сима Живковић*, најстарији живи б. управитељ Учит. Школе, сад директор гимназије у пензији, — из *Крагујевца*; *Живко Бранковић*, свештеник из *Ниша*; *Алекса Станојевић*, професор из *Зајечара*; *Петар Живковић*, пређ. професор ове школе, сад професор гимназије у *Ваљеву*; *д-р Захарије Поповић*, из *В. Градишта*; *Коста Николић*, професор из *Зајечара*; *Павловић*, *М. Смиљанић*, професори из *Шапца*; *Петар Вуксановић*, *Косовци* — из *Кладова*; *гимназије: широтска, крушевачка, чачинска, алексиначка, пожаревачка, неготинска, врањска, јагодинска, нишка, парабинска, свилајначка, шабачка, лесковачка и лозничка; неготинска виноделска школа, и суботинска оштина*; б) **писмима:** преосвећени епископ жички г. *Сава*; преосвећени епископ нишки г. *Инокентије*.

Од стране учитеља из Србије дошло је 105 телеграма. Има телеграма којима су и поједини зборови учитељски честитали школи прославу; а много је и таквих, где су више учитеља заједнички честитали.

Б.) *Из других крајева српских:* а) **телеграмом:** *Виша Девојачка Школа и новосадска гимназија* из *Новог Сада*; *Митрополит Митрофан*, *Марински Институт Девојачки*, *Богословска Учитељска Школа* и *гимназија*, *Павле Поповић*, професор, и *Филип Радичевић*, дворски протођакон из *Цетиња*; *Игњатије Рилски*, уредник *Црквеног Прегледа* и *Савета*, и *Сава Плевницев* — из *Софије*; *карловачка Учитељска Школа*; *карловачко богословско друштво „Слога“*; *владика Никодим Милаш* — из *Задра*; *најстарија Српска Учитељска Школа* из — *Сомбора*; *учитељи из Вуковара*; *Духовна Семинарија* из *Самокова* (*Бугарска*); б) **писмима:** *Никола Ђ. Вукићевић*, управитељ најстарије Учитељске Школе — из *Сомбора*; *двадесет и два учитеља* из *Тетова*. —

А сад нека нам је допуштено да и ми са своје стране проговоримо коју о овој школи, њеном задатку и успеху.

Учитељска Школа, нема сумње, јесте камен темељац свеколикој настави и напретку једног народа. Основна настава јесте почетак умног развијања и напретка појединаца па, према томе, и народа. Може ли се дакле и замислити, да ће основна настава моћи корисно вршити свој задатак, ако душа њена — учитељ — не буде потпуно спреман за васпитача? Не. На првом месту треба имати спремне и одушевљене наставнике, који ће са преданошћу вршити свој свети и узвишени задатак, те да бисмо се од осн. наставе могли стварним резултатима надати. Учитељи, ти пионери културе и напретка, треба да су одушевљени за свој позив, да су свестрано упознати са свим оним, што им је дужност и задатак да у својих ученика развијају и облагорођавају: да развијају душу, а облагорођавају срце. Ти пионери треба да су одушевљени оном великом идејом Србиновом: *Васкрсом Српства*, како би тиме могли упознати и одушевити свога васпитаника; упознати га са оним вишим идеалима Србиновим и одушевити га за те идеале, како би доцније, као грађанин и члан ове државе, са поносом стао на браник своје Отаџбине; изнети му некадашњу силу и величину његове домовине; упознати га са силним и славним владоцима нашим и снагом свога народа, па онда му рећи: „Има још Срба, који живе ван границе твоје домовине, и њихови погледи упрти су у тебе; њихове усне шапћу тиху молитву: да Бољом помоћу са њих скинеш ропске ланце!“ Јест, светао је и узвишен позив учитељев! И они ће, ако Бог да, по примеру немачких учитеља, остварити оне идеале, за којим свако српско срце чезне!

Такви нам учитељи требају! А такве учитеље једина је Учитељска Школа у стању да нам да. Из ово неколико речи, које горе исписасмо, мислимо да је довољно да се упозна и оцени важност ове школе. И, без поговора, Учитељска Школа је и вршила тај свети задатак. Чеда њена, ученици њени, оправдали су оне наде, које су на њих полагане. Српски учитељи са највећом преданошћу врше свој свети и узвишени задатак. —

Честитајући и са своје стране Учитељској Школи ову прославу, кличемо из дубине душе своје: *Боже дај*, да она прослави и педесетогодишњицу њенога живота у престоници Душановој — у Призрену!

М. М. К.

БРОЈНО СТАЊЕ

ОСНОВНИХ ШКОЛА, УЧИТЕЉА И УЧИТЕЉИЦА, С ОЗНАЧЕЊЕМ ЊИХОВИХ ПЛАТА, НА ДАН 1. ЈАНУАРА 1896. ГОДИНЕ

У ОКРУГУ	Колико има школа		Колико има учитеља												Колико има учитељица						СВЕГА								
	мушк.	ж. пол.	Заступника	Приврених	С ГОДИШЊОМ ПЛАТОМ ДИНАРА						С ГОДИШЊОМ ПЛАТОМ ДИНАРА						Уч. те-ља	Укупно											
					(I пов.) 800	(II пов.) 1050	(III пов.) 1300	(IV пов.) 1550	(V пов.) 1850	(VI пов.) 2150	(VII пов.) 2450	(I пов.) 800	(II пов.) 1050	(III пов.) 1300	(IV пов.) 1550	(V пов.) 1850			(VI пов.) 2150	(VII пов.) 2450									
	580-96	800	1050	1300	1550	1850	2150	2450	800	1050	1300	1550	1850	2150	2450	Уч. те-ља	Укупно												
Ваљевском	44	3	47	2	2	10	4	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16	9	3	3	3	3	53	32	85			
Врањском	35	2	37	—	3	5	4	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	11	4	13	2	—	—	—	—	—	50	32	82
Крагујев.	71	7	78	1	4	5	3	6	5	—	—	—	—	—	—	—	—	23	14	8	3	1	—	—	—	—	83	51	134
Крајн.	65	40	105	—	5	9	4	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	36	12	9	2	—	—	—	—	—	74	61	135
Крушев.	55	5	60	3	1	2	8	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	17	15	16	6	1	—	—	—	—	78	57	135
Морав.	69	4	73	2	5	10	8	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	41	13	13	3	—	—	—	—	—	88	71	159
Пиротском	46	4	50	2	1	7	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	8	4	6	3	1	—	—	—	—	59	22	81
Подрин.	79	5	84	2	5	13	6	6	5	1	1	1	1	1	1	1	1	33	8	6	7	1	—	—	—	—	84	56	140
Подунав.	114	3	117	7	10	13	13	5	1	2	2	2	2	2	2	2	2	56	17	10	5	3	—	—	—	—	126	93	219
Пожарев.	110	10	120	6	5	10	9	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	42	17	15	4	4	—	—	—	—	122	85	207
Рудничком	62	3	65	3	5	8	2	3	4	1	1	1	1	1	1	1	1	18	9	10	1	—	—	—	—	—	74	39	113
Тимочком	25	2	27	2	1	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	3	2	3	—	—	—	—	—	32	23	55
Топличком	40	2	42	3	1	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	3	5	—	—	—	—	—	—	45	17	62
Ужичком	36	4	40	1	1	2	5	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	15	3	3	—	—	—	—	—	—	53	21	74
Црночев.	40	33	73	—	4	6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	33	9	3	1	—	—	—	—	—	56	55	111
у Београду	9	9	18	—	—	5	8	12	6	1	1	1	1	1	1	1	1	6	8	18	8	5	1	—	—	—	34	46	80
у Нишу	5	1	6	—	—	2	4	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	12	4	—	—	—	—	—	15	23	38
УКУПНО	905	137	1042	34	12	66	1	429	293	128	84	70	36	7	1	22	386	151	152	55	16	1	—	—	—	—	1126	784	1910

покупљени интерес износи 620. дин. и 30. п., а толико чини и расход за минулу годину, и то на чињење годишњег помена свима умрлим добротворима и утемељачима овог фонда и на помоћ сиротним ђацима.

Према овоме остаје основни капитал за 1896. год. исти, т. ј. 14222 дин. и 62. п. (словима: четрнаест хиљада две стотине двадесет и два динара и шездесет и две паре).

Има интереса још ненаплаћеног код штедионице овдашње и дужника пређашњих година на страни, који ће се унети у приходе идуће године, кад се и покупе.

Основни капитал за 1896-ту год. 14222 дин. и 62. п. налази се:

1). у шабачкој штедионици 8593 дин. и 45 п.

2) у хартијама од вредности 4057 дин. у 63 п.
3. у облигацијама од ранијих година код дужника на страни 1563 дин. и 30 п.
4). у готову 8 дин. и 24 п.

Свега 14222 дин. и 62 п.

т. ј. четрнаест хиљада две стотине двадесет и два динара и шездесет и две паре.

Овакав извештај прочитан је и на дан 14. јануара о. г. овдашњем грађанству, по правилма овога фонда.

Чланови управног одбора
Добротворног фонда шабачке
гимназије :

Фр. Елезовић с. р.
Ник. М. Савић с. р.
Ђорђе Д. Кока с. р.
професори

НАУКА И НАСТАВА

ЈОСИФ ДОБРОВСКИ

Прослава стогодишњице знаменитог словенског научника Павла Ј. Шафарика, која је у захвалном сећању на заслужног словенисту одјекнула по свим странама словенским — поменуто је и име првог радника и основаоца словенистике Јосифа Добровскога. Како се у историском развоју Словенске Науке све што је непосредно претходило раду Добровскога и цени само као мален увод у опсежно дело, то се и узима да са научним пословањем Јосифа Добровског настаје и развојак словенистике, којој је по томе он патријарах, како су га још савременици његови преко Копитара назвали.

Спомену тога првог великог трудбеника на пољу словенске филологије и његовом времену у словенистици посвећени су ови редови.*)

* * *

Родитељи су Добровскога по своје покрећу Чеси, а само се прослављени филолог словенски родио 17. августа 1753. године у Бармату, близу Раба у Угарској, где је

*) Joseph Dobrovskys Leben und gelehrtes Wirken, geschildert von Franz Palacky. Prag 1833. — Život Josefa Dobrovského. Sepsal v Brně 1883. — Јосифъ Добровскій. Сочиненіе Ивана Снегирева. Казан 1884. — Književnik 1865.

његов отац као војни часник био тада са својим пуком. Имајући од старине познату лозу своју, та се породица звала *Дубравски*, а кад се родио онај који ће је својим потоњим научним радом прославити, војни свештеник, записујући новорођенче, претметне *Дубравски* у *Добровски*. То презиме оста и доцније, ма да се по кад што у писмима, писаним пријатељима, може наћи и потпис: Јосиф Дубравски.

После кратког времена стари Дубравски да оставку на своје скромно звање и оде с породицом у Хоршов Тин, понемачен град у јужно-западном делу Чешке, где се и његов син стане васпитавати потпуно у немачком духу, не научивши тада ни свога народнога језика.

Први повод за школовање младог Добровскога бејаше, и ако прости, ипак доста необичне природе. Да би наплатио дуг од некаква зла дужника, пошаље Дубравски свога сина у Немачки Брод, да тај дуг поступно наплаћује, па да узгред иде и у гимназију тамошњу.

Свршивши ту нижу гимназију — латинске школе — оде, опет са истог узрока, купљења подужица, Добровски у Клатову, где изучи и вишу гимназију — реторику и поетику.

У латинском је језику имао вазда сјајна успеха, али је зато много патио са незнања — матерњег језика. Сâм је Добровски доцније забележио, како су га другови сматрали туђином и како је од њих доживео више пута тешке часове.

Већ је пре овог времена стари Дубравски био умрo, а мајка се младог ученика предала за неког инвалида, родом Хрвата, човека зла и груба, који је пасторку чинио многих неприлика, па му сад откаже и сваку новчану помоћ за даље школовање.

Добровски је тада био свршио и нижу и вишу гимназију, али му је за ступање на универзитет ваљало проћи још и кроз „филозофију.“ За то оде у Праг, где се на универзитету упише у тај приуротвонни одсек, издржавајући се учењем својих слабијих другова.

Године 1771. сврши он и тај курс са сјајним успехом и ступи у теолошки факултет прашкога универзитета.

Настава је — и нижа и виша — тада била у рукама чланова језујитског реда, а на самом универзитету, у Прагу, бејаше међу осталима и увиђавни језујита професор математике Штепинг, који позове Добровскога да ступи у тај ред. Добровски се одазове и оде у Брно 1772., да се спрема за свој нови позив. А кад се идуће године укиде царским указом тај ред, врати се и Добровски на прашки универзитет и настави прекинуто учење.

Универзитетска настава тада необично живихну, кад се оте из руку језујитских. Основаше се нове катедре и отпоче се на другим, слободнијим, основима рад. Све то гођаше благој души Добровскога, те убрзо изиђе на глас једног од првих ученика, радећи марљиво и у библиотеци а у области питања философије, црквене историје и теолошке књижевности. У том већ у велико бејаше савладао источне језике: арапски, халдејски и сирски, па у њима обучавахе и своје другове.

Још као ђак ступи, по препоруци својих наставника, у дом грофа Ностица као учитељ грофове деце за философију и математику. Тај дом бејаше први по свом богатству, сјају и образовању. Најбољи и најученији део прашког вишег друштва ту се састајаше, а гроф бејаше у једно доба и царски намесник за Чешку.

Ту је Добровски провео пуних једанаест година (1776.—1787.)

Стекавши познанство и пријатељство најученијих људи тога доба у своме народу: Добнера и Дуриха — као зачетника у испитивању словенске филологије, а за тим: Јарослава Шалера, знаменитог znalца историјске географије, и Фрање Мартина Пелцела, историка и археолога — Добровски и сам изиђе с једним својим ауторским радом, издавши критичке одломке јеванђеља Светог Марка, од кога се рукопис поштовао као ориџиналан рад тога апостола. То издање с погледима Добровскога, који доказиваше неоснованост таког веровања, ма да и сам иначе необично цени тај стародревни споменик писмености — изазва читаву буру. Мњење бејаше двојако: једнима Добровски бејаше безбожник, а другима — наученик.

То је било 1778. године.

Године 1783. проглашен је за доктора теологије, па се спремаше за катедру јеврејског језика и херменевтике Старога Завета. Али она би попуњена и у Прагу и у новом лицеју у Оломуцу, а Добровски, не хотећи напуштати Праг, не хтеде се користити могућношћу да такву катедру заузме на универзитету лавовском. У једно доба зајеле место кустоса јавне библиотеке у Бечу, али не доби, а идуће године поста чланом новог „Чешког научног друштва“ у Прагу.

Кад му противници сметоше — позивајући се на оштрину тона у његовом писању — да постане подуправник прашке богословије, он се прими да врши дужност цензора за богословске списе; али 1787. буде постављен за вицеректора семинарије у Храдишту, близу Оломуца у Моравској, а после две године буде утврђен у дужности самог сталног ректора.

Таким начином Добровски остави Праг и у њему сјајан живот у богатом дому грофову.

У Храдишту, вршећи дужност строгог старешине, због чега је имао доста неприлика, проведе Добровски три године, а кад се 1790. затвори и та и друге такве семинарије, Добровски добије пензију и дође опет у Праг.

Разноврсни покушаји његови и његових другова да добије службу, не имадоше успеха и он, живећи од речене пензије и

још од помоћи коју му стално одреди гроф Ностиц, проведе сав остатак свога века у слободном занимању научника и књижевника.

„Чешко научно друштво“, добивши од цара Леополда повећу новчану помоћ за истраживања и путовања научна, одлучи да пошаље кога од својих чланова у Шведску, да потражи у престоничкој и другим шведским библиотекама старе рукописе, које је 1648. године при паду Прага генерал Кенигсмарк послао у Шведску. Изасланик би „Чешког научног друштва“ имао да се упозна с научном вредношћу тих рукописа и да учини корак за њихову набавку путем откупа или иначе.

Избор падне на Добровског, који се крене на пут у мају 1792. Посетивши Јену, Гетинген, Хамбург и Либек — где је свуда чинио лична познанства с првим књижевницима онога доба — Добровски оде у Копенхаген и ту прибави више знатних података за историју и за питање о старим рунама. Одатле се крене у Шведску и походи и престоницу и друге градове, марљиво радећи у књижницама тешко приступним а рђаво уређеним. Прешавши фински залив, оде у Або, где опет наиђе на знатне споменике, па се онда упути Петрограду, у коме проведе два месеца, за које му време петроградски архиви дадоше разноврсне драгоцене грађе. Више од два месеца задржа се у Москви у обилатом раду истраживања. Не могући посетити Кијев и Лавово, Добровски се преко Варшаве и Кракова врати у Чешку и месеца фебруара 1793. стигне у Оломуц.

Још док се бавио у Русији, Добровски је писао пријатељима на дому, како се у Русији мало баве о учењу словенских језика, а сâм је стигао обратити пажњу и на језике финског племена и на грузинску књижевност.

У почетку идуће године Добровски се опет крене на подаљи пут и то као пратилац свога ранијег ученика, младог грофа Ностица, који путоваше ради поправке здравља. Они процугују тада Немачку, разгледају рајнски водопад, боденско језеро, прођу кроз Тиролску и стигну у Млетке, одакле су намеравали ићи у Флоренцију и Рим. Али их глас о болести старог грофа позва на-

траг, и они се, преко Трста и Љубљане, врате на крају априла кући.

На свем том путу, а особито у Млецима, Добровски с успехом проучаваше словенске споменике.

Осем тога је Добровски ишао више пута у Минхен и Штутгарт, Држђане и Липиску, посетио седишта Лужичких Срба, Горњу Угарску и Беч, а по Чешкој и Моравској често је и пешке путовао.

Лако је схватити, колико су таква путовања могла бити од користи за научни рад човека, који се ради научних истраживања и креће на пут.

Али у доба најбољег његова рада долази и несрећна неизлечива болест.

У лето 1795. јавише се на Добровском знаци — душевне болести, којој неки тражаху извора у тешким приликама за доба детињства и у суровости његовог очуха, а други у животним неприликама и умном напрезању. Сâм пак Добровски држаше да је то последица несрећног случаја, кад је пре три године био тешко рањен у кући грофове, којом се приликом стојички држао. Прелазећи из меланхолије у неприродну веселост, дух Добровскога посрну, и он не могаше више вршити дужност тајника „Чешког научног друштва“. Десет је година болест долазила у чешћим размацима времена, а најтежа бејаше 1801. и 1802. год. Тешке часове проведе Добровски, нешто у болници а више у тишини на једном острву, које је с вртом и станом купио нарочито за њега гроф Ностиц, негдашњи његов ученик. Ту се он у друштву с најбољим лекарима и искреним пријатељима опорављаше, занимајући се о ботаници. Године 1805. он бејаше доста добро, и болест се сведе на најмању меру, тако да се тек једанпут или двапут годишње могаше на њему опазити усколебано душевно стање. Ипак је доста радио, и ако је у појединим тренутцима своје списе спаљивао.

Живећи у мирном делу града Прага, у „Малој Страни“, Добровски је проводио време обично у раду, чинећи и примајући посете и лечећи се. Помагао је делом и саветом корисна предузећа, и ако се осећало да некадашње његове истрајности нема више.

1827. учесташе привиђења, болови, нити више престадоше. Отимајући се и радећи још непрестано, Добровски у дубокој ста-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

рости умре 1829. г. 6. јануара, у Брну, на нези милосрдне браће.

Глас о смрти Добровскога изазвао је живо саучешће у свих радника на пољу Словенске Науке — свих Словена и туђина, јер је Добровском већ за живота његова додељен, пун части, називоца *словенске филологије*. Зато с правом пише на лепом надгробном споменику Добровскога: „Сва земља словенска мене зна; друзи оплакују...“

Добровски је био лепа лика, висока раста и крупна састава, весела и жива изгледа.

Пишући по жељи „Чешког научног друштва“ на четири године по смрти Добровскога његову биографију, знаменити чешки историк и млади савременик Добровскога, Палацки, у своме делцу, написаном необичном топлином и савршеном лепотом класичких писаца, вели за Добровскога, да је његов карактер био истински благородан и изнад сваког егоизма. Резултате је свога научног истраживања сматрао за благо свију и свакога, те их је с необичном готовошћу стављао на расположење, делећи славу као и скромне приходе своје. Ако је ваљало учинити добро коме, он тада не знађаше за непријатеља. Осећао је дубоко, али му је лице вазда било расположено и весело. У друштву ваљан и пријатан, био је радо приман и цењен, па знађаше иронијом и досетком особито вешто прогонити сентименталност и тугу.

Рукописи су његови припали Ученом Друштву и Народном Музеју, књижница синовцима његовим, а преписка грофу Штернбергу, његовом добротвору.

Па опет — у заосталим хартијама његовим није нађено толико грађе колико се мислило. Добровски је имао силно и необично памћење, па је с тога у своме животу и раду више полагао на тај драгоцен дар од природе но на забелешке. Читави и највећи нацрти послова живели су у памети његовој, и што није стигао израдити, отишло је с њим у гроб. Члан многих и највиших учених књижевних друштава и академија, Добровски је, на врхунцу гласа и славе остао добар пријатељ и скроман човек.

РЕФОРМА ЈЕЗИКОВНЕ НАСТАВЕ

Die Methode des fremdsprachlichen Unterrichts muss überhaupt mehr, als es zu geschehen pflegt, das Wesen der Sprache berücksichtigen.

H. Perthes.

У нас, кад год се поведе говор о настави овог или оног, живог или мртвог, језика, почиње се баш тиме, да та настава не ваља. И заиста, матерњи наш језик, туђи језици, и стари и нови, сви се они не уче како треба у нашој средњој школи. Ученици те школе, после толико-годишњег учења овог или оног језика, не износе ни близу онолико знања, колико су они и њихни наставници утрошили труда и времена. Ово је тако позната ствар, да је овде није ни потребно илустровати примерима.

Држимо да и тако што, што није добро, ваља отворено признати. Прикривати га или дићи руке од свега, јасно је да не ваља и да не показује бог зна како обрађен разум. Јер, нема сумње, за све има лека; треба само да се пронађе и како треба употреби. У нас није то једина ствар што не ваља; има и других пуно, али ко би смео тврдити, да ће на пр. наше ратарство остати до века овакво какво је.

Ко не би знао, како ова настава, о којој иде реч, стоји на другим странама, тај би могао врло лако изгубити сваку наду на бољитак; али ко ово зна, тај ће се охрабрити, кад помисли, да наша школа није једина, у којој се има неуспех у тој настави. Земља педагогије, Немачка, и друге јако цивилизоване стране, у којима од векова постоје школе, у њима исто тако, у језиковној настави, нема успеха, него неуспеха. Сва је разлика, што и у неуспесима и у узроцима, што их производе, може бити ступњева: тамошњи неуспеси достижу 5, у слици да се изразимо, а наши... али то није ни потребно мерити, јер ми то сви без тога знамо.

Докле се у поменутих земљама, нарочито у Немачкој, као што ће се одмах видети, критиковало и поправљало, што је дало, као плод, читаву литературу, и изазвало прави дидактички покрет и велики број стручних, многочланих друштава, дотле у нас једва се што прокритиковало и поправило. Узрок томе, што се тако готово ђутало и слабо поправљало, може бити

предметом засебне студије, пуне педагошког интереса, а овде не би било простора ни места, то питање и дотаћи.

Покрет који споменуемо, изазвао је, по Штилеру¹⁾, у Немачкој прерано умрли директор гимназије *Хајнрих Пертес*, кога он зове оцем целог тога покрета. Пертес је био струком класичан филолог, и његова дела не нађоше особитог одзива у прво време у другога од струке; његове књиге за учење латинскога језика не продреше онолико у школе, колико су с правом заслужиле, што је и природно, јер је тражио реформе²⁾. Своје мисли о латинској настави изнео је Пертес у сад већ чувеном и многоцитованом делу *Zur Reform des Lateinischen Unterrichts*;³⁾ оне се слажу понегде и са сваким другим живим или мртвим језиком, који се учи у школи.⁴⁾

Чини се, да покрет, који Штилер приписује Пертесу да га је изазвао, иде много даље од датума његових расправа о реформи

¹⁾ Dr. phil. E. O. Stiehler, *Zur Methodik des neusprachlichen Unterrichts. Zugleich eine Einführung in das Studium unserer Reformschriften*. Marburg (Elwert) 1891, 8°, 58 стр. Видети стр. 5.

²⁾ Stoy, *Encyclopädie, Methodologie und Literatur der Pädagogik*, 2. изд., Лајпциг 1878, стр. 375.

³⁾ Berlin (Weidmann) 1885 и даље, два издања у више свештица, које носе назив *Artikel*; овде се наводи друго. Најпре је све штампано као чланци у *Zeitschrift für das Gymnasialwesen* 1873, XXVII. — Његове књиге за учење латинскога језика имају наслов *Lateinische Wortkunde für Gymnasien und Realschulen*, 1—4 Kursus, у више издања разних приређивача (Weidmann Berlin). — Године 1883. изишао су неке књиге за учење живих језика, на којима стоји забележено, да су писане по захтевима Пертесовим: вид. Münch, *Zur Förderung des französischen Unterrichts*, Heilbronn 1883, стр. 7, белешка. Даље в. Hauschild, *Die Perthes'sche Methode in ihrer Anwendung auf die neueren Sprachen*, Hannover 1887. (Предавање штампано у *Verhandlungen des 2. Neu-philologentages zu Frankfurt a. M.*, стр. 21—29). О Пертесу доста се писало и много га спомињу, али тек кад реформни покрет узме веће размере; подаци о њему у Брајмана, н. д. стр. 124. (Потпуна натпис те књиге у бел. б., овде), белешка (сам Б., даље Kortegarn, Münch, Techmer, Alsleben, Heussner, Stiehler и др.).

⁴⁾ За доказ да наведемо неколико теза Пертесових, штампаних у пом. *Zur Ref. IV, Inhalt*, стр. 1 и д. (тачан превод): Истраживање о духовном дедању код ученика при прибављању вокабула. — Како долази дечак до знања синтактичких односа, које он ваља да изрази при преводу. — Ова метода изилази по потреби из бесспорног начела, да се ученик треба да води од конкретног апстрактноме, не обрнуто, од апстрактнога конкретноме — Метода за учење туђих језика мора се у опште више, него што се чини, обазирати на суштину језика. — Као што се не може замислити језик без говорења, исто тако не може се замислити ни језиковна настава без наставе у говорењу. — Против суштине језика иде се, кад се у језиковној настави на садржај ставова или везане лектире не обазире. — Није претеривање, кад се тврди, да се код садашњег поступка, што влада, ученици, од сексте до обертерције, систематски васпитавају, да буду равнодушни према садржају. — Садржај мора бити из круга мисли дечака. — Аналогна учења туђег језика од матерњег, која је довде као основа служила за методске предлоге, има наравно границу, која се не сме не онажати.

латинске наставе. Појава и развитак нове науке: глотике, лингвистике или како је већ све зову, која се баш последњих деценија овога века почела енергично да ослобођава метафизичности и да улази у прави живот језика, проучавајући га из живих уста и у самој земљи, што је изазвало и другу науку — фонетику: услед тих нових погледа на језик, интересовање за све језике и дијалекте на свету постаје веће, а многа заблуда о језику и језицима поче нестајати; излазак на дневни ред питања о класичној настави и о реформи средње школе и осталих школа; појава нових дидактичких мисли; политичке прилике у Немачкој после 1870. године — све је то претходило и створило покрет, који је данас у поменутој земљи у пуној снази.⁵⁾

Уосталом, Брајман, који јако цени Пертеса, не мисли о њему онако као Штилер (спомиње постанак покрета): »Само толико да речемо, да је он изазват многим околношћу: пре свега силном реакцијом на једнострано прецењивање *граматичке* наставе и на веровање у апсолутну вредност т. з. *формалног образовања* (и ја сам, додаје Б., његову вредност пре сувише јако узео, бар више но што заслужује), интензивним неговањем романске и енглеске филологије, које су изазвале многобројна новифилолошка предавања (Förster у *Neuere Sprachen* 1894, II, стр. 197, наводи Б., шта више, мисли, да су једино универзитети, који су дали директно или индиректно импuls за целокупан повојезиковни покрет); даље, постанком нове помоћне науке: физиологије гласа односно фонетике; најпосле услед сјајнога развитка општих лингвистичких, језиковно-историјских и психолошких студија, од чега, као најлепши резултат, треба сматрати епохалне Паулове *Prinzipien (Ref.-Lit. стр. 97)*.“

Даље, на стр. 126. истога дела: »Коло поведе (т. ј. покрет о коме је реч) Клоц (Klotzsch), који је већ 1876. године, у својим *Grundzügen der französischen Grammatik* с највећом одлучношћу тражио полазак од лектире. Овде се мора нагласити, да се могу навести још и старији представници т. зв. природне или директне методе, на пр. писац брошуре, што је безимено изишла 1872.

⁵⁾ Немачка је, уосталом, добила неки импuls и из Енглеске. Спомињемо Свита, о коме ће даље бити говора.

године о националном васпитању, даље Lehmann (1868) и Louvier (1864; писац, додаје Б., оснива своју теорију на Кантовој филозофији) у расправи Über Naturgemässheit im fremdsprachlichen Unterrichte, Хамбург 1864, 3. изд. 1888, 32 стр. in 8°. У тим списима, што претходе Клочу, већ су, као што је речено, тачно формуловани главни захтеви, који се могу поставити као задатак реформе сваке језиковне наставе: јача употреба лектире, добивање граматичкога знања честим апстраховањем језиковних појава, што их у маси пружа лектира. Ове је мисли Пертес (1873.) узео да претресе и да их методски и врло вешто употреби. На Клоча, после, наслања се дуги низ реформних писаца (чији списи и јесу предмет библиографије Брајманове, за коју вели, да је приближно потпуна)...

Број дела од 1876. године до данас огроман је и простире се на све земље, нарочито на Немачку, где се скоро све живо заузело за реформу језиковне наставе. Из дана у дан од поменуте године излазе списи, који теоријски расправљају

питање, и школске књиге у којима су примењени нови погледи на ту наставу. Редак је школски програм, а да нема и коју расправу о чем било из језиковне наставе. И листови, који су узели на себе задатак, да унапреде наставу појединих школских језика, сваким даном све се више множе, као и друштва, која су узела исти такав задатак на себе. Број чланака, што су изишли у овом или оном стручном или педагошком или каквом другом журналу, скоро је бескрајан: огромност те литературе најбоље доказује факат, да многи стручњак, као што вели Брајман, Ref.-Lit. стр. 98, једва стиже, да поједине производе прочита и да их по садржини и по мислима испита или бар да их по имену познаје.⁶⁾

Неће бити без интереса, да се овде изнесе статистика те литературе, за шта имамо готову грађу у Брајмана (н. д. стр. 101 и д.) — Први бројеви значе годину; а = теоријска разлагања, б = практички огледи у француском (Брајман је те струке); остали бројеви значе респективне суме:

	а	б	свега
1876	1	—	1
1877	1	—	1
1878	2	—	2
1879	5	—	5
1880	7	—	7
1881	11	—	11
1882	13	—	13
1883	10	—	10
1884	10	4	14
1885	28	7	35
	88	11	99

Број ових дела био би куд и камо већи, да писац није начелно изоставио доста

⁶⁾ Потпун библиографски списак свих тих дела, као и практички изведене мисли у школским књигама, овде нам није намера износити. Читаоца упућујемо на богате библиографске спискове у великом и знаменитом, капиталном делу Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre für höhere Schulen, herausgegeben von Dr. A. Baumeister, München (Beck) 1895, в. 8°. Трећа књига тога дела, прва половина, која има поднапис Didaktik und Methodik der einzelnen Lehrfächer, садржи поред осталог ово: Lateinisch von Dr. Peter Dettwei-

	а	б	свега
1886	27	1	28
1887	59	5	64
1888	59	6	65
1889	46	5	51
1890	52	5	57
1891	36	2	38
1892	51	14	65
1893	64	7	71
	394	45	439
	88	11	99
додатак	11	—	—
	493	56	549

знатан број списа, чланака, програма, граматика и др., т. ј.:

ler, Griechisch von Dr. Emil Brocks, Französisch von Dr. W. Münch, Englisch von Dr. F. Glauning. У Минхову и Глаунингову делу, литература о којој говоримо, класификована је, као што показују подписи (Münch, V 95—105): Hilfsmittel zur Lautlehre; — Hilfsmittel für den Anfangsunterricht; — Grammatiken, allgemeine Lehrgänge, vollständige Unterrichtswerke; — Hilfsmittel für Sprechübungen; — Lesebücher; — Schriftstellerausgaben; — Vokabularien, Wörterbücher, Synonymische Handbücher; — Hilfsmittel zur Stilistik; — Hilfsmittel

1) све списе, што се тичу специјално новојезиковне реформе за *више женске школе*. Мали изузетак учинио је само тамо, где је дело од особита интереса;

2) све граматике и граматичке књиге за вежбање, које нису узеле у обзир *фонетичку* страну, дакле сва дела à la Gouin, Berlitz, Häusser и таква, што сама себе зову *новом методом*;

3) сва дела, што говоре о фонетици, као о *научној дисциплини*, и с тога се са свим не базирају на примену у настави;

4) све праве читанке;

5) све кључеве;

6) неке списе, што се тичу нарочито *раније изишлих*, старијих министарских наредба, које су новијим правилима потиснуте; и

7) све педагошке књиге, за учење и ручне, и ако додирују новојезиковну реформу (овде Брајман обраћа пажњу читаоцима нарочито на Nohl, Pädagogik, Берлин 1886—1888, 1—3, in 8° и на параграфе 49. и 50. у одличној Handbuch der praktischen Pädagogik von H. Schiller, Лајпциг 1894, 3. изд., in 8°). —

Карактер је ове, тако многобројне литературе, као увек и свуд, кад се нешто ново ствара, *више претресање из осећања*, а без плана и системе, него-ли без осећања, а са планом и системом; *више се*

tel zur Verslehre; — Hilfsmittel zur Litteraturgeschichte; — Methodische Schriften (слично је и Глауниг класификовао своју литературу). Упоредити даље: Führer durch die französische und englische Schullektüre von einem Schulmann (Kressner), 2. изд., Wolfenbüttel (Zwissler) 1892 (има 231 нумеру). — Од журнала наводе се: Angha, Archiv für das Studium der neueren Sprachen, Neuphilologisches Centralblatt, Englische Studien, Franco-Gallia Gallia, Litteraturblatt für germanische und romanische Philologie, Maître phonétique, Modern language Notes, Neuere Sprachen (пре Phonetische Studien), Revue internationale de l'enseignement des langues vivantes, Dhi fonètik titeer, Zeitschrift für neufranzösische Sprache und Litteratur, од годишњака и др.: Jahrbuch des Vereins für wissenschaftliche Pädagogik, Pädagogischer Jahresbericht (Рихтеров), Jahresberichte (Ретвишеви) Lehrgänge und Lehrproben, Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik; даље доста је чланака и у општепедагошким журналима: Blätter für das höhere Schulwesen, Centralorgan für die Interessen des Realschulwesens, Gymnasium, Österreichische Mittelschule, Pädagogisches Archiv, (Дитесов) Pädagogium, (Рајнове), Pädagogische Studien, и др. — На последњу last not least, да наведемо, овде најзнатније дело Брајманово, већ цитовано, које је ових дана изишло под натписом: Die neusprachliche Reform-Literatur von 1876 — 1893. Eine bibliographisch-kritische Übersicht von Hermann Breymann, Leipzig (Böhme) 1895, 155 стр., in 8°. Садржај је овај: — I. Theoretische Erörterungen. II. Praktische Versuche (француски). III. Officielle Verordnungen. IV. Öffentliche Verhandlungen. V. Rückblick (критика на сву ту литературу, која је ушла у одељке I—V, хронолошки и азбучно). Даље долазе регистри и др. —

чини да је пропагандска, него ли научна, каква би требало да буде.)

Наравно све ово не мора да утиче и на квалитет саме литературе, т. ј. на њену апсолутну вредност. Што се тиче, дакле, квалитета, истина и ту не стоји најбоље, т. ј. у толико само, што годинама квалитет и квантитет ове литературе не стоје никако у сразмери, као што ће се одмах видети. У великом броју дела од 1876. године на овамо, има знатан број сасвим никаквих и излишних списа: ово се може објаснити само тиме, што је интерес за реформу постао општи, услед чега је и онај, што није никад ни мислио да изиђе на литературно поље, изишао сад на њега, да и он по силама што уради; даље и у томе, што се за толико година заиста марљива рада стигло врло много да се уради, и списи, после тога, врло је лако могло бити да не пруже ништа ново, да су дакле изишли сасвим излишно. Техмер већ 1887. године у Internationale Zeitschrift 1887, III, 364. стр. (податак из Брајмана Ref.-Lit. стр. 103.), жали се на шупљину реформних списа, који су црпили из друге, треће и бог зна из које руке. Маренхолц у Archiv für das Studium der neueren Sprachen 1888, LXXX, стр. 231., вели сасвим карактеристично, да је време, да се чувају писци од понављања давно и давно реченог, и да онда само узимају перо у руке, кад заиста што ново имају да кажу. «Од тога доба, узима реч Б., н. д. стр. 104., гомилају се у стручној критици изрази: *никаква нова гледишта, ништа ново, никакви нови путеви, једва понешто ново, никакве нове мисли*, и т. д. (он цитује и места, где су критичари изrekli те речи)... И, вели даље, што је најгоре, пребацује се да новојезиковна литература *постаје све илџа и незрелија*. Али најстрожи суд, без сумње је Банер изрекао о њој пре неки месец: „С каквом шупљином, вели, не везује се нова метода; каквим детињим играчкама не дају

?) Ово се већ види и из самих натписа: Graf von Pfeil; Unser höheres Schulwesen ist schwer krank; или од истог: Eins! (то је натпис); или *Quousque Tandem* (и сам овај псевдоним Фиторов тврди исто. Овде иде и овај факат: септ. 1886. основано је скандинавско друштво за поправку језиковне наставе под именом Quousque Tandem, cf. Брајмана н. д. стр. 92.), Unser Sprachunterricht muss umkehren, и т. д., и да не наводимо примере из стига, који иде често у просту грдњу и излишно вређање, баналности и тривијалности... Ово се чини као да је неизбежно: подсећамо читаоца на онај тон у препирању између г.г. Туромана и Малине, где такође и на самим натписима изилази на видне тај карактер, о коме је реч.

ово име! Шта ли ту све не броди под том заставом, што се лепо види из највеће даљине! Овде налазе и духови *in 12°* згодну прилику, да просну своју дотле скривену светлост. Проналазак нове сличице, употреба какве нове песмице за наставу, најминималнија промена најмање тачке у методи, све то узима на овом неутрвеном пољу (*jungfräulichen Gebiete*) име епохалнога проналаска, о коме се најоширније говори у пријатељском табору. . И баш то испадање с ништавостима, то лупање у добош за тако сићушне ствари, укратко, то педагошко гигерлство и јесте оно, што одвлачи од суделовања још многе стручњаке“...

Наравно, да поновимо, све ово само је једна црна страна, кукољ у житу, и ништа више; библиографија, као што је Брајманова, како он мисли, има и тај залатак, да припомогне да се кукољ смањи, јер непознавање литературе, без сумње, привлачи и непосвећене.

Да је оволико велика литература, поред свега тога, што броји и доста излишних ствари, морала учинити какав утисак, по себи се разуме. Узмимо само изговор, даље мишљење о граматички, о лектури, о превођењу и др. вежбањима: све то у Немачкој, а и на другим странама, сасвим друкчије стоји, него-ли још пре *петнаест* година. И колики је број наставника, што се из дана у дан буди из тешкога сна и разабера за новости у језиковној настави!... Покрет је дохватио и највише школске власти: у Аустрији, на највишем месту за то, признаје се потреба реформе језиковне наставе: 12. маја 1887. године у скупштини рекао је *министар просвете*: „И ја држим, да је апсолутно немогуће измаћи реформи. Није доста кад се за тим тежи, да се модерни језици само толико науче, колико да се чита каква књига на њима, него мислим, да за наставу модерних језика треба сасвим друга метода да дође, него-ли она, што је у класичних; метода, којој је главно то, да модеран језик учини средством за споразум. Треба, дакле, тежити, да се ти језици науче заиста и говорити (Место из Брајмана, н. д. стр. 118—119).“

Октобра 20. год. 1890. изилази министарска наредба, да се *смањи превођење с матерњег на туђ језик* и да препоручи говорење. Њоме је избачено превођење с немачкога

(матерњег) језика на француски и енглески, на нижем ступњу сасвим, а пушта се тек на средњем и највишем, и то у другој линији. Место тога, препоручује се вежбање — диктати, питања и одговори, преиначење, причање и др., — дакле иде се на лектуру и на вежбање осећања за језиком. Даље, у тој земљи, министарство просвете потпомаже оснивање бечкога новифилолошкога друштва, и шта више (1884.) шаље два изасланика на новифилолошки збор у Карлсруу (Тамо, стр. 119).

У Прусској исто тако. Децембра 1890. године *Berliner Schulkonferenz* донела је резолуцију: „Школској настави живих језика треба да буде задатак, да негује слободну, усмену и писмену, употребу њихову. Сврха наставе нових језика у вишим школама има се променити, и то тако, да практична (усмена и писмена) употреба туђих језика и разумевање аутора свуда дође на прво место, а граматика буде само средство за сврху“ (Тамо, стр. 119. и 120.).

Да завршимо тај преглед речима професора Вецолта, које је изговорио на берлинском новифилолошком збору 1892. године: „Изван сваке је сумње, да је главна ствар, за којом смо толико тежили, сад постигнута: у настави — полазак од гласа, обезбеђење изговора, први задатак; лектира свуд, као плодна, у центру; граматика служи лектури; смањење писмених вежбања; захтев, да ниједан час не прође без вежбања у говору... Наставници, наравно, ваља сад друкчији да буду. Јер под таквим условима радити у школи, за тако што, траже се само врло вешти и добро спремљени наставници.“ (Тамо, стр. 120). —

Да се вратимо на реформу. Сав тај дидактички покрет хоће *природнију методу* од ове што влада, и коју он најразличније зове — старом, граматичком, рефлекторном, конструктивном, генетичком, преводачком и т. д. За њу реформни писци доказују, да је бесплодна и да се њоме апсолутно никакав успех не може постићи ни са најбољим ученичким материјалом. Поменути писци ту своју природнију методу такође разнo зову, најрадије новом, после, према партијама: имитативном, директном, индуктивном, аналитичком и т. д.⁸⁾

⁸⁾ О некоректној употреби израза *нова метода* код писаца школских и др. књига, cf. Grandgent, *Neuere Sprachen* 1893, I, стр. 497, и Rambeau, исти лист, 1894, II, стр. 6.

Из овог изилази, да реформни писци говоре о сврси учења језика и о средствима, да се та сврха постигне, т. ј. о граматичи и о лектири, о фонетици и о усменим и писменим вежбањима, о вокабулама, о слушању, о идиотизмима и синонимима, о етимологизовању и о историјској граматичи, о новој граматичи, о историји литературе и о народној историји, народним особинама и др., што стоји у вези с познавањем народа са сваке стране, без чега се и потпуно знање језика не може ни замислити, будући је језик просто израз духа сваког, и најнецивилизованијега народа. Они, даље, истичу нагон имитовања и траже да се обрати пажња на осећање за језиком; најпосле говоре и о наставнику, о његовој стручној и педагошкој спреми, пошто то стоји у вези.

Код толике множине питања, није никакво чудо, што су мишљења многобројна и подељена о појединим стварима, али у главном могу се разликовати три партије: радикална, која хоће промену из основе данашње језиковне наставе; конзервативна, која брани садашње стање, и на послетку помирљива, која је за то, да се данашње стање промени и допуни предлозима оне прве: ова трећа, као што се види, стоји у средини. Представника тих партија, као што се лако може замислити, није мали број; овде се наводе само главнији. Тако су мање или више за радикалну реформу: Бајер, Бирбаум, Валтер, Квил, Клинкхарт, Франке; Брајман, Кин, Олерт, Улбрих, Хорнеман, били су испрва за радикалну, а сад су за умерену реформу; Ајдам, Гутерсон, Минх, Тангер, Фот — мање или више су конзервативци⁹⁾.

⁹⁾ Stiehler, Z. Meth. 11. — Овде се наводе главнији дела тих писаца, из којих се може видети њихно мишљење о језиковној настави: 1) Franz Beyer, Der neue Sprachunterricht, Cöthen 1893, 43 стр. 8°. — 2) Dr. Julius Vierbaum, Die Reform des fremdsprachlichen Unterrichts, Cassel 1886, 136 стр. 8°; — Die analytisch-direkte Methode des neusprachlichen Unterrichts, ib. 1887, 174 стр. 8°. — 3) Der Anfangsunterricht im Franz. nach der analytisch-direkten Methode у Centralblatt (ново-изд.), 1891, V, 65—68 стр. — 4) Dr. Max Walter, Der Anfangsunterricht im Engl. auf lautlicher Grundlage, Cassel 1887, 39 стр. 8° (у програму тамошње реалке; прештампано у Phonetische Studien, 1888, I, 41—42 и 131—156 стр.); — Der franz. Klassenunterricht, I. Unterstufe: Entwurf eines Lehrplans, Marb. 1889, IV и 78 стр. 8°. — 5) Dr. K. Quichl, Über den Anfangsunterricht im Franz., предавање у Verhandlungen des 2. Neuphilologentages zu Frankf. a. M. (стр. 33—40) Hannover 1887, 80 стр. 8°, а прештампано је и у (ново изд.) Centralblatt 1887, I, 60—61 (скраћено); — Die Einführung in die franz. Aussprache, Marburg 1889, 49 стр. 8°, 2. изд. умнож. под вати. Franz. Aussprache und Sprachfertigkeit, ib. 1893, VIII и 154 стр. 8°. — 6) Dr. H. Klinghardt, Die

Толико о партијама, које не представљају ништа друго, до класификацију општих погледа на ствар. Да речемо сада коју о томе,

Lautphysiologie beim neusprachl. Unterr. у Zeitung für das höh. Unterrichtswesen 1884, XIII, 381 (говори и о сврси и средствима новојезиковне наставе); — Lautphysiologie in der Schule у Engl. Studien 1885, VIII, 287—323 стр. (овде се налази и кратка историја фонетике; овде оснива такође науку о формама на гласу); — Ein Jahr Erfahrungen mit der neuen Methode. Marb. 1888, IV и 84 стр. 8°; — Die Reform des neusprachl. Unterrichts у Pädag. Archiv 1891, XXXIII, 177—187 стр.; — Drei weitere Jahre Erfahrungen mit der imitativen Methode, Marb. 1892, 162 стр. 8°; — Der neue Sprachunterricht im Auslande у Engl. Stud. 1893, XVIII, 62—92 стр. (интересан чланак, с подацима о педагошким списима у Русији, Норвешкој, Аустрији, Енглеској, Америци и др. земљама). — 6) Dr. Fel. Franke, Die praktische Spracherler. auf Grund der Psychologie und Physiologie der Sprache, Heilbronn 1884, 40 стр. 8°. — 7) Dr. Hermann Breymann, Der neuspr. Unterr. an Gymn. und Realschulen, 1—31 стр. у Lehre vom franz. Verb. München 1882, 136 стр. 8°; — Über Lautphysiologie und deren Bedeutung für den Unterricht, ib. 1884, 32 стр. 8°. — 8) Dr. K. Kühn, Zur Methodik des franz. Unterrichts, Wiesbaden 1883, 48 стр. 8° (овде тражи и смањење граматике); — Über Zweck und Ziel des franz. Unterrichts am Realgymnasium у Verhandl. 38. philol. Versammlung zu Giessen 255—262 стр., Leipz. 1886, 322 стр. 4°, по том и у Zeitschrift für neufrenz. Sprache und Litteratur 1885, VII Suppl. III, 86—95 стр.; — Über den Wert des Übersetz. in die fremde Sprache, предавање у Verhandl. des 2. Neuphilologentages in Frankf. a. M. 40—43 стр., Hannover 1887, 80 стр. 8°; — Der franz. Anfangsunterricht, Bielefeld 1887, 40 стр. 8°; — Über den franz. Unterr. у Lehrgänge und Lehrproben 1888, № 16, стр. 79—98; — Entwurf eines Lehrplans für den franz. Unterr. am Real-Gymn.: Mittel- und Oberstufe, Marb. 1889, IV и 55 стр. 8°. — 9) Dr. Arnold Ohlert, Die fremdspr. Reformbeweg., Königsberg 1886, 69 стр. 8°; — Erörterungen über den Unterr. an den höh. Mädchensch. у Mädchenschule 1888, I, 48—69; — Die Sprachen als Gegenstand des Schulunterrichts у Die deutsche Schule und das klassische Altertum, Hannover 1891, 188 стр. 8° (овде говори и о формалном образовању, у вези и са туђим језицима); — Der Unterr. im Franz., ib. 1892, 22 стр. 8° (2. изд. 1893, 22 стр. 8°); — Allgemeine Methodik des Sprachunterrichts in kritischer Begründung. Ein Hilfsbuch für Lehrer und Studierende sowie zum Gebrauche der pädag. Seminarien, ib. (Meyer) 1893, VII и 292 стр. 8° (на ову книгу обраћамо нарочито пажњу читаоцу). — 10) Dr. O. Uhlbrich, Über die franz. Lektüre an Realgymn. у progr. Фрјар. реалне гимн. Берлин, 1884, 30 стр. 4°. — 11) Dr. Fr. Hornemann, Zur Reform des neuspr. Unterr. auf höh. Lehranstalten, I, Hannover 1885, 92 стр. 8°, II, 1886, 43 стр. 8° (говори о садашњем стању реформнога покрета, о помирљивој методи, називајући радикалну претеривањем и једностраношћу, и т. д.); — Über franz. Unterr. in Gymnasialquinta ohne Lesebuch und Grammatik у (новоизд.) Centralblatt 1887, I, 248—253 стр.; — Gedanken und Vorschläge zu einer Parallelgrammatik der fünf Schulsprachen (нем., лат., грч., франц. и енглески), Hannover 1887, 71 стр. 8°. — 12) Chr. Eidam, Phonetik in der Schule? Würzburg 1887, 70 стр. 8°; — Zum neuspr. Unterr. у Arch. f. d. Stud. neuer. Sprachen 1888, LXXX, 417—447 стр. (проглашење да се граматика оснива на гласу); — Die Lautschrift beim Unterr., Nürnberg 1889, 18 стр. 8°; — Das Franz. am human. Gymn. und bei der Schlussprüfung у Blätter f. d. bayer. Gym.-wesen 1891, XXVII, 87—96, протисан да сврха буде говорене). — 13) J. Gutersonn, Gegenvorschläge zur Reform (= Zur Frage der Reform) des neuspr. Unterr., Vortrag, Karlsruhe 1886, 26 стр. 8°; — Zur Methodik des fremdsprachl. Unterr., Vortr. gehalt. a. d. 4. Neuphilol.-tage zu Stuttg. 1890., Karlsruhe 1890, 29 стр. 8°; — Bedeutung des fremdspr. Extemporale, Vortr. у Centralorgan f. d. Interessen des Realschulwesens 1890, XVIII, 272—279 стр. — 14) Dr. Wilh. Münch (чије смо најновије дело напред навели), Zur Förderung des franz. Unterr. insbesondere auf Realgymn., Heilbronn 1883, IV и 100 стр. 8°; — Die Reformbeweg. auf dem Gebiete des neuspr. Unterr. у Pädag. Arch. 1886, XXVIII, 520—537 стр.; — Zur Kunst des Übersetzens aus dem.

како писци мисле о сврси и о средствима језиковне наставе, што ће нам дати прилике да се изближе упознамо с писцима и тиме боље разумемо цео покрет и тежњу за реформом.

Што се тиче сврхе језиковне наставе, појмљиво је, да су мишљења подељена; али у главном може се рећи, да већина писаца сматра да је сврха учењу језика просто практична: овакога су мишљења од реда сви радикални реформни писци. Сасвим противно овоме мишљење је мањине. да је сврха учења језика подложна формалном образовању, другим речима, учењем се и не иде на то да се језик научи, него да се развија разум; практична страна, дакле директна корист од језика, споредна је ствар и може слободно и да изостане. Средину држе, најпосле, они што полажу и на практично знање, али истичу и формалну добит и траже је категорички, позивајући се на то, да средња школа није стручна, да је њен крајњи задатак опште образовање духа, дакле, да и сви језици, као део целокупне наставе, ваља да греду тој мети.¹⁰⁾

Fran. у Zeitschrift für neufranz. Sprache und Litteratur 1887, IX, 50—91; —, Vermischte Aufsätze über Unterrichtsziele und Unterrichtskunst an höh. Schulen, Berlin 1888, 296 стр. 8°. — 15) Dr Gustav *Tanger*, Muss der Sprachunterricht umkehren? Berlin 1888, 36 стр. 8°; —, Über Lautschrift преподавање у Archiv f. d. Stud. neuer. Spr. 1892, LXXXIX, 67—87. — 16) Dr. K. *Foth*, Franz. und engl. Lektüre у Дитесовом Pädag. 1880, III, 175—196 стр.; —, Der franz. Unterricht auf d. Gymn. Leipzig 1887, 155 стр. 8° (овде се најбоље огледа његово противљење реформи). Cf. литературу у 21 белешци. Списи још и других писаца, навешће се после, кад буде говор о сврси и о средствима језиковне наставе.

¹⁰⁾ Да цитујемо речи Брајманове, R.-L. стр. 116: »Denn mir scheinen die Vertreter dieser Richtung (radikalen) die Grammatik allzu sehr in den Hintergrund zu drängen, die bewusste Reflexion und die Vergleichung der zu lernenden mit der gekannten Sprache allzu wenig in Anspruch zu nehmen, das praktische Können, die Sprech-Fertigkeit, deren Bedeutung ich ja gewiss nicht verkenne, allzu sehr zu betonen, und die im Schulunterrichte zu verfolgenden Ziele nicht vielseitig genug aufzufassen. Wenn man in den Fach- und Handelsschulen, die nur für ganz bestimmte Berufe vorbereiten, ausschliesslich praktische Zwecke verfolgt und als Unterrichtsziel ausschliesslich die Sprachbeherrschung hinstellt, so lässt sich das vielleicht noch verstehen. Aber eines schickt sich bekanntlich nicht für alle. Und daher wird es wohl auch nie jemanden gelingen, mich davon zu überzeugen, dass nach jenen radikalen Grundsätzen auch auf den Realschulen, Realgymnasien und Gymnasien verfahren werden müsse. Da diese *allgemeine* (ово место и друга у овом цитату, сам је писац подвукао) Bildungsanstalten sind, so darf auch nie ausser Augen gelassen werden, dass es, in Hauschild's zutreffenden Worten (navodi где су казале) an ihnen, neben den materialen auch einen *formalen* Zweck, neben dem praktischen auch noch ein ethisches oder ästhetisches Interesse zu verstehen gilt.« In ganz ähnlichem Sinne hat sich bereits eine sehr grosse Zahl von Fachgenossen

У првих и последњих, све је, па и граматица, на првом месту само средство, а никако сврха; у оних опет све је, па и

(navodi Тангера, Минха, Родена, Олерта и др.) geäußert, wie man denn auch immer und immer wieder der jüngeren Generation das treffende Wort Paul's in das Gedächtnis rufen muss: »Wird die *Fertigkeit* in der fremden Sprache zum *allgemeinen* Ziele des Sprachunterrichts gemacht, dann kann derselbe nicht als ein besonders wirksames Mittel zur allgemeinen geistigen Schulung gemacht werden.« Und erst vor Kurzem hat Prof. Schipper in eindringlichen Worten einer wohl zu beachtenden, zeitgemässen Warnung Ausdruck verliehen: »Ist nicht zu befürchten, sagte er in Karlsruhe, dass die aus einer vorwiegend auf die praktische Aneignung der Sprache hinarbeitenden Schulung hervorgehenden Studenten wiederum auf der Universität nur die rein praktischen Ziele ins Auge fassen, dass ihnen der Sinn für die idealen Aufgaben der Wissenschaft und des Unterrichts mehr und mehr abhanden komme? Darin liegt, wie mir scheint, eine *ernstliche und nicht zu unterschätzende Gefahr*, der Bestrebungen mancher Reformers, die nun ähnlich wie es bisher vielleicht die Anhänger des rein wissenschaftlichen, historisch-vergleichenden Sprachstudiums nach der theoretischen Richtung hin gethan haben, nach der andren, der rein praktischen Richtung, möglicherweise zu weit gehen.« Ferner verdienen in diesem Zusammenhange auch die neuesten Ausführungen *Ohlert's* erste Beachtung. Er verneint nämlich sehr bestimmt die Frage, ob es möglich und ratsam sei, unter den jetzigen Verhältnissen die von *Klinghardt* und anderen vertretene, rein imitative Methode *allgemein* in unseren Schulunterricht einzuführen. Gleichzeitig zählt Ohlert die Bedingungen auf, an welche eine erfolgreiche Durchführung jener Methode geknüpft sei: 1) Sprechfertigkeit des Lehrers; 2) Intensive Thätigkeit des Lehrers in einzelnen Stunden; 3) Gleichheit der Methode in den einzelnen Klassen in der Art, dass entweder derselbe Lehrer die Schüler durch den ganzen Sprachkursus hindurchführt, oder dass bei den verschiedenen Fachlehrern völlige Übereinstimmung des methodischen Verfahrens erzielt wird; 4) Änderung des Prüfungsverfahrens in der Richtung, dass nicht, wie bisher, die Kenntnis abstrakter Regeln, sondern die Beherrschung der Sprache in ihren vier Formen (Verstehen des geschriebenen und des gesprochenen Wortes; Fähigkeit des eigenen schriftlichen und mündlichen Ausdrucks) zum Maasstab des Wissens gemacht wird. Mit einem Worte, für den Unterricht der Mehrzahl der Mittelschulen ist die Verfolgung von *nur praktischen* Zwecken, wie das von *Sallwürk* früher einmal sehr energisch betont hat, »ein durchaus unhaltbares Prinzip.« Und volle Zustimmung verdient *Gassner*, wenn er sagt: »Um einen Rückschlag zu verhindern, müssen wir uns hüten, in der neuesten Methode zu weit zu gehen.« Тако Брајман... О. *Jezer*, Das humanistische Gymnasium und die Petition um durchgreifende Schulreform, Wiesbaden 1889, вели »Lateinlernen heisst wissenschaftlich arbeiten lernen...« *Pisac* чланка Franz. Sprache у Шмитовој Енциклопедији II, да би као препоруци тај језик за то формално образовање, анализује га и у њему налази исто тако тешкоћа (оне и чине умну гимнастику), као и у латинском: So kann, вели на стр. 667, eine einzige Seite eines modernen französischen Prosaikers eine Klasse während einer ganzen Stunde gehörig beschäftigen (ми подвукли), но поред свега тога, латински му је боље формално средство и то такво, без кога се не може бити и које се у реалкама ничим не може да замени (стр. 672): ова двојница су прави представници формалног образовања. — За ово образовање, које он зове бајком, вели *Рајн*, н. д. стр. 96, да је основано »auf einer ebenso rohen Anschauung des geistigen Lebens, wie die Hypothese des Materialismus (мисли педагошки материјализам)... Es kann eben keins der Lehrfächer als Universalmittel angesehen werden... Vielmehr haben alle nebeneinander Berücksichtigung zu finden.« *Свенсер* у познатој књизи својој о васпитању, 2. изд., стр. 49, вели сасвим просто и јасно: »Correct judgment with regard to surrounding objects, events, and consequences, becoms possible only through Knowledge of the way in which surrounding phenomena depend on each other. No extent of acquaintance with the meanings of words will guarantee correct inferences respecting causes and effects (ми подвукли). The habit of drawing conclusions from Data, and than of verifying those conclusions by observation and

граматика, нарочито ова, сврха — дубоко улажење у граматiku одмах с почетка, усмена и писмена вежбања и лектира, све се то оснива на граматички и све служи њој, која је опет у служби формалног образовања. —

Мишљења о средствима за постигнуће истакнуте сврхе, наравно, да су исто тако разна, баш због тога погледа на сврху језиковне наставе. У граматике — њоме да отворимо излагање — ваља пре свега да разликујемо два мишљења: прво, по ком је она сврха по себи, и друго, по коме је она само средство, које није једино и које може слободно и да се не употреби: значи, једни узимају граматiku само зато, што она може да потпомогне учење језика, а други је узимају, што она представља широко поље за умну гимнастику. Ово гледање на граматiku од великога је утицаја и на све остало — прво, на сам избор и опширност граматичке грађе и, по том, на усмена и писмена вежбања, на лектуру, прераду изабраног материјала и др.

Сви се писци слажу у томе, да се цела препирка у реформним списима врене управо око граматике,¹¹⁾ и то је скоро истина, јер она даје главну боју целом курсу свакога језика. Може се рећи, да су скоро сви реформни писци за то, да се граматичка грађа сведе на минимум и да служи лектури, а не обрнуто.¹²⁾

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

experiment, can alone give the power of judging correctly and that it necessitates this habit is one of the immense advantages of science.“ Упућујемо читаоца на *Штоја* Енс. стр. 66, где је цитат из *Бека*, славнога хуманиста, који је још 1826. год. осудио формално образовање, коме је принета на жртву сва естетична и етична добит из класичара. — *Бен*, у својој књизи *Васпитање као наука*, каже, да се језици уче само ради употребе што је можемо чинити од њих, и за ово, вели, да је без спора; а за граматiku и реторiku, да су то науке, које имају вредности само као помоћ за учење кога језика: примењене на изличан језик, и саме постају изличне (гл. V). —

¹¹⁾ Stiehler, Zur Meth. 13.

¹²⁾ Да споменемо само Dr. C. Th. Lion, Über das richtige Verhältnis zwischen Grammatik und Lektüre у Centralorgan f. d. Jnter. des Realschulw. 1881, IX, 397—405; Dr. K. Kühn, Zur Meth. des franz. Unterr. 1882 (раније наведено); Dr. A. Ohlert, Ref.- Bew. 1886 (р. л.); F. Richter, Beiträge zur Reform des neuspr. Unterr. у Zeitschr. f. d. Realschulw. (Болбе) 1887, I, 641—656 стр.; Dr. Ernst Otto Stiehler, Streifzüge auf dem Gebiete der neuspr. Reform-Bewegung, Marburg 1891, 72 стр. 8^о, као и од истога раније наведено дело Zur Meth. — Штилер, Strfz. 26, вели: „Knapp soll die Grammatik sein und das allernötigste soll sie enthalten, sonst kommen wir keinen Schritt weiter in der Reform des neusprachlichen Unterrichts.“ Овако и сви редом умерени и радикални реформни писци. — Занимљиво је, да познатог *Плеца*, као представника „старе методе“ par excellence, ретко који од реформних

АВЕЉ-ОВА ТЕОРЕМА

и

ЊЕН ЗНАЧАЈ У МАТЕМАТИЦИ

приступно предавање *Д-ра Ђорђа М. Петковића*, хонор. проф. Велике Школе

(Држано у дворници Велике Школе 7. Маја 1894. год.)

Господо!

У тренутку кад улазим као наставник Математике у највиши просветни дом наше Отаџбине, и ако као хонорарни професор, ипак мислим да нисам слободан од дужности: приказати се уводном реџу високо-поштованом колегијуму великошколском, пријатељима напретка Велике Школе који су овде, и ђацима њеним.

Сократова изрека: „Проговори на да видим ко си и шта си“, важи, истина, за његова ученика; али ова у овој прилици важи и за мене, кад улазим у сјајни скуп одабраних умова у нашој Домовини, и излазим пред скуп ученика, који прошао и последњу фазу општег образовања и оспособљавања за факултетско образовање, прошао кроз матуру, — долазе у овај свети храм, да се са вреда наука напајају њихним истинама.

Господо, мени је пала у део та велика почаст, да једну од двеју катедрара Математике у Великој Школи, и то ону, која је до пре четири месеца, а за више од три деценијума, имала тако сјајног преставника у лицу нашег великог наставника Математике г. Димитрија Нешића, — за сад као хонорарни професор заступим. Посао колико частан толико и тежак. Пријатност узвишена поноса што ми се поверава такав посао меша се са озбиљном забринутошћу о тежини тога посла. Јер, не каже се без основа, да је Математика наука над наукама, и јер истине, које са светог амвона овог највишег училишта у нас имам да саопшта-

писаца штеди; Штилер Zur Meth. 32, бранећи Плеца, вели: „Нека нам је допуштено да одамо признање, које једном човеку припада, кога омаловажавати данас се чини да је по добром тону. Ми мислимо на Плеца и његове школске књиге (и додаје, да њему припада заслуга, „што је француску наставу повео поузданим путем“); и даље „Пре свега време је већ једаред да се престане са „geistlosen Plötzismus“ или „Plötz'sche Tyrannei.“ — Seeger (Mitteilungen über die Organisation des franz. Unterrichts in den Mittelklassen der Anstalt, progr. реалне гимн., Güstrow 1887, 23 стр. 4^о), вели са свим карактеристично: „И наш завод ради из све сваре, да се отресе господарења наставнога поступка, који се са школским књигама Пецовим увукао у немачку школу против њене воље (стр. 2).“ Иначе доста је писца, који озбиљно и научно критикују Плеца и износе му недостатке и погрешке, које нису малобројне; наводимо само: Dr. C. Schäfer, Die vermittelnde Methode, Berlin 1885, 24 стр. 8^о; даље Dr. G. Völkkel, Zum franz. Unterr. у Neue Jahrb. f. Philol. u. Päd. 1888. — Како смо приватно извештени, за наше школе спрема се српски превод Плеца, можда у преради Кареса, и убрзо ће бити готов. Ово, ако је истина, по свој прилици неће нашу француску наставу „известити на поуздан пут.“

вам ученицима, спадају у област најфиније математичке спекулације, па се са пуно разлога сме тврдити да спадају и у област најфинијег умовања људскога духа. Ето, господо, ту по готову лежи и част и тешкоћа таквога посла, поред тога што са степеном узвишења у друштву долази и већа одговорност за свој рад и пред својом савести и пред људима... Али, ја сам већ узео свој крст, и задајем часну реч на овом светом месту и пред тако сјајним а пуним озбиљности сведоцима, да ћу своје дужности вршити савесно и часно, имајући вазда пред собом свету и узвишену задаћу наставничку: да своје знање на што разумљивији начин пренесем на своје ученике, и да их најкраћим путем уведем у науку да могу самостално радити на њој.

Господо, обичај је у нас да новопостављени професор у свом уводном предавању изложи, ма и у скици, метод којим се служи дотична наука у излагању истина што спадају у њезину област; или да да један општи поглед на науку коју предаје; или, најпосле, да изложи историју постанка и развика свога предмета. Ја у овој прилици нећу ниједно од овога да чиним и то из разлога:

1-во. Што је сјајни збор, било непосредно — слушајући говор на овоме месту, било посредно — путем штампе, — већ у два маха чуо из уста данас највећег математичара на Словенском Југу, г. Нешића: његов поглед на Њутн-Лајбницевоу инфинитезималну методу¹⁾.

2-го. Општи поглед на математику и њен правац дао је у свом уводном предавању мој поштовани колега по занимању, професор математике у Великој Школи, г. Д-р Богдан Гавриловић²⁾.

3-ће. Историју математике, за кратко време којим располажем за уводно предавање, није могуће ни у најглавнијим моментима изложити. Јер, ако одузмемо огроман простор времена кад није било никаквог системата у излагању математичког знања, па отпочнемо са временом кад је писан први нађени споменик систематског излагања тога знања, морали бисмо почети од дара њихова, Египта, па прећи Асирију, Вавилон, Индију, Кину; вратити се у Европу учитељима рода људског, Јелинима, од ових отићи Риму; за овим компилаторима јелинско-римске културе Арабљанима у Багдад и Кордову. После тога изложити математичко знање у средњем веку: Талијана, Француза, Немаца и Енглеза до Декарта, Њутна и Лајбница. И најпосле приступити историјском излагању огромног

материјала математичког, створеног у времена поменути три дива науке до данашњег дана. — То све изложити, математичним умом гледећи на ствар, где је потребно изложити генезу основне мисли, њену еволуцију и довођење у системат математичког знања, које је поникло из те основне мисли, и најпосле облачење тога знања код Египћана, Асираца, Вавилоњана, Индијанаца, Кинеза па и самих Јелина и Римљана у данашњу аритметично-алгебарску одећу (јер стари културни народи имали су, готово сваки за се, и нарочите знаке за израз бројних односа у друштву, природи и насељени) — то све учинити, велим, савршено је немогуће у овој прилици, где је време стегнуто у тако уске границе.

Из тих разлога, господо, ја сам се решио да вашу просвећену пажњу запленим замоменат једним предавањем специјалне врсте, и то предавањем о примени и значају чувене Abel-ове адиционе теореме алгебарских интеграла, с тврдом надом, да ћу ускоро имати прилике данашњи сјајни збор пријатно позабавити на овом месту предавањем општије врсте.

Господо, Скандинавија, која је у прошлом веку дала Ботаници једног Линеа, дала је математици највећег математичара нашега века: Niels Henrik Abel-a. Abel је, ставом, о чијој примени на кружне и елиптичне функције и значењу његовом у математици, хоћу данас да говорим — сам себи, по речима Legendre-овим. поставио споменик за вечита времена. То је monumentum aere perennius, вели Legendre, дајући тиме израза својој дубокој пошти према генијалном творцу тога става, и великој радости што је математика изналаском његовим учинила један гигантски корак у напред. Један други велики математичар и савременик Abel-ов, Jacobi; изразио се о ставу Abel-овом овако: „То је највеће откриће математично деветнаестог века, израз најпространије и најдубље математичке мисли“!... Какав благородан култус духа у два велика математична ума, који се најјасније огледа овде при оцени генијалне творевине свога великог колеге!

Став о коме је реч састоји се у овоме:

Збир алгебарских интеграла истог рода даје једну алгебарску и једну логаритамску функцију.

Као што видите, став врло прост, али по својој опитности од огромног значења за целокупну математику, као што ћете се мало час и сами уверити.

У својој докторској дисертацији ја сам доказао овог става извео на два начина: алгебарски и помоћу Riemann-ове теорије функција, што мислим ускоро штампати на нашем језику. А сад ћу изложити само примену тога става на горе поменути

¹⁾ Срп. Краљ. Академија, Глас VI.

²⁾ Поглед на математику и правац њен. Просветни Гласник од 1888. г., стр. 237. и след.

функције, како би славни збор у једно исто време видео и огромно пространство Abel-овог става и познао, бар у неколико, моћни апарат инфинитезималног рачуна.

Ја отпочињем прво примену овог става на најелементарније трансцендентне кружне функције (Sinus, Cosinus, Tangens, ...)

Господо, вама је, мислим, познат основни став тригонометрије, по коме је Sinus збира делова једног лука једнак збиру производа из Sinus-а и Cosinus-а појединих лучних делова, или, ово исказано формулом, мислим да вам је познат фундаментални тригонометријски образац

$$1) \quad \sin(u+v) = \sin u \cos v + \sin v \cos u,$$

где u, v значе два дела једног кружног лука.

Ето тај став, исказан формулом 1), а у Тригонометрији изведен на елементаран начин много пре открића Abel-овог става, ја ћу да изведем тим Abel-овим ставом.

Диференцијална једначина

$$2) \quad \frac{dx}{\sqrt{1-x^2}} + \frac{dy}{\sqrt{1-y^2}} = 0$$

јесте тотални диференцијал. Ако је умножимо лево и десно са једним од њој одговарајућих интегралних чинилаца, и то са овим

$$\sqrt{1-x^2} \sqrt{1-y^2} - xy, \text{ излази}$$

$$\left\{ \sqrt{1-y^2} dx - x \frac{y dy}{\sqrt{1-y^2}} \right\} + \left\{ \sqrt{1-x^2} dy - y \frac{x dx}{\sqrt{1-x^2}} \right\} = 0, \text{ или}$$

$d(x \sqrt{1-y^2}) + d(y \sqrt{1-x^2}) = 0$, одакле интеграљењем

$$3) \quad x \sqrt{1-y^2} + y \sqrt{1-x^2} = C,$$

где је C тако звана произвољна стална количина.

Из једначине 2) види се да су x и y функције једно од другог. То исто важи за поменуте количине и у једначини 3): ми можемо дакле произвољну сталну количину тако одредити, да за $x=0$ у буде једнако произвољно сталној количини C , коју тако одређену можемо означити писменом z . На тај начин наш израз 3) прелази у

$$4) \quad x \sqrt{1-y^2} + y \sqrt{1-x^2} = z.$$

Из последњег израза види се да је интеграл горње диференцијалне једначине, или још боље и што

потпуно стоји у складу са Abel-овом теоремом, — сума горња два интеграла једна алгебарска функција; логаритамске функције овде нема: јер круг нема оних изванредних тачака, које се у Математици зову логаритамски сингуларне.

С друге стране, ако једначину 2) непосредно интегралимо под истом претпоставком, да за $x=0$ буде $y=z$, излази

$$5) \quad \int_0^x \frac{dx}{\sqrt{1-x^2}} + \int_0^y \frac{dy}{\sqrt{1-y^2}} = \int_0^z \frac{dz}{\sqrt{1-z^2}}$$

Међутим, сваки поједини интеграл у изразу 5) није ништа друго до кружни лук, коме је sinus променљива у изразу под интегралним знаком, што се овако означава:

$$6) \quad \int_0^x \frac{dx}{\sqrt{1-x^2}} = \arcsin x = u,$$

$$\int_0^y \frac{dy}{\sqrt{1-y^2}} = \arcsin y = w.$$

$$\int_0^z \frac{dz}{\sqrt{1-z^2}} = \arcsin z = w.$$

Ако дакле место интеграла у 5) ставимо луке којима су једнаки, излази

$$7) \quad u + v = w.$$

Претпоставимо сад да су луци представљени горњим алгебарским интегралима, променљиве количине, а sinus и cosinus њихове функције, онда је из израза под 6), под претпоставком да су луци u, v, w једног и истог круга описатог полупречником јединицом:

$$8) \quad \begin{cases} x = \sin u, \sqrt{1-x^2} = \cos u, y = \sin v, \\ \sqrt{1-y^2} = \cos v, z = \sin w, \sqrt{1-z^2} = \cos w. \end{cases}$$

Из последњег израза под 6) и израза под 7) излази

$$9) \quad z = \sin w = \sin(u+v).$$

Даље, на основу 4) z је алгебарска функција количина $x, \sqrt{1-y^2}, y$ и $\sqrt{1-x^2}$, што све у вези са 8) и 9) даје

$$10) \quad \sin(u+v) = \sin u \cos v \sin v \cos u.$$

Као што се види, помоћу Abel-ове теореме: збиром алгебарских интеграла, који представљају разне делове кружног лука, извели смо основни став Тригонометрије.

На сасвим исти начин лако се изводе и формуле за остале тригонометријске функције: Cosinus,

Tangens, Cotangens... збира лукова помоћу Abel-ове теореме.

Исто то важи и за друге елементарне трансцендентне функције: логаритме и изложилачне функције. Логаритам за основу e може се изразити алгебарским интегралом облика

$$\int \frac{dx}{x}$$

инверзијом логаритма добива се изложилачна функција e^x . Основне адиционе особине ових функција лако је наћи опет помоћу Abel-ове теореме.

Исту особину коју има збир интеграла, од којих нам сваки појединце представља кружни лук, има и збир алгебарских интеграла, од којих нам сваки појединце представља лук једне линије зване Лемнискате; збир таквих лемнискатиних интеграла даје један алгебарски однос између горњих граница поменутих интеграла. Сваки од споменутих лемнискатиних интеграла представља трансцендентну функцију више врсте, прелазећи већ у род првих елиптичних трансцендената.

Адициону особину лемнискатиних интеграла опазио је први, у почетку прошлога века, талијански математичар Fagnano³⁾; откриће његово историјски је врло важно, јер је оно било најнепосреднији повод стварању једне, за онда, нове математичке дисциплине: *Теорије елиптичних функција*. Одмах за открићем Fagnano-вим следовала је Euler-ова адициона теорема елиптичних интеграла⁴⁾ која обухвата адиционе особине и кружних и лемнискатиних интеграла. Из Fagnano-вог открића и Euler-ове адиционе теореме створио је француски математичар Legendre теорију елиптичних функција.

Euler-ова адициона теорема јесте основна идеја теорији елиптичних функција; она је у једно исто време и кулминациона тачка Математике до открића Abel-ова става. Јер цела теорија елиптичних функција у основи и није ништа друго до даљи развој Euler-ове адиционе теореме. Ова адициона теорема, једна од најдрагоценијих тековина, којом је сидан математички ум Euler-ов обогатио Математику, може се извести на три начина: а) Euler-овом методом, б) Sturm-овим начином и с) елегантном Lagrange-овом методом. Међутим, сва три извођења спадају већ у историју. И Euler-ова адициона теорема, као и све остале теореме о адицији трансценданата у опште, само су специјални случајеви Abel-ове адиционе теореме алгебарских интеграла. —

³⁾ Fagnano de Fagnani. Metodo per misurare la lemniscata. Giornale de letterati d' Italia 1718.

⁴⁾ Euler, Institutiones calculi Integralis. I Sect. 2, Cap. 6.

Најелегантнија примена Abel-ове теореме јесте извођење адиционе теореме елиптичних интеграла. С тога ћу овде да покажем ту његову најелегантнију примену.

Ево ја ћу сам да склопим суму елиптичних диференцијала т. ј. потребну ми диференцијалну једначину на овај начин: Претпоставимо да је једна алгебарска функција f дефинисана алгебарском једначином оваквог облика

$$1) f^2 - R(z) = 0$$

где је $R(z)$ полином 4^r или 3^r степена по z . Придајмо једначини 1) једну опет алгебарску једначину буди каквог степена по z и f , коју ћу у опште означити са

$$2) \psi(z, f) = 0.$$

Помоћу једначине 1), а множењем лево и десно са различним степенима алгебарске количине f можемо други и све више степене f -не просто избацити из 2), и свести ову једначину на облик

$$3) sf - r = 0$$

где су s и r ма какве рационалне функције само променљиве z . Замислимо ту просту операцију извршену, па имамо пред собом један систем симултаних алгебарских једначина

$$1) f^2 - R(z) = 0$$

$$3) sf - r = 0.$$

Резултанта ових двеју једначина налази се на врло лак начин. Израчунајмо алгебарску функцију f из 3), и снимимо ју у 1) том нађеном вредности; ако још лево и десно умножимо са s^2 и означимо резултанту са $\Delta(z)$ биће

$$4) \Delta(z) = r^2 - s^2 R(z) = 0.$$

Ова резултанта има најпресуднију улогу при склапању потребне нам диференцијалне једначине. Сваком корену те резултантне једначине $\Delta(z) = 0$ одговарајућа вредност алгебарске функције f налази се помоћу једначине 3), кад се она реши по f , дакле

$$5) f = \frac{r}{s}$$

где су r и s , као што поменусмо, рационалне функције променљиве z .

Нека су сад степени рационалних функција r и s по z редом m и $m-2$, онда је степен резултанте по z $2m$; нека су $2m$ корена једначине $\Delta(z) = 0$ ови

$$z_1, z_2, z_3, \dots, z_{2m}$$

Ако свих $2m$ корена сматрамо као променљиве количине, и диференцијалимо резултату тотално како по непознатој z , тако исто по сачиниоцима те једначине, добићемо, означив диференцијале по сачиниоцима са δ , ово:

$$2r \delta r - 2s R(z) \delta s + \Delta'(z) dz = 0$$

Из исте једначине $r^2 - s^2 R(z) = 0$ излази, кад извучемо корен и решимо је прво по r затим по s :

$$r = s \sqrt{R(z)}, \quad s = \frac{r}{\sqrt{R(z)}}$$

Заменом тих вредности у горњу диференцијалну једначину добија се

$$2s \sqrt{R(z)} \delta r - 2 \frac{r \cdot R(z)}{\sqrt{R(z)}} \delta s + \Delta'(z) dz = 0, \text{ или}$$

$$2s \sqrt{R(z)} \delta r - 2r \sqrt{R(z)} \delta s + \Delta'(z) dz = 0,$$

$$\text{одатле } 2 \sqrt{R(z)} \left\{ s \delta r - r \delta s \right\} = -\Delta'(z) dz,$$

и најпосле деобом лево и десно прво са $r \sqrt{R(z)}$, затим са $\Delta'(z)$ излази

$$\frac{dz}{2 \sqrt{R(z)}} = \frac{r \delta s - s \delta r}{\Delta'(z)}$$

Ми смо претпоставили да је r по z степена m , а s по истој променљивој степена $m - 2$; $\Delta(z)$ је степена $2m$. С тога је $r \delta s$ степена $m + m - 2 = 2m - 2$. Јер, δs је диференцијал по сачиниоцима, те по томе операција δ , диференцијалења нема утицаја на смањивање степена по z ; исто тако и из истих разлога степен другог члана $s \delta r$ биће $2m - 2$. Дакле степен бројитеља јесте $2m - 2$ по z .

Даље, пошто је $\Delta'(z)$ први извод резултате по z , то је степен количине $\Delta'(z)$ за 1 мањи од степена резултате, дакле $2m - 1$. Ако сад у горњем изразу на место z ставимо редом корене једначине $\Delta(z) = 0$, и саберемо добивене једнообразне изразе, добијамо

$$6) \quad \sum_{i=1}^{i=2m} \frac{dzi}{\sqrt{R(z_i)}} = 2 \sum_{i=1}^{i=2m} \frac{r \delta s - s \delta r}{\Delta'(z_i)}$$

Пошто је на десној страни степен бројилоца мањи од степена имениоца $\Delta'(z_i)$, то је десна страна на основу теорије о разлагању разломљених рационалних израза у делимичне разломке једнака нули. На тај начин добијамо

$$7) \quad \sum_{i=1}^{i=2m} \frac{dzi}{\sqrt{R(z_i)}} = 0.$$

и то је та за нас важна диференцијална једначина, чијим интеграљењем добијамо суму алгебарских интеграла једног и истог рода.

Нека је сад у једначини 3) $m = 2$, т. ј. нека је рационални израз r по z степена 2. У том је случају најопштији облик израза r овај

$$r = a_0 z^2 + a_1 z + a_2,$$

но пошто је степен израза s , по претпоставци, $m - 2$, то је за овај специјални случај $s = 1$. Из тога излази да ће наша резултатна једначина

$$r^2 - s^2 R(z) = 0$$

добити овакав облик:

$$8) \quad (a_0 z^2 + a_1 z + a_2)^2 + R(z) = 0.$$

Ова једначина је по z 4^т степена; нека су према томе 4 корена те једначине

$$8_0) \quad z_1, z_2, z_3, z_4,$$

њима одговарајуће вредности алгебарске функције f из придате једначине нека су редом

$$f_1, f_2, f_3, f_4, \text{ или по 1)}$$

8_0)

$$R(z_1), R(z_2), R(z_3), R(z_4)$$

онда наша диференцијална једначина 7) прелази у ову

$$9) \quad \frac{dz_1}{\sqrt{R(z_1)}} + \frac{dz_2}{\sqrt{R(z_2)}} + \frac{dz_3}{\sqrt{R(z_3)}} + \frac{dz_4}{\sqrt{R(z_4)}} = 0.$$

Један особени интеграл ове диференцијалне једначине добићемо на овај начин: ставимо у 8), пошто извучемо квадратни корен, редом 4 пара њених

корена $\left\{ z_1, \sqrt{R(z_1)}; z_2, \sqrt{R(z_2)}; z_3, \sqrt{R(z_3)}, z_4, \sqrt{R(z_4)} \right\}$, па добијамо систем од 4 линеарне хомогене једначине

$$a_0 z_1^2 + a_1 z_1 + a_2 + \sqrt{R(z_1)} = 0$$

$$a_0 z_2^2 + a_1 z_2 + a_2 + \sqrt{R(z_2)} = 0$$

$$10) \quad a_0 z_3^2 + a_1 z_3 + a_2 + \sqrt{R(z_3)} = 0$$

$$a_0 z_4^2 + a_1 z_4 + a_2 + \sqrt{R(z_4)} = 0$$

Као што се види, овај систем једначина јесте линеаран и хомоген по количинама

$$a_0, a_1, a_2, 1,$$

ми их дакле можемо једним махом све елиминисати. Резултат елиминације биће ова детерминанта:

$$11) \begin{vmatrix} z_1^2 & z_1 & 1 & \sqrt{R(z_1)} \\ z_2^2 & z_2 & 1 & \sqrt{R(z_2)} \\ z_3^2 & z_3 & 1 & \sqrt{R(z_3)} \\ z_4^2 & z_4 & 1 & \sqrt{R(z_4)} \end{vmatrix}$$

Ова једначина јесте један интеграл диференцијалне једначине 9); и то је оно важно решење те диференцијалне једначине које се појављује у Abel-овом ставу као алгебарска функција.

Детерминантом 11) кад се развије по елементима ма кога рода, може се један пар корена под δ_0), нпр. $z_1, \sqrt{R(z_1)}$ изразити рационално осталим трима, т. ј. може се изразити овим паровима корена $z_2, \sqrt{R(z_2)}$; $z_3, \sqrt{R(z_3)}$. Јер z_1 није ништа друго већ корен биквадратне једначине 8), чија су три друга корена z_2, z_3, z_4 . Сачиниоци те једначине, на основу познатог односа између корена и сачинилаца једначине биће рационалне функције парова $z_2, \sqrt{R(z_2)}$, $z_3, \sqrt{R(z_3)}$; $z_4, \sqrt{R(z_4)}$.

Ставимо z_4 једнако једној произвољној сталној количини, што се у специјалним случајевима може увек чинити, па ће наша диференцијална једначина 9) прећи у

$$12) \frac{dz_1}{\sqrt{R(z_1)}} + \frac{dz_2}{\sqrt{R(z_2)}} + \frac{dz_3}{\sqrt{R(z_3)}} = 0.$$

За ову диф. једначину као и за 9), 11) је један партикуларан интеграл.

Узмимо сад један елиптични интеграл Legendre-овог облика

$$V.) \int \frac{dz}{\sqrt{z(1-z)(1-k^2z)}}.$$

У том случају наша алгебарска функција f биће

$$f = R(z) = z(1-z)(1-k^2z),$$

те с тога је један корен једначине $f^2 - R(z) = 0$ или $f = \sqrt{R(z)} = 0$, нула. Ставимо дакле $z_4 = 0$, па излази из 11), кад се ова развије по елементима последње врсте, субдетерминанта

$$13) \begin{vmatrix} z_1^2 & z_1 & \sqrt{R(z_1)} \\ z_2^2 & z_2 & \sqrt{R(z_2)} \\ z_3^2 & z_3 & \sqrt{R(z_3)} \end{vmatrix} = 0,$$

одакле деобом са $\sqrt{z_1 z_2 z_3}$ излази

$$14) \begin{vmatrix} \sqrt{z_1} & z_1 \sqrt{z_1} & \sqrt{R(z_1)} \\ \sqrt{z_2} & z_2 \sqrt{z_2} & \sqrt{R(z_2)} \\ \sqrt{z_3} & z_3 \sqrt{z_3} & \sqrt{R(z_3)} \end{vmatrix} = 0.$$

Из 14) на лак начин слеђују изрази за $\sqrt{z_1}, \sqrt{1-z_1}, \sqrt{1-k^2z_1}$:

$$15) \left\{ \begin{aligned} \sqrt{z_1} &= \frac{-\sqrt{z_2} \sqrt{(1-z_3)(1-k^2z_3)} + \sqrt{z_3} \sqrt{(1-z_2)(1-k^2z_2)}}{1-k^2z_2z_3} \\ \sqrt{1-z_1} &= \frac{\sqrt{1-z_2} \sqrt{1-z_3} - \sqrt{z_2 z_3} \sqrt{(1-k^2z_2)(1-k^2z_3)}}{1-k^2z_2z_3} \\ \sqrt{1-k^2z_1} &= \frac{\sqrt{1-k^2z_2} \sqrt{1-k^2z_3} - k^2 \sqrt{z_2 z_3} \sqrt{(1-z_2)(1-z_3)}}{1-k^2z_2z_3} \end{aligned} \right.$$

Као што се види из конструкције ова три израза под 15), један пар корена $z_1, \sqrt{R(z_1)}$ резултанте $\Delta(z) = 0$, у истини је представљен као рационална функција осталих двају парова: $z_2, \sqrt{R(z_2)}$; $z_3, \sqrt{R(z_3)}$. Јер нама је потребно само дићи на квадрат први израз под 15) па да добијемо z_1 изражено рационално помоћу друга два пара. Даље, треба умножити два последња израза под 15) међу собом па добити $\sqrt{R(z_1)}$ изражено рационално помоћу друга два пара.

То све излази из оног алгебарског решења 13) диференцијалне једначине 12). Трансцендентно решење те једначине добићемо следећим начином: Ставимо

$$16) \begin{aligned} z &= \sin^2 \varphi, \text{ па је} \\ dz &= 2 \sin \varphi \cos \varphi d\varphi. \end{aligned}$$

Извршимо замену у Legendre-овом елиптичном диференцијалу, па излази, испустив из вида нумерични сачинилац 2, ово:

$$\frac{d\varphi}{\sqrt{1-k^2\sin^2\varphi}}, \text{ где је } 0 < k < 1.$$

Наша диференцијална једначина 12) добива за z_1, z_2, z_3 овај облик:

$$\frac{d\varphi_1}{\sqrt{1-k^2\sin^2\varphi_1}} + \frac{d\varphi_2}{\sqrt{1-k^2\sin^2\varphi_2}} + \frac{d\varphi_3}{\sqrt{1-k^2\sin^2\varphi_3}} = 0.$$

Интегралимо је под претпоставком да је за $\varphi_3 = 0, \varphi_2 = \varphi_1$, па излази

$$\int_0^{\varphi_3} \frac{d\varphi_3}{\sqrt{1-k^2\sin^2\varphi_3}} + \int_0^{\varphi_2} \frac{d\varphi_2}{\sqrt{1-k^2\sin^2\varphi_2}} = \int_0^{\varphi_1} \frac{d\varphi_1}{\sqrt{1-k^2\sin^2\varphi_1}}$$

Означимо сва три интеграла краткоће ради са u_3 , u_2 , u_1 па имамо из 16)

$$17) \quad u_3 + u_2 = u_1$$

Горње границе интеграла под 16) зову се по Јасоби-у амплитуде и означају се са

$$\varphi_3 = \operatorname{am} u_3, \quad \varphi_2 = \operatorname{am} u_2, \quad \varphi_1 = \operatorname{am} u_1$$

Гониометријске функције ових амплитуда, дакле

$$\sin \operatorname{am} u, \quad \cos \operatorname{am} u, \dots$$

којима се придаје и једна особена функција

$$\sqrt{1-k^2\sin^2\varphi} = \Delta \operatorname{am} u,$$

зову се *елиптичне функције*. Оне стоје са елиптичним интегралима, из којих су изведене, у истом односу као и гониометријске функције $\operatorname{Sin} u$ и $\operatorname{Cos} u$ према инверзним функцијама $\operatorname{arcsin} z$ и $\operatorname{arccos} z$.

Ако сад количине у изразима под 15) заменимо њиховим вредностима израженим функцијама амплитуда, добићемо

$$\left. \begin{aligned} \sin \operatorname{am} u_1 &= \sin \operatorname{am} (u_2 + u_3) = - \\ &= -\sin \operatorname{am} u_2 \cos \operatorname{am} u_3 \Delta \operatorname{am} u_3 + \\ &+ \sin \operatorname{am} u_3 \cos \operatorname{am} u_2 \Delta \operatorname{am} u_2 \\ &\frac{1 - k^2 \sin^2 \operatorname{am} u_2 \sin^2 \operatorname{am} u_3}{1 - k^2 \sin^2 \operatorname{am} u_2 \sin^2 \operatorname{am} u_3} \\ \cos \operatorname{am} u_1 &= \cos \operatorname{am} (u_2 + u_3) = \\ &= \cos \operatorname{am} u_2 \cos \operatorname{am} u_3 - \\ &\frac{\sin \operatorname{am} u_2 \sin \operatorname{am} u_3 \Delta \operatorname{am} u_2 \Delta \operatorname{am} u_3}{1 - k^2 \sin^2 \operatorname{am} u_2 \sin^2 \operatorname{am} u_3} \\ \Delta \operatorname{am} u_1 &= \Delta \operatorname{am} (u_2 + u_3) = \\ &= \Delta \operatorname{am} u_2 \Delta \operatorname{am} u_3 - \\ &\frac{-k^2 \sin \operatorname{am} u_2 \sin \operatorname{am} u_3 \cos \operatorname{am} u_2 \cos \operatorname{am} u_3}{1 - k^2 \sin^2 \operatorname{am} u_2 \sin^2 \operatorname{am} u_3} \end{aligned} \right\} 18)$$

У овим изразима под 18) исказате су основне адicione особине елиптичних функција.

Господо, као што се види из два наведена случаја, алгебарско решење диференцијалне једначине у вези са трансцендентним решењем њеним, даје основне адicione особине кружних и елиптичних функција. Исто то важи и за најопштије алгебарске

интеграле, где је нужно образовати суму од најмање 4 интеграла.

Да бисте увидели огромно пространство Abel-ова става, напомињем да појам алгебарских интеграла обухвата: најопштије алгебарске, хиперелиптичне, елиптичне интеграле, циклометријске функције и логаритамску функцију. И ове последње две врсте функција могу се као што смо видели представити алгебарским интегралима. Из свију поменутих алгебарских интеграла постају инверзијом: Abel-ове, хиперелиптичне, елиптичне, кружне и изложичачне функције. Abel-ова теорема открива заједничку особину свију поменутих алгебарских интеграла и из њих инверзним проблемом створених трапецедентних функција. Abel-ов је став дакле та уз, која везује у једну целину с једне стране све алгебарске интеграле, а с друге све функције које инверзијом произлазе из тих интеграла, и ту је, по мом мишљењу, у Јасоби-евој оцени исказана та најпространија математична мисао.

Ред је да покажемо где је најдубља мисао исказана Abel-овим ставом. Господо, француски математичар Lionville доказао је да се један општи алгебарски интеграл, засебно узет, не може представити знацима обичне, ниже Алгебре. Али, и ако један алгебарски интеграл, појединачно сматран, спада у област виших математичних трансцендената — ипак *сума* довољног броја ових трансцендената на основу Abel-ова става може се изразити знацима најобичније Алгебре. И ту лежи додирна тачка између више и ниже Математике; ту, у тој додирној тачки између више и ниже најобичније Математике лежи, по мојем мишљењу, та најдубља мисао исказана Abel-овом теоремом.

Ако се узме на ум, да свака наука тежи томе да по општим особинама факата који сачињавају њезину садржину, ове, т. ј. факте, генерализује, то и са тога гледишта Abel-ово откриће јесте од нецењиве вредности за Математику. Томе циљу Математика мора тим пре да тежи, јер се њена садржина развила до недогредних размера.

Abel-ова теорема је дакле и један став који генерализује огромну масу факата у Математици; она се провлачи као првени конац кроз саван број математичних спекулација, спајајући их међу собом у једну органску целину, почев од најнижих делова ниже, до највиших региона више Математике.

Начело перманентности у Математици, по коме се сваки нов математични појам субсумира и мора субсумирати већ усвојеним математичним законима — одоздо, и Abel-ова теорема из највиших делова Математике, где се функције појављују као резултат интегралења диференцијалних једначина —

одозго, сачињавају у величанственој згради Математике ону хармонију и јединство, са чиме се ова наука с правом поноси. С тога је Abel-ов став у истини, по Jacobi-у, израз најпространије и најдубље математичне мисли; с тога он, по Legendre-у, за — Математици прерано утонуло сунце — Abel-а прави monumentum aere perennius!

НОВИНА У ТЕОРИЈИ ВИЂЕЊА

од Г. Хирта.

Честим захтевима, да још одавно изложим своју теорију виђења, нисам до сада следовао. Држао сам за неупутно да је изнесем ширем кругу а тек што је подвргнута суду научне критике. Томе долази још и ово, што је сам проблем један од најтежих и најзаплетенијих у Физиологији, а од великог значаја и за Психологију и за науку о развићу. Ну сада, пошто је нова наука од стране стручњака, особито међу очним лекарима, стекла озбиљне пажње, покушају да је изнесем — у толико радије, што је до извесног степена сваки позван и способан да помоћу брижљивог самопосматрања узме удела у експерименталном решавању оптичких питања.

Слике које опажамо при нормалном виђењу, састављају се из погледа оба ока. Услед очног одстојања (код људи већином седам, а код жена само шест сантимера) ови су погледи *различни*, као што се то сваки може ласно уверити наизменичним затварањем једног и другог ока. Они се не поклапају потпуно, „диспаратни“ су „конгруентни.“ Перспективна инконгруенција расте у колико поглед оба ока управљамо од даљих ка ближим предметима, и при овоме бива да се периферне („фиксирајуће“) партије општег видног поља не појављују једноставно, већ у двоструким сликама. Ну, за далеко већу количину појава правило је: потпуно *стапање* оба погледа у једну *једину слику*.

Али у исто време нормална слика оба ока — осим даљег простирања и ближег дејства у целини, веће јасности и прецизнијег разликовања боја и општријег и фињијег цртања свих појединости — има још једну особину, која се налази код слике од једнога ока у врло скромној мери: ми имамо разговетан и принудни утисак, да се пресликане ствари пружају у различним остојањима од нас. Другим речима: разликовању висине и ширине долази и запремина, долази опажање треће димензије, бива у извесној мери једно оптичко „пипање“ појава, које спадају у круг нашег виђења.

Ову вишу радњу оба ока схватала је наука до сада готово уопште као искључиву последицу

„искуства“, т.ј. као једну вишу психичку (душевну) радњу. Најславнији ауторитети физиолошке оптике (Хелмхолц и др.) и Офтамологије (Дондерс и др.) стајали су до сада, а и сада још стоје на земљишту ове „емпиријске“ очигледности. Пошто ми „знамо“ — било то пипањем рукама или одмеравањем у ходу, било то поучавањем, и т. д. — да појаве у овом или оном бојадисању, у овом или оном односу величине, фактички припадају стварима више или мање од нас удаљеним, и зато треба да мало помало стечемо „представу“ пластике, телесног једно пред другим и једно за другим, и такве „представе“ треба мало помало да постану тако јаке да у извесној мери инстинктивно „учимо“ премештати појаве на поље у већа или мања остојања која им одговарају. Исто тако треба да „учимо“ „игнорисати“ неједнакости обеју слика на очној мрежици и да на њихово место ставимо пластична уређивања видног поља. Неки заступници емпиризма чак су тако далеко ишли да усвоје непрекидно, несвесно „мерење угла“ између оба ока и тачака које се фиксирају, из чега душа или неки особити разум виђења — ма да ми о томе немамо никакве слутње — срачунава или таксира одстојања за премине.

Не хотећи порицати велики утицај нормалног вежбања и искуства на развиће наших чула, а особито чула виђења, — ја сам поставио теорију, да оптичко опажање запреmine — треће димензије — почива у првом реду у *специфичним осећајима*, без којих ми уопште не можемо имати оптичке представе простора нити их образовати. По моме мишљењу све наше чулне представе, па и наши снови, састављени су само из *елементарних стварних осећаја*, само што ми тако нешто, логички доказано, не можемо себи да представимо чулно. Ну, ја сам тражио да изведем и доказ, да су они специфични осећаји јачи него ли сва искуства, да они у извесном стадију развића индивидуе само употребом органа од себе престану, и отуда се имају сматрати као „урођени“ (наслеђени). Према моме схватању наше чуло виђења садржи још у свом нервном грађењу *наследно присилавање* да тако осећа дражи од обе очне мрежице, које се мозгу посредују као да би се оно што је опажамо находило на пољу.

„Премештање на поље“ утисака виђења мени изгледа као победоносна *физиолошка* функција самога чула виђења, које сасвим независно од склопа осталих чула, као и општег душевног стања индивидуе, ступа као елементарни предуслов нашег живота у светлости, о којој ја не могу никако мислити да би зависила од „зарађивања“ индивидуе. „Премештање на поље“ има већ и сисанче као и ново-

рођена животиња — тек измилело пиде из јајета звоца већ за мувама; слеп рођен па оперисан има га од истог тренутка чим може да сноси светлост; има га и онај коме су сви удови још од рођења узети; који је рођен без руку и ногу као и душевно оболели; и паралистик га задржи, кад од разума, памћења и искуства једва да се налази трага!

Ну, спријатељи ли се човек једанпут са идејом, да ова најважнија функција чула виђења мора бити исто тако стара, наследна и урођена као и гледање са два ока уопште, онда се тиче код питања о разликовању *разних* осећаја запремине управо само још *модификација* општег премештања на поље.

Од доказа, да таквих модификација има не само код представа него и код осећаја, ја ћу овде навести само ово: ми знамо да је један брег удаљен од нас десет сати ода — у пркос томе, он нам изгледа, према саставу ваздуха, један пут ближе. Други пут даље. При ведром небу, дању, месец нам изгледа даљи него ли при мрачном небу, ноћу ит.д. Што ми уопште зовемо „оптичка обмана“ није по правилу ништа друго, већ *несталност* (колебања) *осећаја*. Често не можемо баш у пркос бољег знања, у пркос јачих успомена — јер и пластичан осећај оставља успомене које можемо н.пр. на слици или цртежу пројектирати — да се сачувамо од привидне „обмане“, која у ствари није ништа друго већ осећај који се са нашим искуством не слаже.

Даље: кад гледамо на дурбин, ми знамо савим сигурно да се предмети, који су на очној мрежици пресликани, не приближују нама; у пркос томе имамо *осећаја* да су нам ближе дошли. Свако сабирно сочиво производи „осећање“ приближавања, обратно свако расипно сочиво осећање веће даљине. Савим разговетна разлика биће кад гледамо једним оком слободно, а другим на дурбин или на једну цев догледа: тада се последња слика разговетно шири *пред* првом као нека *Fata morgana*, ми ову *осећамо* да је ближе од слике коју опажамо голим оком; неоспорно наступа да се осећај близине *повећава*. Слични су експерименти са испупченим и издубеним огледалима.

Даљи један доказ ја налазим у томе, што и онда имамо осећање пластичности, када, савивши главу доле и у назад, гледамо између ногу тако, да се цело видно поље а са њим и наше целокупно „искуство“ у извесној мери постави натрашке. Разликовање ближег и даљег наступа овде одмах и код таквих појава које не појимамо одмах, јер нам изврнути изглед није лак. Да уопште — особито за најближу околину — телесност од таквих предмета тачно распознајемо, за чију величину немамо

никакво сигурно мерило, доказује нам између осталог сигурно путовање по одрпаној, каменитој планинској стази.

Ну, од највеће је важности за научни доказ *стереоскопи*. Бенијални проналазак Wheatstone-ов (1833) омогућио је доказ, да и две равне слике у колико се само захтеване разлике пружају у перспективи, удружене производе пластичан утисак. Досадашње објашњење ове ствари гласило је по правилу: да наш дух има дара да „премести на поље“ диспаратне тачке и цртеже, који му се пруже, и то у пресеку оба правца линија. Дакле, једна врста математичке конструкције. Друга су објашњења говорила о инервацији, кретању очију и томе слично. Разноврсни перфузни покушаји са стереоскопом, који код нормалног слободног гледања не долазе, напротив довели су ме да откријем закон, који — просто исказан — гласи: спајање обеју слика очне мрежице и опажање привидно различних запремина у заједничкој слици бива на основу извесног *нервног напона*. При овоме не зглобљавају се заједничкој слици запремине, као саставни делови, са већим дејством само таке партије, које су једино левом или десном оку на догледу, већ долази и, односно *обостраног* виђења светлости и контраста, са десним и левим *различно широким* продужењем различан осећај запремине, и то увек (на очној мрежици) у темпоралном правцу шире слике очне мрежице.“ — Нижа проста фигура моћи ће нам то објаснити:

$$\begin{array}{cc} A & B & A & c & B \\ \text{(лево око)} & & \text{(десно око)} & & \end{array}$$

Према моме закону ми осећамо у стереоскопу А ближе него В, а В ближе него с. Помоћу ове шеме објашњују се најкомпликованији пластички изгledi, на пр. у шуми. Заблуда је скоро искључена, јер закон — као што је речено — одржат је у свима перфузним покушајима које сам чинио, па и онда је опробан, када су обе стереоскопске слике у обрнутом реду посматране.

Овим дакле није могло бити сумње, да постајање пластичне слике — за коју благодаримо различности обеју слика очне мрежице — почива на некој вишој психичкој радњи, већ се мора схватити као функционални нервни рефлекс чула виђења. Ипак је још остао одговор на друго питање: зашто и при гледању *једним оком* имамо приметне пластичне осећаје, и зашто се при гледању са оба ока опажају тако честа *колебања*, — колебања која се не могу да објасне индивидуалним диспозицијама, јер наступају једновремено код сваког посматрача (на пр. ближе и даље изгледање шума, и т.д.). На

ово питање, мислио сам, мора се одговорити усвајањем различних *квалитета даљине светлости*.

Под тиме разумем особине објективне светлости, које се резултују од чести из *округластог простирања* светлосних таласа са растењем пречника од чести (а може бити и у главном) из различног степена *слабљења и расипања*, које разнобојне светлосне зраке претрпе пре ступања у пропустљиве медије ока. Ваздушна атмосфера не прима само, већ и рефлектује на врло компликован начин светлост, која са свих страна долази; отуда очна мрежица не добива само кроз ваздух алтерирану светлост, иза које се простиру чврста тела, већ и *активну ваздушну светлост*. Сад ја узимам — подупрто највише личним посматрањем од хиљаду руку — да имамо за ове особине светлости, помоћу особитог склопа очне мрежице и видне сфере мозга, вапредно фино организован *осећај*, који на сваки начин реагује на спољашње утицаје само у извесним границама; да је много више упоредни него апсолутни, и зато у толико јасније ступа, што су различитији квалитети даљине, који једновремено дејствују на видно поље.

О променама које претрпе *боје*, друкчије од светлих, друкчије од оних који светлост рефлектују, друкчије од чврстих, а друкчије од гасовитих тела, према томе да ли су ова више или мање од нас удаљена — можемо се уверити помоћу најпростијег експеримента.

Покрајински изглед, залазак сунца, месеца, и т. д. показују нам своје стално мењање; јест, ми из обојене појаве хоризонта закључујемо посредно стање ваздуха а и блиско време. Физика је потпуно објаснила основ ове појаве, описивана је и мерена стварна промена зракова. Зашто да своме чудноватом органу, који разликује најфиније нијансе боја, одречемо дар да осећа и слабљење интензитета светлости — као модификације општег премештања на поље, као осећање ближег и даљег? Од утиска који засењује и који чини на нас потпун поглед на ведром небу светла сунчана кугла, или у највећој близини муња, која пламти као једновремено накнадно осећање, које нас пробада до опажања планинског ланца који се пружа у провидној бескрајној даљини иза плавог ваздушног застора, — има хиљаде варијација „премештања на поље.“

Један благонаклони критичар моје теорије упоредно је зраке објективне светлости, који допиру до наше очне мрежице (супрот субјективној светлости коју пак ми осећамо), са стрелама, које се пуштају са већег или мањег одстојања (рефлектују): једни, који долазе изблиза, продиру дубље него други, који ослабе кроз мутни медиум ваздуха и додирну

само нервну површину. Ово упоређење даје, како ја мислим, и лајку могућности да створи себи појма о томе, шта сам ја разумео под квалитетом даљине светлости. Јер ипак је јасно, да код општег премештања на поље осећају се додиривања слабијих, као и који мање продру. Помоћу сабирног сочива слабији се зраци схватају заједно у јаче свежње, и отуда горе поменуто осећање ближега, кад се употребе дурбини.

Ну, на сваки начин овај „осећај“ нема ништа са математиком. Ми не можемо „мерити“ помоћу дурбина стварна одстојања, јер као што показује пример са сликом сунца: овај чисто чудни осећај зависи више од јачине извора светлости, од дужине таласа (боја) зракова, од утакмице једновремених појава светлости и од склопа мрачног медија, него ли од стварнога удаљења. Ипак за то, ово је вазда хармонијски заједнички осећај, јер произлази из нормалне функције здравога чула; ну он је у појединим несигуран а можда и променљив. Као и у целокупном нашем животу осећања, тако је и овде све релативно, а посигурно овде има извесну улогу и индивидуална наклоност и разне диспозиције.

Према мојој теорији виђења ми дакле имамо, уопште узето, два физиолошка фактора оптичких осећаја запремине: разликовање квалитета даљине светлости, које је имало удела и код гледања једним оком, а своје потпуно дејство пак има тек употребом целог органа — оба ока —; и друго, један нервни апарат који, услед *стапања* обеју слика очне мрежице, производи појачане пластичне утиске, утиске који расту са инкогруенцијом обеју слика, услед чега овај апарат врши добру услугу особито за велике близине. Вероватно су оба фактора само различне појаве једне исте нервне потенце. Заједнички обе представљају „чудо пипања даљине“ (Fernstastsinn), које без сумње не ради са прецизношћу каквог математичког инструмента, али потпуно задовољава за наше нормалне животне циљеве. Макар се вазда сматрала ова моћ као пораз и уништење искуства, као прилагођавање од небројених генерација — искуство *појединог* човека може бити од потчињене вредности. Ми пластично видимо као наши родитељи и прародитељи, јер *морамо* тако да видимо.

Не могу улазити у интересне односе животињског света, који показују она два фактора пластичног виђења развијене у хиљаду разних варијација, као и у резултате најновије физиологије мозга, који се сасвим подударују са мојом теоријом, као и заједничке пројекције обеју слика очне мрежице у хемисферама мозга, и т. д., као и у неке даље последице у погледу пупиларне реакције и

контракције сочива, даљовидости, и т. д. — питања, која добивају сасвим нов изглед, када — као што ја узимам — изађе као тачно, да квалитети даљине осећаја регулишу оне покрете у очној мрежици посредовањем мозга. Ја морам зато упутити на свој спис „Plastisches Sehen als Rindenzwang“ (са

даљим извођењима у франц. издању од L. Arréat-a) и на одељак посвећен оптици у мојој „Kunstphysiologie.“

Превео

Б. М. Протић.

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ

Земљопис за средње школе, написао проф. В. Карић. Са 171 сликом у тексту. У Београду у штампарији Краљевине Србије. 1893. 8°, страна 428, цена 4 динара.¹⁾

Дело, чији натпис исписах, једини је уџбеник за све готово наше средње школе. Бољега за сада немамо, нити ће га који скоро моћи написати; с тога ће се оно морати извесно прештамповати.

Кад је покојни Карић спремао ово своје дело за штампу, њиме је већ била јако објављена болест; због овога он, и ако је био човек јаког а упечатљивог духа и бистрог ока, ипак неке погрешке у њему није могао, само као преболан, запазити и исправити. Наскоро пак, пошто му оно изађе из штампе, он, на велику штету наше географске науке, и умре, те му овај земљопис остаде као новорођенче, сироче без родитеља. О њему је сад ваљало да неко, место пок. Карића, води родитељску бригу и старање. Најпозванији за ово били су наставници географије наших средњих школа. За то је и наставничка дужност налагала свакоме од њих, да се очински побрине за Карићево сироче; да сваки од њих, по своме нахођењу, изнесе све погрешке и замерке, које би уочио у Карићевој Географији, као и то, како би их и чиме требало исправити. Све рђаве стране овога уџбеника, кад би се овако радило, биле би изнесене, те би и напомене о њима могле послужити као подесан материјал при приређивању другог издања. Ако би оне биле такве природе, да им у једној школској књизи није никако места, морале би се исправити, и на тај начин би друго издање било без замарака, или би их било барем што мање.

¹⁾ О овоме је уџбенику оштампан реферат г. К. Ф. Ковачевића у свесци 3-ој и 4-ој — мај, јун, јул, август — „Наставника“ од прошле године.

Да би се видело, како је прека потреба да се сваки наставник наших средњих школа, који је по струци географ, побрине, те да овај земљопис буде као уџбеник потпуно исправан, наводим овај немιο факат: Географију у нашим средњим школама предају махом наставници, који се нису спремали за тај предмет, дакле наставници, који у недостатку довољног броја часова из своје групе, невољно узимају недељно по неколико часова из географије као „цубок“. Многи од оваких наставника, немилујући воље за тај предмет, а разуме се ни довољне спреме, прво науче сами све како је у уџбенику, па потом тако исто све предају и својим ученицима; с тога се све евентуалне погрешке, на тај начин, преносе неопажено у школску омладину, и она, услед овога, добива нерашчишћене и погрешне појмове о појединим географским објектима. Овај нам факат дакле јасно казује: колико треба уложити труда само да овај Земљопис буде у сваком погледу беспрекоран.

Држао сам, да се многи од г. г. наставника слажу са овим што доведе рекох о пок. Карића Географији, па се зато и надах да ће после г. Ковачевића још који од старије г. г. колега изволети казати све што има о њој рећи. И сам сам се, наравно, спремао и чекао да дође ред на мене, те да и ја изнесем своје мишљење о њој. Али, како ми изгледа, чекању неће бити краја; с тога сам ево ја готов да испуним своју моралну дужност, као наставник географије.

Ну, пре него што почнем говорити о овом уџбенику, нека ми је допуштено рећи само неколико речи о г. Ковачевића реферату о овом Земљопису.

Пажљиво сам прочитао тај реферат г. Ковачевића. И, по њему судећи, могу слободно рећи, да је г. критичар врло непажљиво прочитао дело, о коме је реферисао. Јер је само тако могућно, да један стручан професор географије, као што је г. Коста, реферише о једном земљопису, који је је-

дини уџбеник за све наше средње школе, па да у своје реферату не изнесе готово ниједну његову стварну погрешку.

Толико само о том реферату, а сад да кажем своје мишљење о Земљопису пок. Карића.

Пок. писац је цео материјал у овом уџбенику у главном овако поделио:

Први одељак — Обличје површине земаљске — на три пододељка: I Увод (од 1.—10. §); II Летимични преглед површине земаљске (од 10.—19. §); и III Опширнији преглед површине земаљске (од 19.—37. §).

Други одељак — Главнија знања о земљи и животу на њој — такође на три пододељка: I Земља као звезда (од 37.—40. §); II Земља као физичко тело (од 40.—54. §) и III Земља као станиште живота (од 54.—64. §).

Трећи одељак — Опис земаља и народа — на пет пододељака: I Европа (од 64.—92. §); II Азија (од 92.—109. §); III Африка (од 109.—120. §); IV Америка (од 120.—131. §) и V Аустралија и Полинезија (од 131.—134 § закључно).

Градиво сваког овог одељка и параграфа има нарочити натпис и чини једну целину за себе; даље, по пространству је градиво сваког појединог параграфа таман толико, да је он махом један довољан за једну ученичку лекцију; или, ако толики није, онда њих два чине једну, или пак, што је ређе, један чини две лекције.

Према овоме цео је материјал у уџбенику врло zgodно и прегледно распоређен.

Што се тиче градива овога уџбеника, кад га квалитативно и квантитативно упоредимо са градивом ранијих Карићевих уџбеника, видећемо, да је оно, укупно узевши, у овоме *богатије и пробријаније*, а и *боље је и zgodније овде распоређено* *но тамо*. Због овога, ја ћу речи г. д-ра Јована Цвијића о Земљописима пок. Карића: „књиге су по којног Карића унеле нов правац у нашу географску књижевност и дигле на виши ниво наставу и општа знања географска“ у толико да изменим, што ћу рећи: да је пок. Карић ранијим својим земљописима *почео*, а овим последњим *унео* нов правац у нашу географску књижевност и дигао на виши ниво наставу и општа знања географска.

Знајући да наше школе немају слика, које су веома важне за географску наставу, пок. је Карић унео и њих у овај свој Земљопис. *Оне су доста лепе а и избор им је добар*.

Дакле о свему овоме да краће речем: *материјал унесен у овај уџбеник, као и распоред материјала у њему, одличан је*.

О стилу и језику, којим је ова Географија написана, требао би који од г.г. колега филолога да каже: какав је. А моје је мишљење о томе, *да се ово дело одликује јасним и доста лаким стилем и да је написано граматички правилним језиком*.

Ну, поред поменутих одличних страна овог уџбеника, у њему има и неких погрешака и мана, којима, бар по моме мишљењу, не треба да је места у једној школској књизи. С тога ћу покушати да изнесем погрешке, које сам у њој запазио, и да уз то истакнем и замерке, за које држим да их треба имати на уму при спремању другог издања. Да почнем са погрешкама:

а. На страни 5-ој овако се вели:

„Север је на оној страни на видику, која се *находи* у правцу према звезди *стожерници*; Југ на страни *противној*, дакле на оној, на којој се сунце баш у подне види.“

На овакав начин одређивати главне тачке на видику, Север и Југ, и то на првом часу из географије, за ученике I разреда је потпуно неразумљиво. Јер, да би они ово могли разумети помоћу горње одредбе, потребно им је претходно знање о положају звезде *стожернице* и како се она налази. Међутим они о овоме апсолутно ништа не знају, јер им о томе у књизи није ништа споменуто.

Поред овога ова одредба није сасвим ни тачна. Није тачна у толико, што у већини предела јужне, и у неким северне ширине, *Југ* није на оној страни на видику, „на којој се сунце баш у подне види“, него је тамо *Север*. За пределе пак између оба повратника, у извесно доба године, на оној страни на видику, „на којој се сунце баш у подне види“, није ни *Југ* ни *Север*, већ је ту баш *прави зенит*, т. ј. сунце тада потпуно управно баца своје зраке на земљу — *видикову равнину*.

Главне тачке на видику, Исток и Запад, пок. Карић је лепо и лако разумљиво за њаке одредио. И после ове одредбе, ја знам из искуства као наставник, да је ученицима тако исто лако разумљиво и о Северу и Југу, кад им се каже овако: кад се окренете право Истоку, онда вам је Север, на оној страни на видику и његовој равнини, према којој је ваша лева рука; Југ је на страни противној, т. ј. на оној, према којој је ваша десна рука.

б. На страни 12-ој, пошто је утврдио појам о полутару, *стожерима* и *подневцима*, ево како пок. писац одређује упореднике:

„По том су повучени кругови, који теку упоредо са полутаром и који се зову: упоредници. И упоредници су међу собом по један степен далеко.“

Овој бих одредби имао да приметим двоје;

I Изгледа ми да је нетачно, кад се каже за упореднике, да су *повучени* кругови, који теку упоредо са полутаром. Ученици, узимајући ово буквално, мисле да су упоредници доиста *повучени* кругови по површини земаљској, а то у истини не стоји. За то ја мислим да је правилније, кад се каже: упоредници су *замишљени* кругови, који би текли упоредо са полутаром

Исто би тако требало и о полутару и подневку казати, да је *замишљен* полукруг односно круг, а не повучен.

II „И упоредници су међу собом по један степен далеко“ — речено је без основа. Упоредници, кас год и подневци, могу, али не морају увек бити међу собом по један степен далеко.“ Упоредника можемо да имамо колико год зажелимо; можемо дакле замислити, да кроз сваку тачку на земљиној површини пролази по један упоредник; према овоме ће и растојање између њих бити разнo, једнако или неједнако.

Како ће се ово слагати једно с другим, кад наставник прво каже својим ученицима, као што стоји у уџбенику: „и упоредници су међу собом по један степен далеко“, па им после тога покаже глоб или мапу, на којој су упоредници међу собом по *пет* или *десет* степена далеко? Зар тада пажљив и разуман ђак неће устати и казати наставнику: па, господине, Ви велите да су упоредници међу собом по један степен далеко, а ево на овој мапи (или глобу) они су по пет степена далеко? — природно је да хоће.

За то ја мислим да место горњег става овако ваља рећи:

И упоредника можемо да имамо колико год хоћемо; можемо да замислимо, да кроз сваку тачку на земљиној површини пролази по један упоредник; дакле, један упоредник од другога може бити далеко за мање од једног степена, може за један, два, пет, десет и т. д. степена, управо како ми зажелимо. Но најзгодније је, па и најобичније, да су они један од другога далеко по један степен.

В. На стр. 21-ој ово се вели о Америци и њеним границама:

„Западни континент, који се сав налази на западној полутини земаљској, зове се: Америка. Око ње су поређана три океана: *Велики Океан на истоку*, *Атлански на западу* и Северни Ледени на северу.“

Мора се признати да је ова погрешка случајна. Али и њој није места у једној школској књизи; њу ваља исправити и тада би друга реченица поменутог става овако гласила: Око ње су поређана три оке-

ана: *Атлански Океан на истоку*, *Велики на западу* и Северни Ледени на северу.

Г. На стр. 27-ој овако је дефинисан затон:

„Затон је *онај део океански*, који заилази далеко у копно, али се са океаном ипак на широко саставља. Излазак из затона у океан и море није сужен ничим, па ни низом острва. Таки су затони, на прилику: Бенгалски, Гинејски и Бискајски, или други мањи, као: Солунски, Коринтски, Напуљски.“

Овој бих одредби имао такође да приметим двоје:

I Мени се чини (види предавања Д-ра Ј. Цвијића проф. на Вел. Школи) да је израз „затон“ назив за мање делове океанске и морске, који не залазе дубоко у копно; а за веће делове океана и мора, који дубоко залазе у копно, назив је: *залив*; и

II Мени изгледа да ова дефиниција *није довољна да одреди морске и океанске затоне*. Да је писац пре ове одредбе казао: „море је већи део океанске површине...“, место што је то урадио после ње, на страни 28., зар би се тада и могло узети, да она, бар нејасно и посредно, одређује обе врсте затона; јер би тада из реченог „море је већи део океанске површине...“ било познато, да је море део или члан океански; па онда би се из тога дало закључити, да је и *морски затон*, који је непосредно део или члан мора, у исто време посредно и *део океански*. Али баш, и кад би и овако стајало у књизи, ипак овака одредба не би била потпуно јасна и за ученике I разреда разумљива. С тога сам мишљења, да се, место оног целог става о затону, каже овако:

Залив је онај део морски или океански, који залази далеко у копно, али се опет са морем или океаном на широко саставља. Излазак из залива у водену просторију није ничим сужен, па ни низом острва.

Ако је залив део океана, онда је то *океански залив*; ако ли је пак део мора, онда је он *морски залив*. Тако су, наприлику, океански заливи: Бенгалски, Гинејски, Бискајски и др. а морски су заливи: Солунски, Коринтски, Напуљски и др.

Мале заливе, који не залазе дубоко у копно, зовемо *затонима*. Такав је, на прилику, Стонски затон.

Д. На страни 31-ој ово се вели о величини острва Нове Гвинеје:

„Нова Гвинеја највеће је острво на површини земаљској (186.000 км.²).“

А о величини тог истог острва на страни 422-ој ово се опет каже:

Нова Гвинеја, највеће острво на земљи, 790.000 км.², колико Шпанска и Италија заједно)...

И оваква погрешка — да се величина једног и истог острва, на разним странама истог уџбеника, разним бројевима представља — не треба да се налази у једној школској књизи. Потребно је, дакле, да и на страни 31-ој и на 422-ој један и исти број представља величину овог острва.

Разни писци у својим делима разним бројевима преставаљају величину Нове Гвинеје. Тако на прилику:

1. Професор географије на Великој Школи г. Д-р. Цвијић у својим предавањима вели, да је Нова Гвинеја = 774.000 км.²;

2. Vidal de la Blache и Gamena d'Almeida у своме делу: L'Asie, L'Océanie, L'Afrique, на страни 255-ој веле, да је она пространа колико и Скандинавска. (Скандинавска је по Цвијићу = 756.000 км.²; по Карићу = 770.000 км.²; по E. et R. Cortambert-у = 772.000 км.²; по E. Levasseur-у = 760.000 км.²).

3. E. Levasseur у своме делу: Précis de géographie générale, на стр. 179-ој, вели, да је Нова Гвинеја 785000 км.².

Према овоме, није ми лако решити се, да кажем, да овај или онај број треба да представља праву величину поменутог географског објекта. Али при свем том, ја бих био мишљења, да 774.000 км.² треба да стоји на обема поменутима странама као величина Нове Гвинеје.

ђ. На стр. 38-ој о Гренланду се ово каже:

»Гренланд је највеће острво; оно залази јужним крајем у Атлански Океан.«

Да Гренланд није једно острво, већ *скуп неколиких острва*, о томе нас и сам пок. Карић уверава, кад на стр. 387-ој овог уџбеника и ово вели о Гренланду:

»Ова пространа земља скуп је неколиких острва поизраздајаних међу собом дубоким фјордима и отокама, али која су дебелом кором леденом претрпана и у једноставну целину састављена.«

Кад је, дакле, Гренланд у ствари скуп неколиких острва, а не једно острво, онда *то треба казати и на страни 38-ој*.

в. На стр. 49-ој, говорећи о висијама у Африци, и ово је речено:

»Те су висије: Јужно-Афричка, Средњо-Афричка, Северно-Афричка и Источно-Афричка.«

И ову погрешку, која је омашком пера постала, ваља исправити. Треба у овој реченици само место: Северно-Афричка, ставити: Северно-Афричка и тиме је погрешка исправљена.

ж. На странама: 51-ој, 349-ој и 364-ој, говорећи о Сахари, овако је речено о њој и њеној највећој дужини и ширини, и то:

1. На стр. 51-ој, »Сахара је пустињски предео огромнога пространства (5000 км. дужине и 1500 км. ширине);

2. На стр. 349-ој, »Највећи део ове огромне просторије, која има у дужину око 5000 и у ширину око 2000 километара, савршена је пустиња, пешчана, каменита или кршевита.«

3. На стр. 364-ој, »Сахара је најраспрострањенија пустиња на земљи, 5200 км. дугачка и 1500 км. широка.«

Као што се из гореизложенога види, дужина и ширина пустиње Сахаре, на разним странама овог уџбеника, разним је бројевима представљена.

Ова је погрешка једна од великих погрешака у уџбенику. Због ње су многи наставници долазили у врло незгодан положај, не знајући и сами, које од ова три броја ваља узети као бројеве, који би представљали стварну дужину и ширину пустиње Сахаре, па њих препоручити ученицима да запамте, а остале огласити за погрешне; отуда је долазило, што су неки од наставника препоручивали бројеве на стр. 51-ој, други на стр. 349-ој, трећи на стр. 364-ој, четврти неку средину између ових бројева и т. д. Ова је погрешка била узрок, те су се дешавале чак и несугласице између наставника и ђака. Њој, дакле, никако не треба да је места у једном уџбенику; она се мора исправити, и ја сам мишљења да је треба овако исправити:

1. На стр. 51-ој ваља ставити бројеве, који би представљали стварну, највећу дужину и ширину пустиње Сахаре;

2. На стр. 349-ој треба изоставити оно »која има у дужину око 5000 и у ширину око 2000 километара«, те би тада горенаведена реченица овако гласила: највећи део ове огромне просторије савршена је пустиња, пешчана, каменита или кршевита.«

3. На стр. 364-ој место оног: »5200 км. дугачка и 1500 км. широка«, ја бих ставио површину пустиње Сахаре (јер њена површина у уџбенику није нигде споменута).

Али, који су то бројеви, који би представљали стварну, највећу дужину и ширину пустиње Сахаре, као и колика је њена површина, није ми такође лако рећи, јер ево шта веле о томе неки писци:

1. Vidal de la Blache и Gamena d'Almeida у своме споменутом делу на стр. 334-ој веле, да је површина Сахаре = око четвртине површине Африке (а по њима је површина Африке = 30.000.000

км.²), дакле, по њима је она од прилике = 7.500.000 км.² *пространа*.

2. P. Fonein, у своме делу: *Géographie Général* на страни 186-ој вели, да је површина Сахаре = око 9.160.000 км.²;

3. E. Levasseur на стр. 91-ој поменутог дела вели, да је *површина Сахаре* = 6.500.000 км.²; а на страни 12-ој истог дела вели, да Сахара има око 5.000 км. *дужине* и око 2000 км. *у ширини*;

4. E. et L. Cortamert на стр. 123-ој такође споменутог дела вели, да Сахара има око 4.500 км. *у дужини* а 1.400 км. *у ширини*.

Као што се из овога види, ни два се писца не слажу односно бројева који представљају дужину, ширину и површину пустиње Сахаре, и онда је, доиста, врло тешко препоручити овај или онај број за речене димензије. Ну, поред свега овога, мени се чини, да ће 7.500.000 км.² најприближније представљати површину Сахаре; 5.000 км. највећу дужину а 2.000 км. највећу ширину њену. И ја сам за то, да се ове величине ставе онде и онако, као што већ напред рекох.

3. На стр. 63-ој, поред осталог, и ово се вели: „*Западном страном С. Америке* диже се висораван Лабрадор и јужно од ње, по даље од обале али са њом ипак упоредо, Елиген-планине (Alleghanies), састављене из више упоредних верига.”

И ову је погрешку пок. Карић случајно направио; он је без сваке сумње знао да. *нити се висораван Лабрадор диже западном страном С. Америке, нити су пак Елиген-планине на западној страни С. Америке*. Ова ће се погрешка исправити, ако се горњи став у толико измени, да се у њему место: „*западном страном...*“ стави *северо-источном страном...* а све остало да остане као и што је.

и. На стр. 64-ој овако се каже:

„Место где се река свршава, зове се: ушће, увор. Оно где се две реке састављају да одатле теку зову се: ставе.“

Прво што имам да приметим овој одредби то је, што се у њеној другој реченици: „*оно где се две реке састављају да одатле уједињено теку, зову се: ставе*“, — налази једна погрешка, која је постала извесно омашком пера. Услед ове случајне погрешке реченица је нејасна и двосмислена. Јер се по њој под *ставама* може разумети двоје:

1. Место где се две реке саставе да одатле уједињено теку, и

2. *Оне две реке*, које се саставе да уједињено теку.

Ова ће се погрешка исправити, ако се само у поменутој реченици оно: „*зову*“ замени са *зове*, и тада ће цела друга реченица горњег става овако

гласити: оно (место) где се две реке састављају да одатле уједињено теку, зове се: *ставе*.

Али се мени чини, да и поред ове, овако исправљене, друге реченице, горња одредба не би била довољна да одреди оно што се хтело.

По овој одредби, строго узевши, нема разлике између *ушћа* и *става*. По њој је *ушће* или *увор* место где се река свршава, а ставе су опет место где се две реке састављају да одатле уједињено теку, дакле опет место где се једна од тих двеју река у другу улива, свршава. За ученике потребно је да су одредбе много одређеније но што је ова. За то сам мишљења, да се цела горња одредба изостави, па место ње овако да се каже:

Место, где се нека река свршава, улива у другу већу реку или море, зове се: *ушће*, *увор* или *утока*. Оно место, где се састављају две реке, по количини воде приближно једнаке, да одатле уједињено теку, зове се: *ставе*. Ако ове реке нису велике, него су речнице или потоци, онда се место, где се они састављају, зове: *саставци* или *састанце*. Ако ли пак нека река, речица или поток не утиче у другу реку или море, него понире, пропада у земљу, онда се таква река зове: *ионорница*; а место где она понире, зове се: *ионор* (предавања из географије на Вел. Школи).

ј. На страни 77-ој, и 382-ој, ево шта се вели о висини водопада на реци Нијагари, и то:

1. На страни 77-ој, „*Ири* и *Онтерије* везује кратка река Нијагара, у којој је чувени водопад, висок 52 м....“

2. На страни 382-ој, „*Језеро Ири* прелива се у *Онтерију* реком Нијагаром, која је на далеко чувена са свога величанственог водопада, високог 50 м., широког 1300 м....“

Дакле и ова се погрешка састоји у томе, што је висина једног и истог географског објекта, на разним странама овога уџбеника, разним бројем представљена. Њу треба исправити: треба ставити на обема поменутих странама један исти број да представља висину водопада.

Али како се сви писци, чија сам дела спомињао, не слажу у висини овог водопада, то је и овде тешко рећи поуздано, коју висину водопада треба ставити и на једној и на другој страни. Из разлога тог, што тројица од поменутих писаца у својим делима велe, да је висина Нијагарског водопада = 50 м., ја бих био мишљења да ту висину треба ставити и на страни 77-ој и 382-ој.

к. На страни 81-ој о облику и димензијама земљине површине овако се вели:

„*Земља је округла као свака правилна лопта*. Она је на стожерима истина спљоштена, али тако

незнатно, да јој се тиме округлина ни мало не квари“.

„Земља је огромно велика. Њен је полутар дугачак 40.000 км., а толико су исто дугачки и остали велики земаљски кругови. Пречник земљин има у дужину 12.740 км...“

Прво тврђење пок. Карића: „земља је округла као свака правилна лопта“ погрешно је. Јер земља не само што није округла као свака правилна лопта, него њен стварни облик — геонд — показује разна одступања чак и од спљоштеног елипсоида — њеног идеалног облика.

Друго тврђење Карићево: „она је на стожерима истина спљоштена, али тако незнатно, да јој се тиме округлина ни мало не квари“, такође је погрешно. Погрешка лежи прво у томе што није споменуто, да је земља и на полутару испупчена, него се само вели, да је на стожерима спљоштена, а друго, што спљоштеност земљина на половима и испупченост њена на екватору знатно кваре округлину земљину, због тога баш кривина земљина није једнолика, сферична, него је разнолика.

Потпуно сам уверен, да је пок писац знао да, ако је земља округла, као свака правилна лопта, онда она не може бити ни најмање на стожерима спљоштена и обратно. И кад му је ово било врло добро познато, непојмљиво ми је, шта га је могло руководити: прво, да утврди, да је земља округла као свака правилна лопта, па потом одмах да рекне: „она је истина на стожерима спљоштена, али тако незнатно, да јој се тиме округлина ни мало не квари.“

И оно тврђење његово: „Њен је полутар дугачак 40.000 км., а толико су исто дугачки и остали велики земаљски кругови. Пречник земљин има у дужину 12740 км...“ погрешно је. Јер:

1. Полутар земљин није дугачак 40000 км., него је много дужи;

2. Остали велики земаљски кругови нису исто толико дугачки колико и полутар; они су много краћи од његове дужине; и

3. Нису сви пречници земљини = 12740 км. и међу собом једнаки.

Али нико нема права да посумња у то, да је пок. Карић учинио и ове погрешке, као и напред споменуте, из незнања. Не, њему је све ово било врло добро познато. И он је то урадио, по свој прилици, једино из тог разлога, што је држао да ученици не би могли разумети, ако би им се то другојачије казало. У овоме је се он преварио, а ево и потврде да је овако:

У свакој средњој школи има глоба, а ученици већ из раније знају, шта он представља. Сад, ако

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1896. г.

им се довољно обрати пажња на облик глоба, они ће тада својим рођеним очима видети:

1., да је глоб на половима спљоштен, а на полутару испупчен;

2., да је полутарски пречник дужи од полног; и

3., да је полутар већи круг од осталих великих земаљских кругова.

Кад они, дакле, све ово својим рођеним очима виде, онда им је врло лако да то разумеју и запамте. С тога сам ја мишљења, да се место оба горња става каже овако:

Наша је земља округла, али не као правилна лопта; она је нешто мало на стожерима спљоштена, а на полутару испупчена; ово ми лепо видимо и на глобу, кипу земаљскоме. Овакав облик тела, као што је наша земља, зове се: спљоштени елипсоид; а облик наше земље има нарочито име и зове се: геонд.

Земља је наша огромно велика. Због тога, што је она на полутару оспупчена а на стожерима спљоштена, њен је полутар већи од осталих великих земаљских кругова¹⁾; полутарски пречник је дужи од полног, а и остали пречници нису међу собом једнаки.

Л. На страни 161-ој и ово се вели о српској земљи:

„Она се налази између 39° и 46°30' с. ш. и између 31° и 42°30' и. д. и прелази тако преко шест и по степена земљописне ширине и једанаест и по степена источне дужине.“

Овде је такође случајно учињена погрешка. Кад се српска земља налази између 39° и 46°30' с. ш., онда је врло лако знати, да она прелази преко седам и по степена земљописне ширине а не шест и по. Ова погрешка ће се исправити, ако се у горњој реченици само место: шест и по, стави седам и по.

М. На страни 245-ој, говорећи о границама Немачке Царевине, овако се каже:

„На истоку и западу она је готово без икаквих природних граница; на југу пак одвојена је од Аустрије и Швајцарске низом планинских верига и Балтичким Језером.“

Кад се овде вели, да је на југу Немачка Царевина одвојена од Аустрије и Швајцарске и Балтичким језером, онда је и ово тврђење погрешно. И ова је погрешка случајна. Она ће се исправити,

¹⁾ Земљин полутар је велики 40,070368 метара; остали велики земаљски кругови велики су по 40,000000 метара; полутаров пречник раван је 12,754795 метара а полни пречник онет раван је 12,712168 метара.

(Пошто се Беселов сфероид највише приближује правом облику земљином, то сам и вредности за најважније елементе земљиног сфероида по њему узео).

ако се у другој реченици поменутог става место: *Балтичким Језером*, стави: *Боденским Језером*.

н. На страни 297-ој ево шта је речено о Охотском Мору:

»Охотско Море, између полуострва Камчатке и континента, *истина је средоземно*, али се по одвојености својој једва може упоредити са оним делом Севернога Леденога Океана, који се простире између Исланда и Скандинавске...«

Охотско Море није уметнуто у континенталну масу, нити је између континента; оно се налази у лучном удубењу на ивици азијског континента; с тога оно и не може бити *средоземно море*, него је *ивично или крајоземно* (како Карић зове ове врсте мора). У осталом, да је Охотско Море крајоземно море, о томе нас и сам пок. писац уверава, јер на страни 28-ој ово вели:

»Море је већи део океанске површине, који је заишао далеко између континента или и у саме континенте; на прилику: Средоземно, Црно, Балтичко, Црвено Море.«

»Ну, морем се зову и они већи делови океанске површине, који се налазе на спољашњим странама континента, издвојени од океана низовима острвским. Таква су мора: Северно, Охотско, Јапанско, Карибско.«

»Она су прва мора *средоземна*, а ова друга *крајоземна* мора.«

Дакле случајна је погрешка пок. Карића, што на поменутој страни овог уџбеника вели, да је *Охотско Море средоземно море*. Ње би нестало кад би се на страни 297-ој а у наведеном ставу само место: *истина је средоземно*, ставило: *истина је крајоземно*...

Пошто се ова крајоземна мора налазе у лучним удубењима на ивици појединих континента, мени се чини, да је много згоднији израз, који г. Јован Цвијић употребљава у својим предавањима за ову врсту мора; с тога сам и мишљења да се свуда израз у овом уџбенику: *крајоземно море* замени са: *ивично море*.

Изневши што сам мислио да је погрешно и нетачно у овом земљопису, сад да споменем и оне замјерке, за које држим да их треба имати на уму при спремању другог његовог издања. Таке су на прилику:

а. На страни 171-ој:

»Данашњи Устав важи од 22. децембра 1888. године. По Уставу законодавну..., по Уставу Народну Скупштину састављају посланици, слободно, народом, изабрани. Скупштина се састаје сваке године 1. новембра...«

»Ради управе Србија је, после новог Устава, подељена на 15 округа.... На челу окружне управе стоји окружни начелник, који округом управља уз припомоћ окружног одбора.«

Ова два става после 9. маја 1894. год. изгубили су сву своју важност; зато их ваља или просто изоставити, или изменити и дотерати да одговарају данашњем политичком стању.

б. У овом уџбенику уопште податци о *висини, простору и становништву нетачни су*; у том погледу уџбеник је застарео. Да ово потврдим, поред онога што сам већ раније споменуо о Сахари, Новој Гвинеји и водопаду на реци Нијагари, навешћу само још ове примере:

1. На стр. 164-ој вели се и ово: »изнад Тетовскога поља види се пространи Шџар, са којег се Љубетен диже 3050 м.

Међутим по најновијем мерењу г. д-ра Јована Цвијића, висина је Љубетена много мања и износи око 2738 м. Те према овоме *није више Љубетен највиши врх на Балканском Полуострву*, као што се у књизи вели.

2. На страни 105-ој, поред осталог, и ово се каже:

»Највећа дубина морска нађена је досад не далеко од источне обале Нипон-Острва (8500 м.)

Ово тврђење пок. писца у своје време било је основано на истини; али данас већ тако није, јер се зна, да је *засада највећа позната дубина од 8515 м.*; она се налази источно од Курилског острва Урупа и зове се: Урупска, Курилска или Туска-рорина дубина.

3. На страни 171-ој, о становништву Краљевине Србије ово се вели:

»У Србији има данас 2·2 милијуна душа; на км.² дакле долази 45 душа. Огромну већину, 90·26%, чине Срби. Од осталих народа има највише, 7·47% (142000) Влаха, потом Цигана и Израјљана.«

И овај став у своје време одговарао је истини, али је данас стање измењено и он је нетачан. Засада краљ. Србија има много више становника од 2·2 милијуна; вишак ће изнети, по свој прилици, око 150.000 — 200.000 душа.

в. На страни 152-ој о језерима у Европи ово се каже:

»Језера европска збијена су у два главна предела. Једна су у пределу Балтичког Мора, у коме се готово сва и стачу, а друга су на обема Алпским падинама, са којих се стачу кроз четири Алписке реке, у Средоземно и Северно Море. У првом...«

Не знам шта је могло руководити пок. Карића да не спомене и трећи језерски предео у

Европи — Балканско Полуострво. — Мени се чини да је он ово требао да уради.

Пошто је у уџбенику о свима овим језерима, а на своме месту, доста говорено, ја сам мишљења, да се место оног горњег става каже овако:

Језера у Европи збијена су у главноме у три предела, три групе. Једна су језера у пределу око Балтичкога Мора и зову се општим именом Балтичка Језера. У ова језера спадају: руска језера (Ладога, Онега, Пејпус, Илмен); финска језера, којих има веома много, и скандинавска језера (Вернерско, Ветерско, Меларско). Други језерски предео у Европи је поглавито на Алпима. Ова језера по пространству нису велика, али се одликују великом дубином. Трећа група језера у Европи је на Балканском Полуострву. На њему су најзнатнија језера: Скадарско, Охридско, Преспанско, Тахинско, Вентрок, Малик.

г. На страни 41-ој, о планинама овако се вели:

„По висини планине могу бити: ониже, средње и високе. Високима зову се оне, које прелазе висину од 2000 метара.“

Ова је замерка доста велика; и она је бивала често узроком, да понеки ученик устане и запита наставника, *која је висина граница између онижих и средњих планина?* Наравно, многи од наставника, не знајући ни сами ову границу, одговарају им, како се коме од њих свиди. Зато ја мислим, да се у овоме ставу или и оно: „Високима зову се оне, које прелазе висину од 2000 метара,“ сасвим изостави, или пак, ако остане, треба тада казати и висину, која би била граница између онижих и средњих планина.

д. На страни 43-ој, говорећи о низији и висији, овако је речено:

„Веома пространа површина копнена, која се изнад мора не издиже преко 300 метара, зове се Низија. А површина копнена, опет веома пространа, но која се изнад мора издиже преко 300 метара, зове се: Висија.“

На ову дефиницију требало би обратити пажњу са два гледишта: прво с тога, што неки писци под висијама разумеју, истина, веома простране области на површини земаљској, али чија је средња висина знатна, бар од 500 метара, а не од 300 метара, као што је у књизи; и друго, што се њоме не каже јасно да треба средња висина те простране области да буде изнад 300 односно испод 300 метара.

ђ. На страни 426-ој, говорећи о пределима око стожера, и ово се вели:

„Веома су занимљиви појави Северна светлост, која се јавља за време дуге ноћи на северу, и Јужна светлост на југу.“

Кад се ученицима само оволико спомене о поларној светлости, њихова радозналост о овим занимљивим појавама није задовољена. Услед тога се дешава, да неки од ученика замоли наставника да им о овој светлости мало више каже. Наставник, ако и сам зна, учиниће им по вољи; он ће им тада рећи: кад се ова светлост јавља; где се јавља; какви су главни облици, у којима се јавља; о интензивности ове светлости; стоји ли она у вези са земљописном ширином или не и т. д.

Прво зато, што је материјал из географије, који треба да се пређе у V разреду, мали; друго, што су ученици V разреда већином одрасли и умно прилично развијени, — ја сам мишљења, да се у другом издању овог земљописа о пределима око стожера и о поларној светлости мало више говори, но што је у овоме издању.

Враће.

Јован Антић
предавач.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Књиге Матице Хрватске за 1895. годину.

1. **Наше небо.** Цртице из астрономије. Написао *Отон Кучера*. Са 142 слике у тексту и четири прилога. Награђено из Закладе грофа *Ив. Неп. Драшковића* за годину 1894. Загреб 1895. — Већа 8°, стр. VIII и 430. Књижарска цена 2 фор. и 50 новч.

Ово је XX. књига „Поучне Књижнице“ Матичине и има ове главне одељке: „Наше ноћно небо; У нововјекој Звездарни; Како мјери астроном свемирске даљине; Свјетлост гласник свемира; Обитељ нашега сунца. Излет у свијет стајачица.“

2. **Радослав Лопацић. Око Купе и Коране.** Мјестописне и повјесне цртице. Допунио *Емилиј Ласовски*. Са 23 слике и једном земљописном картом. Загреб 1895. — Обична 8°, стр. XXIV и 328. Цена 1 фор. и 80 новч.

Сем уводнога чланка „Успомена Рада Лопацића“ у књизи је кратак преглед „Крајеви око Купе и Коране до под Петрову гору“ и топографско-историјски опис „Градова око Купе и Коране“ (на бр. 25).

3. **Bez nade.** Приповијест из мостарскога живота. Написали *Осман-Азид* (Осман Хацић и Иван Милићевић). У Загребу 1895. — Мала 8°, стр. 202. Цена 75 новч.

Ова књига чини 176.—178. свеску Матичине „Забавне Књижнице“; на крају има и мали речник (турских и дијалектичних речи).

4. *И. Н. Потапенко. Izabrane pripoviesti.* Генералова књи. Сеоски роман. Превео *Иван Гојтан*. Загреб, 1895. — Об. 8°, стр. VII и 343. Цена 1 фор.

Ово је трећа књига Матичине „Славенске Књижнице.“ Пред самим приповеткама има и врло кратка оцена Потапенкова приповедачког рада.

5. *Мирко Боговић. Pjesnička djela.* Свезак трећи. Драма: Франкопан. — Изабране пјесме. Увод написао *Миливој Шрепел*. Са сликом пјесниковом. Загреб, 1895. — Мања 8°, стр. LVI и 216. Цена 1 фор. и 50 новч.

Шрепелов „увод“ опширно говори о „Животу и раду Мирка Боговића“; у Боговићеве „Изабране пјесме“ ушле су: „Љубице (14), Смиље и Ковиље (4), Домородни гласи (17), Вињаре (4), Сlike и прилике и Стрјелице“ (изреке).

6. *Ruska književnost* у осамнаестом столећу. Написао *В. Јагић*. Награђено из закладе Адолфа Вебер Ткалчевића за год. 1894. Загреб, 1895. — Об. 8°, стр. 284. Цена 1 фор. и 80 новч.

Књига ова чини трећу свеску Збирке „Сlike из свјетске књижевности“ и има ова четири одељка: „Из допетровскога времена; Петровско вријеме; Вријеме царице Катарине; Карамзиново вријеме.“ На крају је опширна „Библиографија предмета.“ Књига се препоручује именом самога писца, одличног у научном свету радника и особитог пријатеља српскога. Написана је занимљиво и популарно, те ће бити од поуке сваком оном ко је рад упознати се с најглавнијим појавама у руској књижевности XVIII века, из времена у ком су постављени темељи за бујан и самосталан развитак руске књижевне радње деветнаестог века.

7. *Август Харамбашкић. Izabrane pjesme.* У Загребу 1895. — Мала 8°, стр. 239. Цена 75 новчића.

Чини 179.—181. свеску Матичине „Забавне Књижнице“ и има 72 песме, од којих ниједној није означено кад је испевана.

8. *Za kralja — za dom.* Хисторичка приповијест из XVIII. вијека. Написао *Јосип Евген Томић*. Дио други (Жртве заблуде). У Загребу, 1895. — Мања 8°, стр. 438. Цена 1 форинту.

Чини 182.—185. свеску Матичине „Забавне књижнице.“ На крају има врло кратка напомена по којим се изворима писац користио радећи ову приповетку о догађајима из друге половине прошлога века.

9. *Ekvinocij.* Драма у четири приказе. Написао *Иво Војновић*. Награђено год. 1895. земаљском наградом. У Загребу, 1895. — Мања 8°, стр. 134. Цена 50 новчића.

Чини 186.—187. свеску Матичине „Забавне књижнице“ и има на крају кратак „Пишчев поговор.“ —

Сем ових девет књига, које чланови добивају бесплатно, Матица је Хрватска штампала и:

10. *Sofoklove tragedije.* Превео, увод и тумач написао *Коломан Рау*. Са двије слике у тексту и једним прилогом. Награђено из Закладе грофа Ив. Неп. Драшковића за год. 1894. Загреб, 1895. — Мања 8°, стр. LXXXVIII и 337. Цена: за чланове 1 фор.; књижарска: 1 фор. и 50 новч.

Ова књига чини XII. свеску збирке „Пријеводи грчких и римских класика.“ Сем кратке напомене у почетку, у којој се казују разлози зашто Матица издаје ове трагедије у прозном преводу, књига има, као приступ, два повећа чланка преводиочева: „Казалиште и техника трагедије грчке“ и „Прваци трагедије грчке“; за тим иду Софоклове драме: Ајант, Краљ Едип, Едип на Колону, Антигона, Електра, Трахитанке, Финоктет. На крају је „Тумач“, тј. кратке напомене и потребна објашњења појединим местима у свакој трагедији.

БИБЛИОГРАФСКИ СПИСКА

УРЕДНИШТВУ ПОСЛАНИХ КЊИГА

Граматика за IV. разред основне школе.

По прописаном програму написао *Жив. П. Симић*. Треће прерађено издање. Књижара Вел. Валожића у Београду. 1895. — 8°; стр. 87. Цена 80 пара дин.

Српска читанка за IV. разред основних школа у Краљевини Србији. Саставили *П. П. Ђорђевић* и *У. Благојевић*. Четврто издање. Београд. Држав. Штампарија Краљев. Србије. 1895. — 8°; стр. 210. Цена 1 динар.

Основи хемије за ученике средњих школа. Саставио *Ранко Петровић*, Београд. Штампано у Штампарији Краљевине Србије. — 8°; стр. VII и 191. Цена 2 динара.

Српске народне пјесме. Скупио их и на свијет издао *Вук Стеф. Караџић*. Књига II, у којој су пјесме јуначке најстарије. Друго државно издање. Биоград. Штампарија Краљев. Србије. 1895. — Вел. 8°; стр. 648. Цена 3 дин.

Нова писма из Петрограда. Од *Радов. Кошуткића*. Београд. Држ. Штампарија Краљев. Србије. — 8°; стр. 191. Цена 1.50 дин. или 70 новчића.

Васпитање у језуитским колегијама. Говорио 15. окт. 1895. г. у дворници Вел. Школе *Стев. М. Веселиновић*, проф. Богословије. (IV. јавно пре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

давање Проф. Друштва.) Београд Штампариија Петра К. Танасковића. 1895. — 8°; стр. 27. Цена?

Мала споменница из Русије. (I. Са погребна Александра Александровића III, руског цара Миротворца. — II. Утисци и слике из Русије.) Написао А. Пајевић. Нови Сад. Изд. и штампана А. Пајевића. 1895. — Мања 8°; стр. 160 (са 19 слика). Цена 1 круна или 50 новч.

Школа. Илустровани календар за 1896. год. Уредио Мих. М. Станојевић, учитељ. Београд. Штамп. Петра К. Танасковића. 1895. — 8°; стр. 80. Цена 0.60 динара.

Цени српско-француски речник. Dictionnaire de poche serbe-français. Саставио Ј. Н. Стевовић. Београд. Издање књижарнице Ст. Х. Поповића у Крагујевцу. Штампариија Краљев. Србије. 1895. — Мала 8°; стр. 480. Цена?

ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

ЗБИРКА

народних приповедака из Поцерине

по казивању

Павла Марковића, сељака из Богосавца,

прибележио

Андра Глигоријевић,

правник

I

Чаробни прстен.

Био неки сиромах ловац, који ништа друго није радио, него ловио и од тога живео. Што улови, зеца јали какву дивљач, донесе у град и прода.

Једнога дана ишао је ловац кроз шуму за ловом и не могаше никакву зверку угледати. Лутајући тако невесео по шуми, ловац избије у једну велику пољану обраслу травом. Чим је шуму оставио и изишао на пољану, чује он неку страовиту писку, која је из далека са пољане допирала до њега. Он је послушкивао, али писка није престајала, него постаде још јача. То је ловца врло зачудило и он се упути пољем, у правцу откуда је писка долазила. Идући тако, угледа он насред пољане једну купину и учини му се да отуда долази глас, зато се он одмах тамо и упути.

Кад се приближи купини, има шта и видети.

Грдно велика змија обавила се неколико пута око купине, а велику, страшну главу, издигла високо у вис, па пишти, колико је глас носи. Ама и за невољу јој је; јер око ње облеће један видороги јелен и љутит, као да је побеснео, млата роговима, туче змију по телу и тражи згону, да је по глави удари и убије. Змија је била сва рањава, а јелен огрезао у крви њеној, ништа друго не гледа, но облеће око купине и удара змију својим шиљатим роговима.

Кад је ловац сагледао змијурину и љути окршај, њему од страха поче коса расти и хтеде одмах да бежи одавде. Али у тај мах га спазе змија, па још ужасније запишта и тужно му проговори:

— О, ловче, ловче, ти видиш моје нечувене муке, а можда и извесну смрт, а да знаш: ко сам и шта сам ја, ти не би гледао, већ би ме одмах спасао.

Ловца јако зачуди, кад чу, да змија проговори и прође га сав страх, па га обузе нека велика туга, и без оклевања је запео тетиву на стрели и циљао на јелена. Најпосле, кад му јелен дође на око, пусти стрелу, али не погоди јелена, него му само одби један рог. Јелен се заустави, спазе ловца и кад виде да овај исука и свој велики ловачки нож, побеже преко пољане главом без обзира.

Змија одмах престаде да пишти и рече свом избавиоцу, да јој дође ближе и да се ничега не боји. Ловац се ослободи, а змија се — сва крвава — сиће са купине и допузи до ногу ловчевих.

— Хвала ти, добри ловче, рече змија увијајући се од болова; ти си ми спасао живот, а могао си то и да не учиниш. Ја сам ти за твоју доброту вечито дужна и захвална и поћи самном, да те царски наградим па да будеш срећан за целога живота свог. Али, добри избавиоче мој, ја ти још нисам рекла ко сам и шта сам. Ти видиш, да сам гадна змијуринца, али је мој отац цар свију змија на земљи, а ја сам његова јединица кћи за чији би живот он жртвовао највећа блага, што их скрива богата ризница његова.

Ловац је све ово с великим удивљењем слушао и не могаше речи прозборити, а змија му онда још рече:

— Хајде само са мном, и нека те ни од чега не буде страх, што будеш видео путем. Отићи ћемо моме оцу, цару змијском, и тамо ћеш примити заслужену награду за своје добротинство.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Али ја нисам ништа заслужио, рече ловац, јер ја и онако сваки дан ловим и убијам дивљач, а твога непријатеља још и нисам убио.

— Свеједно, одговори му змија. Тек, ти си ме спасао од извесне смрти, и сад ваља да пођеш са мном.

Онда се ловац приволи и пође за змијом.

Упуте се пољаном, змија пузећи, а ловац корачајући поред ње, и сврну на један поток, где се змија опра од крви и онда пођу даље.

Ишли су тако цели дан, а кад се већ спусти густ мрак на земљу, дођу до једне велике пећине. Змија ту застане и рече ловцу да је то улазак у змијско царство и да слободно пође за њом. И уђоше у пећину. Тек што ловац коракну неколико пута, а он осети да не гази више по чврстој земљи, већ по нечем меком и учини му се, да се то — што гази — миче. Помрчина је у пећини била тако густа, да није више ни видео царску змију, али га је она непрестано додиривала својим репом, и по томе је он знао куда треба да иде. Ловац је тако подуже корачао за змијом по тој мекој стази, док се тек на једанпут по целој пећини разли нека јака светлост, као да сунце грану из оне помрчине.

— Не бој се! довикну змија ловцу.

Али он у тај мах застане. Погледао је по чем гази и скаменио се од страха. По путањи, којом је он корачао, уплело се мноштво великих и малих змија све једна за другу, да је цела стаза изгледала као застрта неким зеленкасто-жутим, дугачким ћилимом. Са једне и са друге стране тога ћилима, по ивици, палацали су небројени језичци из многих змијских глава и главица, а сводови и дуварови пећине били су исто тако застрти све живим змијама.

Царска змија, видећи да се ловац јако преплашио, оде га храбрити и говорити му да се не плаши и да слободно гази по змијама, а да му оне никаква вреда неће учинити, кад иде с њом.

Онда се ловац осмели и пође за својим вођем.

Дуго су тако ловац и змија ишли, не видећи ништа друго до саме змије, док се тек не указаше једни велики сјајни двори, који су јаку светлост распростирали на све стране.

— Чији су ово двори? запита ловац змију, чудећи се велелепности ове грађевине.

— То су двори оца мојега, цара свију змија, одговори му змија, и ми сада идемо право тамо. Него слушај што ћу ти рећи! Кад будем испричала своје оцу случај, у којему је мој живот био у опасности, и када му кажем, да си ми ти дошао у помоћ и спасао ме од извесне погибљи, он

ће се врло обрадовати и нудиће ти силно благо и сребро и злато, дијаманте и алам-каменове, али ти све то немој узети, јер је то мала награда за твоје добротинство, него да му тражиш чаробни прстен, што га држи под језиком.

— А на што ће ми тај прстен? запита ловац, кад змија уђута.

Кад га будеш добио, онда ћу ти то рећи, а имаћеш много муке, док ти га мој отац даде. Он ће ти рећи да га нема, или да га је изгубио, или ће ти љутито рећи, да га неда и да узмеш што друго, али ти тражи само прстен. Ако ништа не помогне, помоћи ће моје сузе и лукавство.

Ловац јој даде реч, да ће све тако чинити као што му она рече, па се упути за змијом кроз читав ред уплетених грдно великих змија, које неким звиждањем и шуштањем поздрављаху кћер змијскога цара.

Напослетку уђу у дворе кроз капију, исплетену од самих змија, и упуте се у цареву одају.

Кћи змијског цара уђе у одају, а за њом ступи и ловац. Свуда по одаји било је много змија, али на једном узвишеном месту била се увила у котур једна грдна змијурина, која одмах паде ловцу у очи. Ова змија почивала је на узвишењу, које је личило на престо, а било је претрпано драгим камењем у разноликим бојама, да ловцу засенуше очи од лепоте и светлости. Змија, која је на томе престолу лежала, увијена у котур, била је издигла своју крупну главу, на којој се сијала златна круница, искићена алемовима, и посматрала ловца својим укоченим погледом.

То је био змијски цар.

— Драги оче, проговори кћи змијскога цара, пузећи ка престолу; видим да се чудим, што сам ти довела овога човека, али кад саслушаш, какву је он мени доброту учинио, увидећеш и сам, да је и мени и теби пријатељ, а не непријатељ!

— Па реци ми, драга кћери, одговори на то змијски цар, ја и не сумњам, да је тај човек морао теби учинити какву велику доброту, кад си га сама увела у змијско царство, где ниједан живи створ, сем змија, не може ући. Испричај ми дакле, драга кћери, све шта ти се догодило и за што је овај човек доведен овамо, а ја ћу те мирно слушати.

Кћи змијскога цара поче оцу редом причати: како је тога јутра, као и увек, пошла била у шетњу по оној пољани, где највише воли да се на оној купини сунча; али како је заборавила собом понети своја два отровна зуба, па како ју је на купини напао њен крвни непријатељ, јелен, и сву је по телу испарао роговима и хтео је убити, јер се она није могла бранити, и како би извесно по-

гинула, да од некуда не посла сам Бог ловца, те стрелом одби један рог јелену и тако је избави од смрти.

Кћи змијског цара је све ово лепо испричала оцу своме и онда му још рече:

— Ето, драги оче, чуо си у каквој је великој опасности била твоја кћи, и мислим да ћеш мога спасиоца царски наградити и дати му што буде желео, а ја сам га и довела да од тебе прими своју награду.

Онда се змијски цар окрене ловцу и овако му рекне:

— Врло ми је мило, што си спасао живот моје кћери, и ево, ја ти пред свима својим великодостојницима дајем своју царску реч, да ћу ти све дати, што год затражиш, и што будем ја имао.

— Светли царе змијски, рече му ловац, ја ништа друго не желим, никаквог блага ни злата за своју услугу, већ само — чаробни прстен испод твога језика.

— А ко те научи да то тражиш?! повика љутито змијски цар и окрете се својој кћери:

— Кујо, једна! Ти си га томе научила.

Цар змијски онда изви још више главу и погледа редом сву своју господу — велике змије — што су мирно лежале у наоколо, увијене у котуре, и слушале разговор.

— Шта је заслужио овај човек, што је дознао тајну змијског цара? — запита их.

— Смрт! одговореше оне.

— Смрт, најстрашнију смрт! додаде змијски цар.

— Ето, кујо једна, рече својој кћери, шта си учинила.

Ловац се био тако уплашио, да није ниједне речи могао проговорити.

— Драги оче, прекиде ћутање кћи змијског цара; ти си овом човеку дао *царску реч*, пред свима овима, и показа на околне змије. Па пита те сада кћи твоја, да ли се царска може порицати?

— Имаш право, кћери моја, одговори јој цар змијски, али зашто си му казала тајну, коју нико не зна на земљи. Ја сам мислио, да ловац не зна за прстен, зато сам му и заложиио своју реч, али је сада не могу испунити!

— А за што не, драги оче? питала га је кћи.

— За то, што прстена немам! одговори змијски цар, јер сам га баш јутрос некуда изгубио.

— Па пошљи змију *Свезналицу* нека га нађе. Зар га она није донела из подземног мишјег царства, кад ти је био украден?!

— Не дам прстена! повика змијски цар љутито. Нека тражи друго, што год жели — добиће!

Онда кћи змијског цара зајеца и поче крупне сузе ронити, па овако оде своме оцу кроз плач говорити:

— Зар ме, оче, толико волиш, кад ти један прстен нећеш за ме да даш? Зар би ти могао мирно гледати како твоја јединица кћи гине, а да не даш у размену за њен живот тај прстен? О, оче, оче мој! Ја идем са овим човеком натраг, па волим опет отићи на купину, где ће ме јелен извесно убити, него да видим, како се царска порекла и како ловац није добио оно што је желео!

И мане главом на ловца, да пође за њом.

— Кћери моја, кћери, тврда главо! Ти си мени много јада задала, повиче јој змијски цар. Врати се, да ти учиним по вољи: ево прстена!

Рекавши то, змијски цар испљује један велики прстен из уста, а његова кћи га одмах узме зубма и преда ловцу, рекавши му да га од сад и он увек држи под језиком.

Онда се кћи змијског цара захвали своме оцу, што јој је испунио жељу и одржао своју реч, те наградио њеног избавитеља, а ловац се поклати и удали заједно са царском змијом на поље.

Чим су напустили одају, кћи змијског цара захвали се ловцу и још му и ово рекне:

— Драги избавиоче мој! Добио си чаробни прстен, али још треба да знаш, на што ће ти он, и како ћеш се њиме послужити. За то чуј: што год пожелиш или што само замислиш да би хтео, можеш помоћу тога прстена имати. Треба тада само да запалиш парче дрвца на на његовом пламену да прижежеш чаробни прстен и да кажеш, шта желиш, па ћеш одмах то добити. Али не усуђуј се да коме кажеш шта ти је под језиком, нити коме да дајеш чаробни прстен!

Пошто змија научи тако ловца шта треба да ради са драгоценим прстеном, хтеде се вратити натраг, али је ловац заустави.

— Хвала ти на заузимању, рече јој он, и на дару, који си од оца за ме измолила; али како ћу ја одавде изаћи на поље?

— Оним истим путем, којим смо и дошли! одговори му кћи змијског цара.

— Али ја туда ни за живу главу не смем сам.

— Па лепо, а ти онда одмах употреби прстен.

Ловац то једва дочека, запали једно дрвце, принесе прстен пламену и рекне:

— Хоћу да изиђем одавде!

У који мах он то рече, а то се пред њим створи један грдно велики гадни Арапин и раздера се крупним гласом, да се ловац трже, као од грома.

— Шта желиш, господару?

— Хоћу да изиђем одавде! понови у страху ловац.

Онда ти га Арапин ухвати око паса, и ловац и не знаде, кад се пре нађе на беломе дану пред пећином.

Чим је изашао на свет, ловац поче о свему размишљати што је преживео, и чинило му се као да је то био леп сан и да се сада пробудио. Али, кад осети под језиком прстен и кад га још узе у руке и виде, да је то онај исти чаробни прстен, што му га је змијски цар дао, онда се био већ потпуно уверио да то он није сањао, него да је све тако било у истини и на јави.

Кад се ту мало одморио, ловац се упути другом у град; али сад осети да га ноге јако боле, па помисли у себи: „што бих се ја овуда мучио пешице, кад могу да се одвезем кући на колима“, и извади прстен, па запали мало ватрице, прижеже прстен на пламену, а онај исти Арапин створи се преда њ и рече:

— Шта желиш, господару?

— Једна кола и два добра коња у њима, да се одвезем кући! рече ловац.

Арапина не стаде, а кола се у тренутку пред ловцем створише и два добра жерава, упрегнута, захрзаше.

Ловац се попе у кола и часом дојезди у град. Свет је по улицама стајао и гледао љуте коње, лепе кочије и сиромашна ловца у њима.

Многи, који су га познавали, рекоше:

— Гледај ти њега; до јуче сиромашан ловац, који нам је зечеве и дивљач продавао, а данас се вози на царским кочијама и јури, као да је у њих змајеве упрегао. Нису ту чиста посла; морао је он све то украсти!

Ловац догна коње до своје злехуде колибице, испреже их и уведе у једну шупу, јер штале није имао, и уђе у колибу.

Спрођу ловчеве колибице, дизали су се леви велики двори на неколико катова. У њима је боравио некакав богаташ сам са својом кћери, која је била млада девојка, а чувена у целом граду и на далеко са своје необичне лепоте. Ловац је често одлазио у ову кућу и продавао уловљену дивљач, али му је свакад око падало на лепоту девојку. И ловац баш није био ружан човек, али га богата девојка није никад хтела удостојити ни једнога погледа. Помислила би: „баш су ови сиромаси неке будале, кад они пиње у лепе богате девојке“, и онда је увек окретала главу од ловца. Али ловац мало по мало заволи девојку и врло често је доносио лов у ту кућу да прода, не толико због новаца, колико тек да га жеља

мине, гледајући у лепо лице девојчино. Па и ако је знао да му девојка није прилика, јер је он пуки сиромаш, а она пребогата, и да је њезин отац никако не би њему дао, он је опет удешавао да сваки дан може ићи у кућу ове богате девојке и њој, као јединој домаћици, продавати лов буд за што.

Кад је ловац ушао у своју колибу, он поче размишљати, како би сад, кад може све добити што жели, затражио руку богаташеве кћери. И сети се, да је још сиромаш и да му се прво треба обогатити. А то је сад било бар лако. Зато ловац причека док се смрачи; а кад већ и ноћ паде на земљу, запали дрвце и прижеже прстен, а Арапин се створи преда њ. Ловац му онда овако нареди:

— Хоћу сутра да осванем као пребогат човек. Место ове колибице, да се створе велики двори и у њима све оно, што богаташи имају!

— Разумем, господару! рече Арапин и не стаде га, а ловац леже спавати.

Кад сутра освану дан, а то од ловчеве колибице ни трага, већ се на место ње подигли поносити двори, већи и лепши него они богаташеви, што беху спрођу колибе.

Кад богаташева кћи погледа тога јутра кроз прозор, има шта и видети. Одмах дозва оца, па му рече:

— Откуд то, да ловац има данас лепше и веће дворе, но што су наши, кад сам синоћ још гледала његову гадну колибицу. Ово ми све изгледа као какав чудан сан, јер не могу никако да верујем да се ловац могао преко ноћ тако обогатити!

Девојка је непрестано гледала са чуђењем и завишћу на ловчеве дворе; па онда запита оца, шта он мисли о томе и како је то могло бити. А отац јој одговори, да не зна и да се и он томе чуди.

Али, једнога дана, ево ти ловца у богаташеве дворе. На њему сада није више сиромашно одело, већ од саме кадифе, а искићено златом. Још иде, на неколико корака за њим, његов двородржица, који је одевен, као да је и сам богат човек.

Кад га смотри девојка с прозора, да се упути њеним дворима, она брзо јави оцу, а богаташ разумеде шта ловац намерава, па се размете по кући, нареди слугама да му долази некакав богат пријатељ и да се сви уреде у дворашту, па да га дочекају са највећим почастима и да му се клањају, догод већ не уђе у кућу. а сам на се удари празнично руво, нареди и кћери, да се што

лепше обуче, па изиђе на улицу и, како је већ најлепше умео, дочека ловца и уведе га у двоориште, где су се слуге до земље клањале, па руку под руку уђе с њим заједно у дворе.

У врху мермерних степеница дочека ловца богаташева кћи, обучена у најлепшу хаљину, и тако свих троје уђу у највећу, богато урешену и велелепно намештену одају. Ту поседају на кадифене диване и отпочну разговор.

— Добро нам дошао, драги госте наш, рече домаћин.

— Ми се особито радујемо, што смо стекли једнога таквог пријатеља, који нас је удостојио своје посете, прихвати богаташева кћи.

— Па које добро, што сте се до нас потрудили, драги госте? окрете се са ласкавим питањем богаташ ловцу.

— Драги моји — почне сад ловац — ви сте већ морали видети, да сам се врло обогатио, а знали сте, да сам пре тога био само сиромашан ловац. Срећа је моја хтела и воља је божја, ваљда, била, да и ја више не будем сиромаш човек. Еле, како му драго, тек ја сам се на поштен начин обогатио и сад дођох да вам кажем оно, што пре нисам смео, ни могао.

Па се окрене богаташу:

— Драги мој пријатељу — рече му — ја сам се одавна загледао у твоју кћер, и што пре нисам могао, сад ти ево велим у очи и пред њоме, да поред свога великог богатства ништа више не желим до само њу. Дај ми је, па да и ја и она срећни будемо.

— Ако само девојка пристаје, рекне на то богаташ, и ја сам готов да ти учиним по жељи.

Па се онда окрене својој кћери и запита је:

— Хоћеш ли ти за овог човека?

Девојка порумени и кроз стид проговори: да хоће.

Онда им богаташ да свој благослов, пољуби се са ловцем, као са својим зетом, и уговоре одмах и дан свадбе.

Пошто ловац оде, онда богаташ дозвољава своју кћер и овако јој рекне:

— Ти си пристала да се удаш за овога човека само зато што је он богат и што ћеш имати лепше дворе и живети у њима. Ниси требала тако брзо да дајеш своју реч, већ си требала прво са мном, као са својим оцем, да се посаветујеш. Зато немој после мени да пребацујеш, ако ти не буде добро. Ти знаш, да је он до јуче био сиромаш ловац, а данас је богатији од нас. Али не знам на какав се начин обогатио, и да ли ће, може бити,

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1896. г.

исто тако једног лепог дана осиромашити и постати оно што је и био.

— Драги оче, одговори му кћи, ја знам шта сам чинила и мислим да се нећу кајати. Ловац је млад и доста леп човек, а при том је сад — како тако — богат, па кад сам пристала да пођем за њ, ја нисам само на то помишљала, већ и на нешто друго. Ти велиш, да је ловац на неки чудноват начин постао богат, а ја сам радознала, да баш од самога њега дознам како је то било, и мислим, кад ми буде муж, да ћу га приволети да ми све сам исприча.

Богаташ се задовољи са овим одговором, којему се није ни надао.

После неколико дана дође и дан свадбе. По венчању било је весеље три дана, па се онда ловац настани са својом женом у својим дворима.

Дани су за данима пролазили, а ловац је потпуно срећно живео са својом женом. Али — не лези ђаволе — богаташева кћи почне мало по мало да копка, не били што дознала од ловчеве тајне. Шта није чинила, облетала око њега, угађала му све по вољи, улагивала се и, што 'но рекли, „и по тањиру би му играла“. само да јој каже, како је постао богат. Али, сва јој је мука увек била узалуд. Ловац би јој на њена мољакања одговарао како је знао и како би хтео, али јој праву истину никада није хтео рећи.

Али жена је у толико више наваљивала, да се око тога међу њима посведневно почела водити свађа, која никад није од тада престајала.

Напоследку богаташева кћи реши се по што по то, да дозна ловчеву тајну, и једнога дана, кад су били за трпезом, рекне му љутито:

— Ако хоћеш да и даље будем твоја жена и ако мислиш, да једанпут престане свађа између нас, онда ми реци све; а ако не, ја одох одмах из ове проклете куће своје оцу, да се никада више не вратим!

Ловац је много волео своју жену, али јој ни сад није могао казати тајну. Богаташева кћи знала је колико је муж воли и надала се, да ће баш помоћу тога и дознати шта жели, кад му је оно рекла. Али јој ловац ништа не одговори, већ оде у своју собу, па се затвори и никуд није хтео излазити за три дана, нити се разговарати или видети са женом.

Али, четвртога дана, њему се не могаше на ино, већ дозове своју жену и, мислећи да ће се она задовољити, рече јој, да има чаробни прстен и да се помоћу њега обогатио, али јој ништа није казао, како се њиме треба послужити и откуд му.

Жена се на то притворно насмеје и рекне му, да јој је ту ситницу — као муж — требао одавно казати, а не да се због једне такве тричарије завађају, и учини се весела целога дана.

Кад наступи ноћ и кад легоше да спавају, онда богаташева кћи лагано дигне, па узме воду однекога биља, што човека јако успављује и попрска њиме ловца по лицу. Кад је то учинила, очекала је још мало и видећи, да ловац тврдо спава, отвори му уста, напипа под језиком прстен, извади га и метну себи под језик, па леже да спава.

Кад преко ноћ, ловчеви се двори почеше рушити; а из јутра, богаташева кћи, пробудивши се рано и видећи да се двори руше, обуче се и побеже оцу своме, а ловац оста спавати; и за три дана и три ноћи никако се није ни будио. Кад би четвртог дана, тргне се ловац иза сна и отвори очи, ал' кад тамо, а оно од његових двора штрче саме рушевине.

Сети се он шта је то, и видећи да му жене нема и да му је украден прстен, заплака се, али му сузе не помогше.

Онда се он дигне и оде своме тасту, па га поче преклињати и молити, да приволи своју кћер, те да се врати њему.

Али богаташ га немилостиво отера, рекав му, да његова кћи није за њега ни била и да је он непоштен човек, па још нареди слугама, да га избаци на улицу.

Ловац, нашавши се на улици без куће и кућишта, видећи да су му се двори до темеља порушили и да је понова пао у беду и сиромаштину, пође у свет да тражи службу. Од целога његова богатства није му било ништа остало, до једна мачка, која је била дошла из суседства и одомаћила се у његовим дворовима. Она није хтела никуда од њега, те тако и сада пође за њим.

Ишао је тако ловац с мачком заједно по свету од села до села, од места до места, од града до града, али службе нигде није могао наћи. Најпосле дође у неки град, који му је врло чудноват изгледао, јер народ у њему није носио одело као други свет, већ се увијао у велико лишће од некаквих дрвета, и није зидао куће, већ живео у великим јазбинама. Ловац се ту прибије у некаквога газде да служи. Газда му даде стадо оваца и тако ловац постане чобанин. Посао му је био, да свако јутро истера стадо на пашу и да га у вече врати у тор, али га при том мачка никако не остављаше, већ је увек ишла за њим.

Али није прошло много времена, а ловац се од бриге и туге разболи и болан, преболан морале

лећи у постељу, а и његова мачка дође и леже уза њ. Газда, видећи да му је чобанин оболео, испрва га је неговао и доносио сваких понуда, али ловцу од дана на дан бејаше горе. Напослетку толико ослаби да је једва дисао, што 'но кажу „с душом у носу.“ Кад то видеше укућани, они почеше нешто међу собом шушкати и договарати се, а показивали су на болеснога ловца. А ево шта су шушкали и о чем су се договарали. У томе граду био је такав обичај, да онеме, ко се разболи и за којег немају наде да ће се придићи, ископају још за живота раку и направе сандук, па га у њ затворе и спусте у земљу, али раку не затрпају, већ је озго засводе. Тако сандук са мртвцем остане у оној шупљини, из које више не може да изађе, већ болесник ту и сконча. Те, како је и ловац био већ на смрт (самртно) болестан, тако учине и с њим. Али кад су га већ положили у мртвачки сандук, ловчева мачка се кришом увуче под покров и тако и ловца и мачку затворе поклопцем, али поклопац не закују; однесу сандук и спусте у раку, а озго засводе земљом. Живе болеснике су закопавали зато, да — као што је тамо народ говорио — не распростиру даље болест.

Али, ловац, видећи шта се с њиме учинило и да је онде жив сахрањен, уплаши се, као никад дотле, и од великог страха почне му се мало по мало и снага повраћати. Напослетку опроба да се дигне и осети да може, па издиже више себе поклопац и отури га на страну. У том и мачка скочи испод покроба и почне се око њега умиљавати и прести, а то ловца још више охрабри. Мало после окушао је да се дигне, па му је и то пошло за руком; опипао је рукама на све стране око себе и земљани таван више себе и знао је, да би туда могао пробити земљу и направити излаз, али он осети, да нема толико моћи.

Мачка је једнако прела и умиљавала се око ловца, а он се сад тек сети ње, па уздахне и као за себе рекне:

— О, боже, боже, шта сам ти згрешио, да се оволико мучим и да овде у мукама скончам, а некога да ме одавде избави!

— А зашта сам ти ја, господару? проговори. на велико чудо ловчево, мачка.

— Онда јој ловац рекне:

— Ти ниси кадра ни себи помоћи, а то ли ћеш мени!

— Да окушам, рекне на то мачка, па шта Бог даде!

И мало пођута, обиђе раку са сваке стране, па рекне ловцу:

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Ја ћу грепсти ноктима, а ти, ако можеш, одгрћи земљу, па ћемо, зар, ма куда изаћи.

Онда мачка почне на једну страну грепсти, а ловац одгртати земљу, и тако су дуго радили, док се тек земља провали и кроз велико гротло, они угледају некакву јазбину, врло мало осветљену. Ловац се спусти у јазбину, а за њим скочи и мачка; кад тамо, а грдно многи мишеви разбегоше се на све стране. Ловац је по томе увидео да је то мишје царство и да су сад у њега ушли, а мачка одмах јурне и пође давити мишеве, да јој је мало који утекао.

Кад то мишеви видеце, јако се поплаше и узбуне од ове опаке зверке, што им је изгледала као да је из земље никла и дошла да сатре цео мишји род, па оду своме цару на тужбу. Мишји цар пошаље своју најбољу војску, да убије или ухвати ту љуту алу, за коју му миши рекоше да има две главе. И храбра мишја војска пође на непријатеља. Али, кад војска спази мачје очи, које су се у мраку светлеле као два жива угљена, стаде је цика, и ови храбри борци окретоше, на срамоту своју, непријатељу леђа па ударе у дивље бегство, а мачка се спусти за њима и поче их млавити, као жрвањ зрневље.

Цар мишји онда пошаље и другу војску, али и она исто тако прође.

Кад мишевима већ додија овај зулум, дигну се они опет цару на тужбу, као да им је он могао помоћи. Мишеви су тражили од цара, да како тако утре ту напаст, али им је он одговорио, да од тога ништа не може бити, кад су му већ две војске потучене; већ да окушају, да ако се како могу измирити са тим непријатељем. За то цар нареди најхрабријима од својих витезова-миша, да потајно оду и виде откуд је дошла, или, ко ли је донео ту љуту звер у мишје царство, и шта буду сазнали да му јаве. Ове уходе оду, привуку се близу мачке, и угледају са њом и ловца. Онда се врате и јаве то мишјем цару. Цар нареди тим истим мишевима, да некако оду и јаве ловцу, да га мишји цар моли да дође к њему. Они опет пођу истим путем, али се сад нису смели много приближити. већ још из даљине повичу ловцу да га њихов цар зове на некакав договор.

Ловац онда каже мачки, да више не дира мишеве, док се он не врати, па оде са оним мишевима заједно мишјем цару.

Мишји цар га дочека не може боље бити, и одмах запита, није ли она опака звер његова и како је могао и он и она ући у мишје царство.

Ловац све редом исприповеда мишјем цару како је то било, а он ће га онда запитати:

— А шта би ти тражио, да нас спасеш и да утреш ту страшну веру, што рече да јој је име мачка?

Ловац се на то мало замисли, па онда одговори:

— Ја ништа друго не тражим, да вас спасем напасти, него чаробни прстен змијског цара.

— Е, мој драги пријатељу, рекне му на то мишји цар, ја сам много муке видео, док сам једанпут тај прстен набавио, али сам још више муке видео и мој мишји народ још више пропатио од змије *Свезналице*, него ли сад и од твоје мачке, док га она опет од мене није отела. Зато све друго тражи и добићеш, а то ти не могу дати!

— Али га твоји људи могу наћи и донети, кад им ја кажем где је прстен, јер он није више у змијског цара, рекне ловац и исприча све мишјем цару, како је он дошао до тога прстена и како му га је после богаташева кћи на превари узела и однела.

— Кад је тако, рекне му весело мишји цар, онда ти заповеди својој мачки, да ми не дира у народ, а ја ћу ево одмах послати два најхрабрија миша, да нађу и донесу прстен.

И тако мишји цар одмах зовне двојицу мишева, за које је знао да су врло вешти и храбри; каже им где је чаробни прстен и како ће доћи до богаташеве кћери. па им заповеди да га донесу, ако мисле да се цео народ спасе. Још им рекне, да чаробни прстен змијског цара богаташева кћи држи под језиком, и да гледају како ће га отуд украсти.

Дигну се онда ова два миша и пођу копати кроз земљу — а тај је посао за њих. Бога ми, мучан био — док најпосле не дођу под богаташве дворе. Ту избуше темељ, уђу у подрум, а из подрума прогризу патос и кад је било преко ноћ ушуњају се у собу, где је спавала богаташева кћи.

Онда се мишеви лагано успужу на њену постељу и привуку јој се до уста, али је богаташева кћи држала ноћу уста затворена. Они је почну лизати језичићима по уснама, мислећи, да ће је тиме натерати да отвори уста; она се од тога тргне и почне мешкољити; мишеви се поплаше па беж' на патос, а с патоса у рупу, па натраг истим путем у мишје царство. Јаве мишјем цару како нису ништа учинили и како су од страха морали побећи. Мишји цар се на њих јако расрди, назове их кукавицама и плашљивцима и нареди да се обојица баце у тамницу.

Онда мишји цар пошаље свога телала, да оде у народ и нађе неколико најбољих јунака, који су кадри стићи и утећи и на страшном месту постојати.

Не прође много времена, а цару се јави један велики миш, коме је мачка, још кад је прва мишја војска ишла на њу, одгризла у оном јуришању једну ногу, за што га после прозову *Топа*.

Топа је већ био омрзао живот без ноге, а мачку није хтео ни очима видети, па зато се и решио да иде у сваку опасност, да би му се друга браћа отресла беде.

Он само замоли мишјег цара, да му нађе још двојицу, који се неће ничега уплашити; а кад телал царев и ту двојицу нађе у мишјем народу, онда се Топа крене заједно с њима оним истим прокопом, којим су и она двојица пре њих. Увуку се ноћу, кроз рупу на патосу, у собу, где је богаташева кћи спавала, и, као и она двојица уснују се на њену постељу, па јој се примакну полако устима.

Богаташева кћи је ноћас била случајно зинула, а мудри Топа ти је узео одмах шапољити репом по уснама, не би ли је како намамио да издигне језик.

Али жена од овога голицања стресе се и мало шушне, а она два миша препадну се и на срамоту своју беж' доле, па се више и не врате; а Топа ни жив ни мртав — али као сваки частан јунак — остане сам на мегдану.

Кад богаташева кћи опет поче мирно спавати, не затварајући уста, сиђе се Топа лагано са постеље, наструже зубма прашине са дувара, па је покупи у уста и врати се поново на своје место. Богаташева кћи је слатко спавала и сад је стаде хркање, а Топа ти јој наједанпут дуну сву ону прашину из својих уста у њено грло. Жена се од тога уплаши, завришти и загрца, па брзо испљује на патос прашину, али јој при том послу испадне и чаробни прстен испод језика.

Неустрашиви Топа живо скочи с постеље, зграби прстен зубма, па одскакута до рупе и срећно се поврати у мишје царство, где га велику радост мишјег цара и целог његовог народа, преда цару чаробни прстен.

Онда мишји цар дозове ловца и покаже му прстен, па му рекне, да ће му га дати, чим и он откупи своју задану реч и пред целим мишјим народом убије мачку.

Ловац домами себи мачку, ухвати је и каже мишјем цару:

— Ја ћу испунити своју дату реч, али хоћу прво, да ме изведете одавде у место, одакле сам и дошао, па кад будемо изишли на поље, онда нека ми твоји мишеви предаду прстен, а мачку ћу тада уморити!

Цар на то пристане, да Топа прстен да преда ловцу, кад буду изашли на светлост, и нареди читавој војсци мишева, да прорије пролаз, куда ће ловац са мачком изићи.

Миши се даду на посао, а не потраје много времена и они провале излаз на поље.

Кад ловац изиђе на поље, држећи мачку у рукама, онда му Топа преда чаробни прстен и затражи, да мачку пред њима убије, али ловац то никако не хтедне, већ рече Топа, да се сада ничега не боје, јер ће он понети мачку собом. И захвали се целом мишјем народу, који се ту био слегао, па пође у свој град, а мишеви осташе затрпавати пролаз.

Зато време богаташеви двори беху се порушили до темеља, а он и његова кћи живели су као највеће сироте у једној колибици.

Ловац дође у своје место, носећи собом и своју избавитељку — мачку, и на истом месту, где и пре, сагради још лепше и веће дворе.

Кад то виде осиротела богаташева кћи, она оде ловцу — своме некадашњем мужу — и мољаше га да јој опрости кривицу и да је опет прими на траг. Али ловац за то није хтео више ни да чује, већ јој само рече:

— Како ко ради, онако му и буде!

И он тако опет постане најбогатији човек у целој граду. Узме за жену једну сироту девојку, па је са њоме лепо и срећно живео, а чаробни прстен и своју избавитељку мачку добро је чувао.

РАЗНИ ЗАПИСИ

Највећа до сада нађена морска дубина. -- Часопис „Nature“ доноси у свом броју од 3. окт. о. г. извештај г. *W. J. L. Wharton*-а, да је енглески брод „Pinguin“, под 23° 40' јуж. ширине и 175° 10' зап. дуж., у Тихом Океану наишао на највећу до сада мерену морску дубину. То је место око 60 енгл. миља северно од онога места, где је капетан *Aldrich* (год. 1888.) нашао дубину од 4428 фад. (= 8191 м.). По извештају старешине напред поменутог брода, г. *Balfour*-а, дошло се при мерењу до дубине од 4900 фад. (= 9065 мет.), али се још не могаше допрети до морскога дна, јер се справа за мерење покварила. Пре тога се највећа дубина морска налазила источно од Јапана (4655 фад. = 8611 мет.). Према томе је на означеном месту у Тихом Океану нађена дубина већа за најмање 245 фад. (= 454 м.), што ће се за кратко време даљим мерењем тачније утврдити.

(Prom.)

С. П.

Границе тонске висине човечјег гласа. —

У часопису *Physical Review* објавио је Le Conte Stevens своја врло занимљива истраживања о границама, између којих се креће тонска висина човечјег гласа. Најдубљи је тон, о ком је до сада познато да га може имати човечји глас, пет пута превучено **F**, са 43 треперења, а до таквог се тона, како веле, могао спустити глас немачкога басисте *Fischer-a*, који је живео у XVIII веку. У данашњој се опери тешко може наћи бас, који би певао ниже од трипут превученог **C** (са 64 двојака треперења). Stevens држи, да се нижи тон од овога може произвести само у ванредним приликама; тако је њему самом пошло за руком, да после претрпљене инфлуенце, када су му мишићи гласнице били отекли, достигне још за два тона ниже **A** (са 53 треперења), али је овај тон био слаб и врло немусикалан. Обични сопран допире до **C** са 1024 треперења, а средње границе човечјег гласа биће да су: 100 треперења за бас, а 1000 за сопран. *Adelina Patti* достиже још и **G**, са 1536 треперења. Моцарт увераваше год 1770-е, да је *Lucrezia Ajugari*, у Парми, умела певати и на трипут превученом **D**, а понекад јој се глас пењао и до шест пута превученог **C** (2048 треперења). Кажу да је пре кратког времена један амерички сопран, *Miss Ellen B. Uaw*, још допирала до тона **E** са 2560 треперења. За необичне гласове могу се, као крајње границе, узети: за бас 50, а за сопран 2500 треперења. Сасвим изузетне висине тонова опажао је г. Stevens у вици деце при игрању, јер, по његовим истраживањима, тонови су се кретали између 2500 и 3000 (двојаких) треперења. Крајње границе човечјег гласа обухватају, према томе, шест октава. Поједини гласови имају, просечно, две, ређе три, октаве, а ретко више од три. Поменута Италијанка *Ajugari* имала је пак, по изузетку, глас, који је обухватао $4\frac{1}{2}$ октаве, јер га је могла спустити до двапут превученог **G** (192 треперења).

(Prom.)

С. П.

Клишеји од гипса. — Ово је новина, која ће кроз кратко време ступити у утакмицу са металним клишејима, и тај је проналазак већ пријављен за повластицу. О томе је фирма „*Rheinische Gyps-Industrie*“ у Хајделбергу саопштила једном часопису ово:

На металну подлогу (за коју је најбоље узети материјал од искварених штампаћих слова) намаже се, неким особитим начином, слој гипса у висини од 1 до 2 см., који је нераздвојно спојен с подлогом. На овом се гипсу урезује шта треба челичним оруђем, сличним ономе, којим се служе ли-

тографи, а резање иде врло лако на меком гипсу. Кад је клише готов, онда се гипсена маса натопи, помоћу четкице, неком особитом (патентованом) течносту — „*Cementflüssigkeit*“ — која чини те гипс јако отврдне. Тако спремљен гипсени клише врло добро прима штамп. црнило, лепо га и чисто преноси на хартију, и одолева притиску штампаће машине. По употреби дају се такви клишеји опрати, и то без оних незгода, које се дешавају код клишеја од цинка. Гипсени се клишеји и по поновљеној употреби ништа не кваре, те тако могу дуго времена послужити за печатање. Друго је преимућство оваквих клишеја, спрам металних, — несразмерно већа јевтиноћа. Трећа је корист од њих, што их сваки иоле умешан штампар лако може сам себи начинити.

(Prom.)

С. П.

Антрацит у Румунији. — Од неког времена обладало је мишљење, да у земљама на доњем Дунаву, а нарочито у Румунији, мора бити да има и антрацита*). Једном енглеском друштву, склопљеном у сврси тражења антрацита у Румунији, пошло је доиста за руком, да на једном месту (близу Шеле, на сев.-запад. крају Краљевине) нађу руду антрацита у таквом пространству, да је друштво одлучило vadити тај корисни минерал.

(Prom.)

С. П.

Копање „морске пене“. — По извештају енглескога консула *Cumberlatch-a*, посланом недавно енглеској влади, најиздашнији су мајдани за вађење морске пене (стиве), који се налазе 32 км. југозападно од Ески-Шехра, на анатолској железничкој прузи. Тамо су на великом простору растркани многобројни мајдани, а најживље се ради у онима што су близу места Сепеци-Оцаги и Кемигци-Оцаги. Морска пена копа се, као и камени угаљ, у знатним дубинама од 7,5 до 36 мет. Чим се наиђе на слој морске пене, одмах се ископа једна или више хоризонталних галерија. Уопште се у једном окну ретко кад нађе више од два слоја. Извађени камен зове се тамо „хам таш“ (тврда стена), и ако је тако мекан, да се ножем може сећи. Камен је беложутињаве боје, а обложен је кором првенкасте глине, дебелом до 2,5 см. Камење се, онако како је извађено, не продаје по обиму и тежини, него у товарима од три вреће, а цена је таквом товару, према каквоћи, 125 до 750 дин. Комада има разне величине: неки су као орах, а има их и од сто и више килограма тежине. Пре но што ће се експе-

*) Најбољи камени угаљ, у којем има до 94% угљеника.
Уреди.

довати до железнице у Ески-Шехру, камење се подвргава дугом, од чести скупом, процесу сушења. Најпре се скине горња кора, па се онда камење изложи сунцу, што лети траје 5 до 6 дана, а зими се суши по 8 и 10 дана у нарочитим загрејаним сушницама. Кад је камење суво, очисти се и глача се, те се тада подели на 12 врста, и комади сваке врсте брижљиво замотавају у памучне кучине. — Сва количина извађене пене шаље се у Беч, а отуда се разашаће по целом свету. Најлепши комади путују у Париз. Годишње се производи 8—10.000 сандука, од којих турска влада узима 37% од вредности на име извозне царине.

(Prom.)

С. П.

Основи хигијене за ученике. — Школски лекар у Волену, у Швајцарској, саставио је следеће основе хигијене за ученике:

1.) Рано лези и рано устај. Пошто устанеш из кревета, прво што треба да учиниш — то је да ваљано опереш лице, уши, врат и горњи део тела. Руке треба испрати сапуном — а косу ваља очешљати. Ко у лето отпочне да испира тело ладном водом, очврснуће тако да да ће моћи и зими, у незагрејаној соби, без штете по здравље, да се пере хладном водом. Умивати се крај бунара не вреди, јер се онда обично пере само лице.

2.) За време лета, кад су топли дани, чешће се купај у реци, но никада дуже од $\frac{1}{4}$ сахата, и осуши тело трљајући га пешкиром. Млака купатила треба и зими употребљавати; купатила за ноге треба узимати бар сваких осам дана једанпут.

3.) У јутру чим устанеш, и, кад год је могућно, после јела опери уста и зубе. У јутру и у вече испери грло хладном и свежом водом. Нокте, под којима се скрива нечистоћа и клице болести, чисти сваког дана, и то увек кад си код куће, а никада у друштву.

4.) Сва кретања, кад се умерено врше, корисна су телу, и зато се препоручује играње, трчање, скакање, гимнастика, пливање, тоциљање, рад у пољу и у башти. Ово вреди како за мушке — тако и за женске ученике.

5.) Сувише топло одело разнежи човека — и зато није здраво. Ко врат свој никада не увежује, неће лако назепсти. Глава у слободном простору треба да је лако покривена, а у затвореном никако. Врло узано одело је тако исто штетно — као и узана обућа; обоје стварају само непријатности ономе ко их носи.

6.) Буди умерен у јелу и у пићу. Навикавај се из рана да у одређено време једеш — и избе-

гавај ужине, а нарочито се чувај послastiца, које кваре и зубе и стомак. Не једи никада јела док су врућа. Једи лагано и сваки залагај сажваћи добро. Читати за време јела — није добро за здравље.

7.) Свеж ваздух и сунчана светлост неопходно су потребни за одржање здравља; постарај се да обоје — и чист ваздух и сунчана светлост — доспевају у твој стан за што дуже време.

8.) За време лета по могућству ради крај отвореног прозора, сем кад се занимаш музиком. Кад је на пољу ружно време, а и зими, обнављај ваздух у соби чешћим отварањем врата и прозора.

9.) Спавати крај отвореног прозора, а нарочито за време лета, здраво је. Не дижи праšину у соби, а кад чистиш праšину, чисти је влажном крпом. Пристојан човек не пљује никада по поду у соби, као год што неће ни вратима да залупи.

11.) Не читај и не пиши никада у помрчини. При писању држи тело право; не наслањај груди на ивицу стола; главу нагни само мало унапред, а ноге целом стопалом да додирују под.

12.) Не пребацуј никада ногу преко ноге — ни преко колена, ни доле преко чланака, и не подвлачи ноге под столицом уназад.

13.) Седи увек тако, да ти је прозор или лампа, кад год је то могућно, с леве стране. Како при читању, тако и при писању треба око да буде далеко од слова најмање 35 сантиметара.

14.) При писању наслони предњи део руке близу лакта на сто, левом руком држи чврсто свеску на којој пишеш, и за време писања гурај је на столу више или мање, према томе, да ли пишеш на горњем или на доњем крају свеске. Избегавај да мећеш прсте онде где пишеш.

За време читања и учења наслони се уназад, и држи књигу косо обема рукама.

16.) Пошто је душа здрава само онда кад је и тело здраво — владај се по овим правилима, па ће ти једно и друго бити здраво.

Д-р В. А. Поповић.

Малокрвност у школске деце. — Познато је већ, како се у школи и њеном уређењу траже објашњења за читав један низ болести школске младежи. Тај низ болести, за чији се постанак већује као етиолошка чињеница школска настава — назвали су лекари: школске болести. Међу ове долази кратковидност, кривљење кичме у страну, осећање претоварености, разни поремећаји у крвотоку и целокупној исхрани организма ит.д. ит.д. Једна од тих школских болести, која даје приличан проценат, и чија је негативна вредност, по здравствено

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

осећање ученика и успешан рад, доста велика — јесте малокрвност (анемија). Она се врло често јавља још одмах у почетку — чим дете ступи у школу. Деца изгледају бледа, приметно омршаве, изгубе унутрашње весело расположење, апетит, туже се често на главобољу, раздражљива су — и по некад обузета неким жалосним расположењем. Но кад деца већ навикну на овај нови живот у школи — стање се у неколико промени, но не сасвим. Услови који владају у школи такве су природе, да не треба да нам буде ни најмање чинивато — што налазимо у школи доста велики број малокрвних ученика. Занемарено физичко образовање, дуго седење у школи, дуго напрезање пажње, нагомилан материјал што га ученик треба да савлада, рђаво држање тела у лоше конструисаним клупама, нечист ваздух услед великог броја ученика у појединим школским собама и рђава вентилација, огрев и осветљење — све су то узроци који моћно потпомажу појаву и даље развиће малокрвности са свима њеним штетним последицама и по здравље ученика и по успех у настави.

Школски лекар у Лозани, д-р *Combe*, чинио, је испитивања у овоме погледу 1890. године и нашао је, да број анемичних износи 24%; од 2205 ученика било је 548, код којих је анемија била јасно изражена. Код девојчица је анемија чешћа но код дечака; од 740 дечака било је 184 анемичних, што износи 24%; од 924 девојчица било је 286, које су патиле од малокрвности, а то је 29%. Место станована није без утицаја на појаву и јачину ове болести; од 1714 ученика из вароши патило је од малокрвности њих 470, што значи 27%, а од 491 ученика сеоских боловало је од исте болести 105 — т. ј. 21%. Према овоме види се, да се малокрвност код варошких ученика јавља одсудно чешће но код сеоских. Изузетак од овога чинило је само једно село, но и тај се изузетак даје објаснити варошким карактером дотичног села и сасма нехигијенским уређењем школа у њему. Што се тиче поделе по појединим класама, д-р Комбе поставља правило: да број анемичних расте од нижих ка вишим разредима. Овај факат сам по себи говори за утицај школа на појаву ове болести. У колико је која школа са што више обзира наспрам хигијенских захтева уређена, и број анемичних је у њој мањи.

Д-р В. А. Поповић

Даљина некретница. — Да би се јасно представила огромна удаљеност звезда некретница од наше Земље, управник Капске звездарнице, про-

фесор *Gill*, објаснио је то овако: Ниједна некретница није ближа нашој земљи од 4000 милијарада миља; већина их је 10 до 1000 пута толико удаљена. По најновијим истраживањима, најближа је нашој земљи сјајна звезда прве величине *α Centauri* на јужном небу. Узмимо, да има железничка пруга до те звезде, и, да би се саобраћај „олакшао“, да је цена за возњу 0.005 марке од километра. Пошто је возња тако јевтина, хоће један човек да путује до те звезде. Он оде у биро и зачуди се кад му рекоше, да пут стаје 22.000 милиона марака! Као обазрив човек запита путник још и ово: „Којом брзином путују возови?“ — „96 км. на сахат, рачунајући и задржавања.“ — „Кад ће воз стићи?“ — „За 48 милиона и 663.000 година.“ Тако би од прилике гласио разговор, кад би ова ствар била могућна. Објашњење ове грдне даљине zgodније је него икаква астрономска цифра.

„Tägl. Rdsch.“

Д. В. Б.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Пок. **Никола Станојевић (Лучанин)**, б. трговац у **Пожаревцу**, завештао је својим тестаментом на просветне циљеве, и то: 1) своја два дућана пожаревачкој гимназији, с тим, да се од њихова прихода — после смрти његове — набављају најпрече потребе за ђаке, који се добро уче и владају; 2) *тридесет и шест акција Негот. Штедионице* (по 50 дин. свака), *једну акцију Беогр. Кред. Завода* (600 дин.), *пет акција Народне Банке* и *три акције Негот. Винарске Задруге*, с тим, да се од прихода свих ових акција, „кад се сума накупи, даде помоћ једном ученику ради усавршења на страни.“

Милан Јовановић и **Јован Радисављевић**, тежаци из **Грабовца** (ср. ресав., окр. морав.), поклонили су там. основној школи *једно звоно* у вредн. *140 динара*.

Г. Михаило П. Живадиновић, правозаступник из Београда, поконио је основној школи у **Жировници** (ср. и окр. крагујев.) *једно школско звонце*.

Г. Милош Валожич, књижар из Београда, поконио је ученичкој књијници **1 београдске гимназије**, као задужбину свог пок. сина **Милана**, б. ученика те школе, *56 комада књига* и *1 географску*

карту, све у лепом и тврдом повезу, а тако и леп орман са стаклетом за књижницу.

Г. Јањо Т. Манојловић, директор ужичке реалке, приложио је и ове, као и сваке године, фонду сиромашних ученика **ужичке реалке 25 динара** стим, да се, у част и славу свог Крсног Имена, Св. Архиђакона Стевана, раздаду сиромашним ученицима поменуто реалке.

Управа Дриносавскога Кола Јахача, за округ ужички, поконила је фонду за сиромашне ученике **ужичке реалке 15 динара**.

Г. Стеван Ловчевић, директор I београдске гимназије, поконио је књижници **ужичке реалке** по један примерак I и II књиге своје *Опште Историје*. Обе су књиге у веома лепом повезу.

Добротвори основне школе у **Дворанима** (ср. расин., окр. крушев.): г. **Сретен М. Ацић**, профе-

сор београдске Учитељске Школе, посетивши, о овогодишњем распусту, ову школу, уписао се за члана „утемељача“ там. ђачке читаонице и положио *пет динара*. — **Српско Пољопривредно Друштво** поконило је ђачкој читаоници *осам* разних одабраних књига, а као поклон вредним ђацима, који су са вољом радили при уређивању школске баште, друштво је послало 20 „Пољопривредних Бележака“, од Др. Лапчевића, и 5 књига „Гајење биљака за исхрану стоке.“ — **Г. Ђорђе Којић**, Србин из Босне, а садашњи ђак ниже духовне академије у Одеси (у Русији), при овогодишњој посети ове школе поконио је ђачкој читаоници повезану „Илустровану ратну кронику за 1877—1878 годину.“

Г. Мих. Вуксановић, начелник среза ужичкога, приликом овогодишње светосавске прославе обдарио је неколико добрих и сиромашних ученика основне школе у **Стапарима** са: *10 динара*.